

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YETİŞTİRME YURTLARINDA KALAN GENÇLERİN
KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI
İLE
ÖZ-SAYGI DÜZEYLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Dilek TÜRKMEN

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Emine ÖZMETE**

2012- ANKARA

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YETİŞTİRME YURTLARINDA KALAN GENÇLERİN
KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI
İLE
ÖZ-SAYGI DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Dilek TÜRKMEN

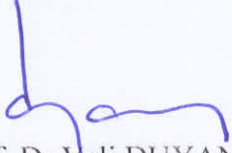
**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Emine ÖZMETE**

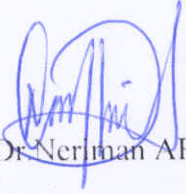
2012- ANKARA

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
Çerçevesinde Yürütülmüş Olan Bu Çalışma, Aşağıdaki Jüri Tarafından
Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

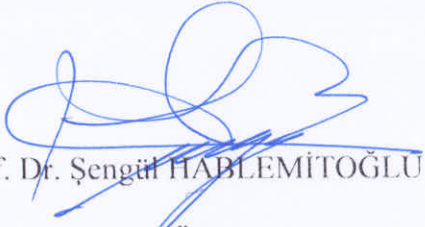
Proje Değerlendirme Sınav Tarihi : 12.07.2012

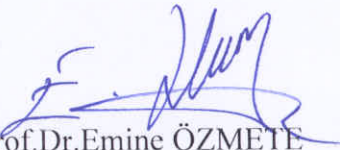
Prof. Dr. Veli DUYAN
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

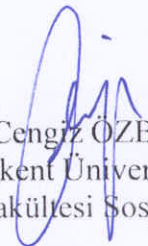
Prof. Dr. Neriman ARAL
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Emine ÖZMETE
(Danışman)

Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER
Başkent Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Kabul ve Onay	ii
İçindekiler	iii
Önsöz	v
Şekiller	vi
Çizelgeler	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kavramsal Çerçeve	4
1.1.1. Öz (Benlik)	5
1.1.2. Öz-Saygı (Benlik Saygısı)	8
1.1.3. Kendi Kaderini Tayin	9
1.2. Gençlik Dönemi: Öz-Saygı ve Kendi Kaderini Tayin	11
1.2.1. Gençlik Dönemi ve Öz-Saygı	12
1.2.2. Gençlik Dönemi ve Kendi Kaderini Tayin	14
1.3. Kendi Kaderini Tayinin Özellikleri	16
1.4. Kendi Kaderini Tayin Teorileri	18
1.4.1. Varoluşçu Teori	19
1.4.2. Kendi Kaderini Tayin Teorisi	19
1.4.3. İşlevsel Kendi Kaderini Tayin Teorisi	21
1.4.4. Kendi Kaderini Tayin Davranışı Teori Modeli	23
1.5. Sosyal Hizmet ve Kendi Kaderini Tayin	25
1.6. Kendi Kaderini Tayinin Yetiştirme Yurdunda Kalan Genç Müracaatçılar İçin Anlamı	31
1.7. Kaynak Özetleri	33
2. GEREÇ VE YÖNTEM	42
2.1. Araştırma Evreninin Saptanması ve Örnek Seçimi	42
2.2. Veri Toplama Yöntem ve Araçları	42
2.2.1. Anket Formunun Hazırlanması	43
2.2.2. Anket Formunun Uygulanması	44
2.2.3. Anket Formuna Geçerlilik ve Güvenilirlik Testinin Uygulanması	45
2.3. Verilerin Değerlendirilmesi	53
3. BULGULAR	54
3.1. Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençleri ve Ailelerini Tanıtıcı Bilgiler	54
3.1.1. Gençleri Tanıtıcı Bilgiler	54
3.1.2. Gençlerin Ailelerini Tanıtıcı Bilgiler	55
3.2. Kendi Kaderini Tayin Hakkı	56
3.2.1. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Yaptığım Şeyler”	57
3.2.2. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Nasıl Hissederim”	60
3.2.3. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Okulda Neler Olur”	64
3.2.4. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Yurtta Neler Olur”	68
3.2.5. Gençlerin Kendi Kaderini Tayin Hakkı Düzeyi	70
3.3. Hedef Belirleme ve Hedeflere Ulaşma	73
3.4. Öz-Saygı	77
3.5. Kendi Kaderini Tayin Hakkı ile Öz-Saygı Arasındaki İlişki	81

	Sayfa
3.5.1. Kendi Kaderini Tayin Ölçeği Faktörleri Arasındaki İlişki	81
3.5.2. Kendi Kaderini Tayin Ölçeği ile Öz-Saygı Ölçeği Arasındaki İlişki	82
4. TARTIŞMA	84
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	89
ÖZET	94
SUMMARY	95
KAYNAKLAR	96
EKLER	100
Ek-1	100
Ek-2	110
ÖZGEÇMİŞ	112

ÖNSÖZ

Kendi kaderini tayin toplum içinde var olan her bireyin, kendi olabilmesine yönelik, bilinçli seçimlerinin bir sonucu olarak kendi iradesiyle gerçekleştirdiği eylemlerin tümünü kapsar. Sosyal hizmet müdahale sürecinde ise kendi kaderini tayin önemli bir hak olarak yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanları mikro, mezzo, makro boyutta hizmet verdiği müracaatçılarının kendi kaderlerini tayin edebilmeleri için onların sosyal işlevselliklerini arttırıcı ve güçlendirici bir tutum sergilerler. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin, yetişkinliğe hazırlandıkları bu evrede kendi olabilmeleri önemli olup, ergenliğin yarattığı köklü değişimlerle baş edebilmelerinde sosyal hizmet uzmanlarının yardımına ihtiyaç duyarlar. Gencin kendi olabilmesi, kendi kaderini tayin edebilmesi ve benliğine yönelik olumlu algı geliştirmesi ergenlik dönemi içinde hassas bir konudur. Bu nedenle yetiştirme yurtlarında kalan gençlerle kendi kaderini tayin ve öz-saygı konusu üzerinde çalışılmaya karar verilmiş ve bu konuya yönelik bir ihtiyacı karşılaması düşünülmüştür. Bu süreçte; araştırmanın başından, sonlanmasına kadar her türlü desteği, incelik ve özveriyle sunan değerli danışmanım Prof. Dr. Emine ÖZMETE'ye, yaşamım boyu her zaman en büyük desteği veren sevgili aileme, araştırmanın yapılması için gereken izinleri veren Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (Mülga)'na, anketlerin uygulanmasında her türlü kolaylığı sağlayan yurt çalışanlarına, bu çalışmaya katkı sağlayan yetiştirme yurdundaki gençlere, izin konusunda kolaylık tanıyan ve araştırmanın sonlanmasına katkı veren amirlerime, verilerin işlenmesinde ve sonrasında bıkmadan usanmadan, sorularımı sabırla cevaplayan ve yardımlarını esirgemeyen Nedim BIYIK'a, Sümeyra SOYSAL'a ve destekleri için Hüsnünur ASLANTÜRK, Rezzan GEDİK, Gamze Yeşim GÖKTÜRK, Ayşegül LALEOĞLU, Rumeysa AKGÜN, Elvan ÖZKAN, Seval MEŞE BEKİROĞLU, Aynur VURAL, Gökhan BİRGİN, Hasan Hüseyin ALTINOVA'ya teşekkür ederim.

ŞEKİLLER

	Sayfa
Şekil 1.1. Motivasyon, düzenleme ve davranış türlerinin kendi kaderini tayin süreci	21
Şekil 1.2. Wehmeyer (2007)'in İşlevsel Kendi Kaderini Tayin Modeli	22
Şekil 1.3. Hoffman ve Field (2006)'in Beş Aşamalı Kendi Kaderini Tayin Modeli	24
Şekil 3.1. Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı düzeyleri	74

ÇİZELGELER

	Sayfa
Çizelge 1.1. Biestek'in kendi kaderini tayin ve sosyal hizmet uzmanının destekleyici ya da engelleyici davranışlarını gösteren şeması	27
Çizelge 2. 1. Ankette yer alan sorular	44
Çizelge 2.2. Yetiştirme yurtlarına göre dağıtılan ve geriye dönen anket sayısı	45
Çizelge 2.3. AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeğinin bölümleri	47
Çizelge 2.4 AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçları	50
Çizelge 3.1. Yetiştirme yurdunda kalan gençleri tanıtıcı bilgiler	55
Çizelge 3.2. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin ailelerini tanıtıcı bilgiler	56
Çizelge 3.3. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “ yaptıkları şeyleri” değerlendirmeleri	57
Çizelge 3.4. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “yaptıkları şeyleri” değerlendirmelerinin yaş ve cinsiyete göre t- testi sonuçları.	59
Çizelge 3.5. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “ nasıl hissettiklerini” değerlendirmeleri.	60
Çizelge 3.6. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “nasıl hissettiklerini” değerlendirmelerinin yaşa ve cinsiyete göre t- testi sonuçları	63
Çizelge 3.7. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “ okulda neler olduğuna” yönelik değerlendirmeleri	65
Çizelge.3.8. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “okulda neler olduğuna” yönelik değerlendirmelerinin yaşa ve cinsiyete göre t-testi sonuçları	67
Çizelge 3.9. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “ yurtta neler olduğuna”yönelik değerlendirmeleri	69
Çizelge:3.10. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “yurtta neler olduğuna” yönelik değerlendirmelerinin yaşa ve cinsiyete göre t-testi sonuçları	71
Çizelge:3.11. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından belirledikleri hedefler	75
Çizelge 3.12. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin belirledikleri hedeflere ulaşmak için yaptıkları şeyler	76
Çizelge 3.13. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin hedeflerine ulaşmaya yönelik kendilerini değerlendirmeleri	77
Çizelge 3.14. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin öz-saygı düzeylerini değerlendirmeleri	78
Çizelge 3.15. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin öz-saygı düzeylerinin yaş ve cinsiyete göre t- testi sonuçları	80
Çizelge 3.16. Kendi kaderini tayin ölçeğinin faktörleri arasındaki ilişki	81
Çizelge 3.17. Kendi kaderini tayin ölçeği ile öz-saygı ölçeği arasındaki ilişki	83

1. GİRİŞ

Kendi kaderini tayin toplumda yaşayan tüm bireylerin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak gelişmelerini belirleyen bir haktır. Herkesin yaşamı anlamlandırma biçimi, istekleri ve ihtiyaçları farklı olduğu için kendi kaderini tayin bireyden bireye değişen bir süreçtir. Bu nedenle kendi kaderini tayin etme bireylerin istemli eylemlerini açıklamak için kullanılmaktadır (Wehmeyer ve ark., 2007a). Kendi kaderini tayin etme davranışı bilinçli olarak gerçekleştirilen duygusal, zihinsel ve düşünsel süreçleri içeren bir eylemdir. İlk olarak 1960'lı yıllarda davranış bilimleri alanında çalışan uzmanlar kendi kaderini tayin etme davranışını “özerklik/ özgürlük” bağlamında değerlendirmişlerdir (Zavalloni, 1962). Özgürlük/özerklik kavramlarının bireyin biyolojik ve psikolojik özerkliği ile yaşamdaki farklı seçenekler arasından en uygun olana karar verme sürecini içerdiği belirtilmektedir. Bu nedenle bazı çalışmalarda kendi kaderini tayin özerk benlik yönetimi (Ersoy Kart ve Güldü, 2008), öz-belirleme, öz-belirleyicilik, kendini belirleme ve özdenetim kavramı olarak da kullanılmaktadır. Kendi kaderini tayin birey merkezli olup; bireyin nerede yaşamak istediği, kim olduğu, ihtiyaç duyduğu kaynaklar ve hizmetlerin neler olduğu, bunları kimin sağlayacağı, zamanını nasıl yöneteceği, eğitim sağlık gibi toplumsal olanaklardan nasıl yararlanacağı, bireylerle ve toplumla nasıl iletişim kuracağı gibi yaşamı biçimlendiren konularda karar vermesini içeren bir süreçtir (Deci ve Ryan, 2004). Bu süreçte kendi kaderini tayin bazı ilkelere dayanmaktadır:

- (i) Özgürlük: Bireyin yaşamı ile ilgili özgürce seçim yapabilmesi,
- (ii) Yetki: Bireyin yaşamını ve kararlarını kontrol edebilmesi,
- (iii) Özerklik: Bireyin yaşamını destekleyecek olan informal ve formal kaynakları düzenleyebilmesi,
- (iv) Sorumluluk: Bireyin toplumda değerli olarak kabul edilen rolleri (öğrenci, çocuk, çalışan birey, anne-baba vb.) üstlenebilmesi.

Kendi kaderini tayin sürecinde bu ilkelere dayalı olarak bireyin saygı, sahip olma, destek, seçim yapabilme gibi değerleri de güçlenmektedir. Bu noktada Wehmeyer (2007b), bireyin kendi kaderini tayin ettiği davranışları; yaşamdaki öncelikleri ortaya koyan ve kaliteli yaşamı sürdürmeyi güçlendiren iradeli eylemler olarak tanımlamaktadır.

Sosyal hizmet alanında kendi kaderini tayin hakkı ilk kez Biestek (1961) tarafından uygulamada müracaatçının seçim yaparken ve karar verirken özgür olma hakkı ve ihtiyacı olarak tanımlanmıştır. Sosyal hizmet haklara saygı duyma, ihtiyaçları gözetme, öz-yönelim için bireyin kendisini keşfetmesine yardım etme, böylece bireyi motive etme ve bireyin sahip olduğu kaynakları yönlendirme sorumluluğuna sahiptir. Müracaatçıların olumlu ve yapıcı karar verme kapasitesi ile kendi kaderini tayin hakkı çoğu zaman toplumsal ve ahlaki kurallar ya da kurumsal işleyiş nedeniyle sınırlanabilmektedir (akt.Higham, 2006). Sosyal hizmet bireylerin kendi kaderlerini tayin edebilmeleri için gerekli bilimsel ve mesleki müdahaleleri gerçekleştirmekle, özellikle savunma, planlama, karar verme ve uygulama ile ilgili görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür (Compton ve ark., 2005).

Kendi kaderini tayin eden birey özerk hareket etmekte, davranışlarını kendisi düzenlemekte, psikolojik olarak güçlenmekte ve kendini gerçekleştirmektedir. Diğer bir deyişle kendi kaderini tayin, bireyin kendi kendini yönetebilmesini/otonomi, kendi yaşamını düzenlemesini, psikolojik olarak güçlenmeyi ve kendini gerçekleştirmeyi içeren bir süreçtir. Bu süreci yaş, fırsat, kapasite ve yaşam dönemi gibi değişkenlerin temel ve yapısal özellikleri etkileyebilir (Wehmeyer ve Field, 2007b).

Bu noktada kendi kaderini tayin sürecinde bireylerin davranışları üzerinde tam güce sahip olduğu anlaşılmaktadır (Banks, 2006). Ancak araştırmalar bireylerin yaşının, anne-babalarının öğrenim düzeylerinin, yaşadıkları yerin, yaşama dair olanaklarının ve kişisel gelişim kapasitelerinin bu hakkı kullanma ve davranışa dönüştürme düzeylerini etkilediğini göstermektedir. Bu açıdan gençler özel bir grubu oluşturmaktadır. Çünkü gençlik döneminde yetişkinlikte yaşam boyu kullanılabilecek yetenek, beceri ve yetkinlikler kazanılarak yaşamda var olma süreci biçimlenmektedir. Bu süreçte

gençlerin kendini kabul anlayışı diğer bir deyişle öz-saygı düzeyleri de kendi kaderlerini tayin edecek olan davranışları ortaya koymalarında etkili olmaktadır.

Gençlik çağı bazı dönemlere ayrılmaktadır. Ergenlik ya da ilk gençlik dönemi; hızlı büyüme ve cinsel uyanışın olduğu 12-15 yaşlar arasındadır ve olumsuz davranışlar ile tepkileri yoğundur. Delikanlılık dönemi; 15-17 yaşlar arasındadır, çekingenlik ve kendine güvensizlik belirgindir. Yine delikanlılık evresinin devamı olan 17-21 yaşlar arasında gençlerde kendine güven, caka ve gösteriş hakimdir. 21-25 yaş arası uzamış gençlik ya da yükseköğretim gençliğidir. Gençlerin topluma katılabilmesi, erişkinler arasında yerini ve konumunu alabilmesi bu gelişme döneminde belli bilgi, beceri ve deneyimi kazanmalarına bağlıdır. Bu nedenle gencin annesi, babası ve diğer erişkinlerden duygu, düşünce ve davranışta bağımsızlık geliştirmesi; aile dışında toplumsal ilişkilere girebilmesi, akranlarıyla arkadaşlık kurup sürdürebilmesi; karşı cinsle sevgi bağı kurabilmesi; cinsel kimliğini ve rolünü benimseyip, evliliğe istekli ve hazır olması; zihin yeteneklerini ve el becerilerini geliştirip toplum yaşamı için gerekli bilgi, görgü ve ruhsal olgunluğa erişmiş olması; kendine özgü değerler, yaşam anlayışı ve bir dünya görüşü oluşturmaları; bir amaç ya da amaçlar geliştirmesi kısaca çevresiyle bütünleşirken kendi öz benliğinin farkına varması ve kimlik geliştirmesinin bu dönem içinde gerçekleşmesi önemlidir. Bu dönem de gencin sağlığıyla, kişiliğiyle, ailesiyle, toplum içindeki durumuyla, kız-erkek arkadaşlığıyla, din ve ahlak konularıyla, okulla ve meslek seçimiyle ilgili yoğun kaygıları vardır. Gencin ilgi odağı kendisidir, aşırı bencildir. Genç aşırı özverili ve bağlı olabilir, birden bağlarını da koparabilir. Bir yandan toplum yaşamına coşkuyla katılmayı ister, sonra da kendi içine döner. Sevilen bir öndere bağlılık gösterirken, otoriteye karşı çıkma davranışı arasında gidip gelir. Maddeye düşkündür ama gayeleri de vardır. Başkalarına karşı kaba ve düşüncesiz davranabilirken kendisine karşı hassas ve alıngandır. Ruhsal durumu iyimserlik ile kötümserlik arasında iner çıkar. Bazen coşkulu olabilirken bazen de uyuşuk ve durgun olabilmektedir. Çalkantılarla dolu olan bu dönemde gencin hızlı bedensel ve cinsel gelişmeler karşısında iç dengesi altüst olmakta, ruhsal olgunlaşma bu hızlı değişime ayak uyduramamaktadır. Gencin tepkilerindeki değişiklik, davranışlarındaki tutarsızlık ve duygularındaki iniş çıkış onun yeni bir denge kurmasına yöneliktir. Gençler, fiziksel, duygusal ve sosyal alanlarda büyük değişiklikler yaşadıklarından, öz-saygının gelişmesi açısından kritik bir dönemdedirler. Kendini yargılamalar arttığından, bazı gençlerin

özsaygıları olumsuz etkilenebilir. Benlik kavramının, beğenilip benimsenmesi özsaygıyı (self-esteem) oluşturur. Benlik saygısı, “kişinin kendisini değerlendirmesi sonucu ulaştığı, benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur”. Benlik saygısı, kendini olduğundan aşağı ya da üstün görmeden kendinden memnun olma durumudur. Kendini değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevmeye değer bulmaktır. Benlik saygısı, kendini olduğu gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir (Yörükoğlu, 2000).

Gençlik dönemi çocuklukta başlayan kişilik gelişiminin tamamlayıcısı ve yetişkinlik döneminin hazırlayıcısı olarak nitelenen bir yaşam dönemidir. Bireyin toplumda var olma süreci yaşamdaki bu üç dönemin ayrılmaz bütünlüğüyle gerçekleşmektedir. Sağlıklı toplumun yapılanması; bireylerin kendilerini tanımaları, kabul etmeleri ve kararlarını verebilmeleri ile mümkün olmaktadır. Ancak her bireye sunulan yaşam olanakları farklıdır. Bireyler kendi seçimleri olmadığı halde düşündükleri ve düşledikleri yaşam biçimine sahip olmayabilirler. Bu açıdan sağlıklı aile yapısına sahip olamamanın ve devlet korumasını gerektiren koşullarda yaşamamanın, gençlerin kendi kaderlerini tayin edebilmelerini güçleştirdiği düşünülmektedir. Çünkü ailenin yapısal özellikleri ya da kurumdaki yaşam gençlerin yapıcı karar verme kapasitelerini sınırlamakta ya da desteklemektedir.

Bu nedenle araştırmada Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna (Mülga) bağlı yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin hakları ve öz-saygı düzeyleri arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde (i) öz (benlik), (ii) öz-saygı (benlik saygısı) ve (iii) kendi kaderini tayin kavramları açıklanmıştır.

1.1.1. Öz (Benlik)

Kişilik, bir insanın duyuş, düşünüş ve davranış biçimlerini etkileyen faktörlerin kendisine özgü örüntüsü olup, bireyin biyolojik, psikolojik, kalıtsal ve edinik bütün yeteneklerini, güdülerini, duygularını, isteklerini, alışkanlıklarını ve davranış özelliklerini içine alan, devamlı olarak iç ve dış çevreden gelen uyarcıların etkisi altında olan, doğumdan yaşamın sonuna kadar oluşumu devam eden bir yapıdır (Baymur, 1994). Çünkü kişilik insanın evrimsel gelişme sürecinde olgunlaşma ve öğrenme ile ilgili olan bireyleşme-toplumsallaşma süreçlerinin karşılıklı etkileşimleri sonucu gelişmektedir (Öztürk, 1997).

Freud'un Psikoseksüel Gelişme Kuramı ile Erikson'un Psikososyal Gelişme Kuramı kişilik gelişimini açıklamaktadır. Freud Yapısal Kişilik Kuramı'nda kişiliğin alt benlik (id), benlik (ego) ve üst benlikten (süperegodan) oluştuğunu ifade etmiş, dış dünyadaki uyaranları algılayan ve aşırı uyaranlara karşı ruhsal yapıyı koruyan, alt benlik (id) ile dış dünya arasında arabalucu görevini yüklenen ve gelişen yapıya benlik (ego/self/kendi/kendilik) adını vermiştir (Öztürk, 1997; Geçtan, 2002). Freud'a göre alt benlik kişiliğin temel sistemidir. Benlik ve üst benlik ise ondan ayrımlaşarak gelişirler. Alt benlik içgüdü ve doğuştan var olan psikolojik gizil güçlerin tümünü içerir. Yaşamın ilk yıllarında çocuğun kişilik yapısı, boşalım arayan içgüdüsel dürtülerle yüklüdür. Bu dönemde çocuk bu dürtüleri erteleme, denetleme ya da düzenleme olanağına sahip değildir ve kendisini bakan kişilerin benliklerine bağımlıdır. Alt benlikte haz ilkesi egemendir (Geçtan, 2002). Benlik kişiliği çok etkilemekle birlikte, kişilikten biraz farklı anlam taşımakta, kişiliğin öznel yanını ortaya koymaktadır (Baymur, 1994). Benlik, organizmanın gerçek nesnel dünya ile alışverişe geçme ihtiyacından doğar, gelişimsel olarak oral evre ile anal evrenin üst üste geldiği dönemde yavaş yavaş kurulur ve gerçeklik ilkesinin egemenliğindedir. Gerçeklik ilkesi yaşantının gerçekten var olup olmadığını araştırır, haz ilkesi ise bir yaşantının acı ya da zevk verici olmasıyla ilgilenir. Benlik, kişiliğin yürütme işlevini görmektedir. Bu işlevi görürken bir yandan alt benliğin, üst benliğin ve dış dünyanın birbiriyle çatışma halinde olan istekleri arasında uzlaşma yolu bulmakla yükümlüdür (Geçtan, 2002). Yaşamın ilk yıllarındaki dürtü ve dürtü ihtiyaçlarının karşılanması ya da engellenmesi benliğin gelişimini doğrudan etkilemektedir. Anne ya da anne yerine geçen kişinin bebeğin içgüdüsel

ihtiyaçlarını gereğince karşılamasının sağlıklı benlik gelişimi için büyük önem taşıdığı, anne yakınlığından yoksun kalan çocuklarda benliğin işlevlerinde bozukluklar ortaya çıktığı psikanalistlerce ortaya konmuştur. Bu konuda özellikle Anna Freud ve Margaret Mahler'in önemli çalışmaları bulunmaktadır. Nesne ilişkileri kuramcısı Mahler'e göre çocuk yaşamının ilk günlerinde çevresindeki annenin varlığının farkında değildir. Çocuk yaşamın üçüncü ayında ihtiyaçlarının anne memesi tarafından sağlandığını belli belirsiz fark eder ancak bunu kendi varlığının bir parçası olarak algılar. Çocuğun anneyle bütünleşmiş bir varlık olma durumundan çıkması yani benliğinin (kendiliğinin) oluşumu yaşamının dördüncü veya beşinci aylarında, ayrılma/bireyleşme süreci ile başlar ve otuz ya da otuz altıncı aylara kadar bu süreç devam eder (Charrier, 2000; Corey, 2008; Geçtan, 2002). Kişiliğin üçüncü ve en son gelişen sistemi üst benliktir. Geleneksel değerler ile toplum ideallerinin içsel temsilcisi, kişiliğin vicdani ve ahlaki yönüdür. Özetle alt benlik biyolojik, benlik psikolojik ve üst benlik ise kişiliğin sosyal bileşenidir (Charrier, 2000; Geçtan, 2002).

Erikson kuramındaki İnsanın Sekiz Evresi'ni kişilik gelişiminin aşamaları olarak tanımlamıştır. Çocuğun gelişimini erinlik sonrasında da inceleyerek, psikanalitik kurama katkıda bulunmuş ve kişiliğin çocukluğun ilk dönemlerinde belirlendiğini görüşünü reddetmiştir. Erikson'a göre benlik gücünü, yaşam deneyimleriyle geliştirmektedir. Deneyimler ise kişinin yaşamının her hangi bir döneminde karşılaştığı bir durumla nasıl baş edebileceğine, geliştirmiş olduğu kimlik ile sürdürmekte olduğu rolün birbirinin uyumuna bağlıdır. Kişi yaşamın her evresinde benliğin bazı gelişmelerini tamamlamakta ve o evreye özgü psikososyal bunalımı atlattmaktadır. Bir dönemde olumsuz yaşanan denge, sonraki bir dönemde olumlu yöne çevrilebilir (Öztürk, 1997; Geçtan 2002). Yaşamın ilk birinci yılında kazanılan temel güven ya da güvensizlik duygusunun ardından gelişen özerklik ise yaşamın birinci ve üçüncü yılları arasında ortaya çıkmaktadır. Çocuğun kendiliği utanma ve çekinmeye karşılık olarak yaşamın ikinci yılında gelişmektedir (Geçtan, 2002; Corey, 2008).

Kohut tarafından geliştirilen kendilik (self/kendi/benlik) psikolojisi, insanın kendine verdiği değeri ve bütünlüğü koruyabilmesinde çevreyle ilişkisinin önemine vurgu yapar. Kohut'a göre kendilik yeni dünyaya gelen bebeğin ruhsal varlığında çekirdek şeklindedir. Çocuğun çekirdek halindeki bu ruhsal varlığı, kendilik nesnesinin

(anne/anne yerine geçen kişi) oldukça gelişmiş ruhsal örgütlenmesine katılır ve çocuk kendilik nesnesinin duygu durumlarını kendi duygu durumlarıymış gibi algılar. Kendilikteki eksiklikler, kendilik nesnelerinden kaynaklanan eşduyum yetersizlikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Kendiliğin yokluğunda ise dürtüler belirginleşmeye başlamaktadır. Kohut; psikanalistlerin dürtüler, savunmalar ve ruhsal aygıtla ilgili kuramsal açıklamalarının bütünsel bir çekirdek kendilik oluşturma ve bu kendiliğin korunmasını sağlayıcı deneyimleri yeterince sağlamadıklarını, suçlu insanı açıkladıklarını ancak trajik insanı açıklamadıklarını belirtir ve kendiliğin iki kutuplu olduğundan bahseder: aynalayan kendilik nesnesi (anne ya da bazı çevresel durumlara bağlı olarak baba) ve idealleştirilen kendilik nesnesi (baba ya da bazı çevresel durumlara bağlı olarak anne). Çocuğun kendisine eşduyumlu yanıtlar veren aynalayan/onaylayan kendilik nesnesi (anne) ile ilişkisi onun bütünsel teşhirci-büyükleme kendiliğinin kurulmasını sağlarken, diğer taraftan da çocuğun kendisini idealleştirmesine ve kendisiyle kaynaşmasına izin veren, bunu yaparken de hoşlanarak eşduyumlu yanıtlar veren idealleştirici kendilik nesnesinin (baba) varlığıyla birlikte bütünsel idealleştirilmiş ebeveyn imagosu ile sağlıklı bir kendilik geliştirir. İki kutuplu kendilikten biri işlevini yeterince yerine getiremediği takdirde, her bir kendilik nesnesi diğerinin sağlayamadığı görevi, telafi edici işlev sergileyerek, çocuğun çekirdek kendilik gelişiminin sağlıklı bir şekilde oluşumunu üstlenici bir role sahip olabilmektedir. Çocuğun sahip olduğu kendilik nesnelerinin tutumlarındaki farklılıklar sonucu (i) yeterince uyarılmamış kendilik, (ii) parçalanmış kendilik, (iii) aşırı uyarılmış kendilik ve (iv) aşırı yüklenmiş kendilik şeklinde patolojilerin gelişmesine yol açar. Bu da çocuğun yaşamının ileriki dönemlerinde kendiliğin bozulması ile birlikte; psikozlar, sınır durumlar, şizoid ve paranoid kişilikler, narsistik kişilik bozukluğu ve narsistik davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Kohut, 2006).

Masterson (2010) kendiliğin kişinin doğuştan gelen biyolojik, genetik ve ruhsal özelliklerinin yanı sıra çevresiyle başa çıkabilme becerisi ve kendilik nesnesi ile etkileşimi sonucunda oluştuğunu ve gelişim döneminin Mahler'in kuramına atıfta bulunarak ayrılma-bireyleşme süreci ile başladığını ifade eder. Ancak Masterson kendiliğin benlik ile birlikte geliştiğini ve birbirinin ayrılmaz parçası olduğunu da eklemektedir. Bunu ise Erikson'un kuramına dayandırmaktadır. Buna göre kimlik oluşumunun bir kendilik yönü bir de benlik yönü bulunmakta, kendilik kimliğinin

kişinin yaşamda kendisi için gerekli olacak rolleri başka kendilikleri deneyimleyerek öğrenmesi ve bunu bütünleştirmesinin sonucu ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

Benlik, bireyin kendi kişiliğine ilişkin algılarını, kendi var oluşu olarak nitelendirebildikleri hakkındaki görüşlerini, tutumlarını ve inançlarının tamamını içermekte olup, kişinin kendisini tanıma ve değerlendirme biçimidir (Çapar ve Yıldız, 2010).

Benlik kişinin fiziksel, toplumsal ve bilişsel var oluşunu içermektedir. Kişi bedensel olarak bir varlık sergilerken, toplum içinde sosyal kimlik edinmekte ve karar verme sürecinde aktif rol almaktadır. Benlik, bireyin çevresiyle olan ilişkilerini algılayış biçimine bağlı olarak dinamik bir süreç içinde gelişmektedir. Bireyin yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenmektedir (Soytetir, 2005).

Özetle benlik, bireyin özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, amaç ve ideallerine ilişkin kanılarının dinamik bir örüntüsüdür. Benlik üzerinde beden özelliklerinin ve yapısının etkisi var olmakla birlikte benlik, birinci derecede psişik ve ikinci derecede tensel bir kavramdır. Benliğin gelişmesinde bireyler arası ilişkiler önemlidir (Baymur, 1994). Kişilerin başkalarını ve kendilerini nasıl algıladıkları, hangi özelliklere öncelikle dikkat ettikleri benlik yapılarına ve kültürden kültüre farklılık göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 1999).

1.1.2. Öz-Saygı (Benlik Saygısı)

Jung'a göre bireyleşme süreci insanoğlunda doğuştan bulunur ve yaşam içinde düzenli bir seyir izler. Bu süreçte kişi dışsal gerçeklik ile içsel gerçekliğe kabul edilme olgusuyla karşılaşır. Dışsal gerçekliğe kabul edilme sürecinde kişi benliğini geliştirerek, kendi işlevini algılayarak ve buna uygun bir kişilik oluşturarak çevresinin taleplerine karşılık vermeye hazırlanır. İçsel gerçekliğe kabul edilme sürecinde ise kendisini ve insanlığı daha derinden tanımaya başlar (Jacobi, 2002).

Başkalarının kişiden beklentileri ve kişiyi değerlendirme biçimleri ile birlikte, kişinin bu beklentileri ve kendisi hakkındaki değer yargılarını algılayış biçimi ve değerler sistemini saptar. Bu süreç davranışları, çevredeki olayları, başkalarını algılayışı ve başarıyı etkiler. Benlik kişinin kendisini gözetlemesini, yargılamasını, değerlendirmesini ve davranışlarını düzene koyup yönetmesini sağlayan bir güç iken (Baymur, 1994); benlik saygısı benliğin duygusal boyutunu oluşturmaktadır. Kişinin kendini benimsemesi, onaylaması, kendine değer vermesi öz-saygısını ifade eder (Çapar ve Yıldız, 2010). Özetle benlik saygısı, bireyin kendisine bir kişi olarak yüklediği değerdir (Koç, 2010).

Bireyin kendisine ilişkin değerlendirmesi sonucunda kabul görme, onaylanma ve kendisinin değerli olduğu duyguları ortaya çıkıyorsa yüksek benlik saygısından söz edilir. Ancak onaylanmama, değersizlik, hoşnutsuzluk duyguları ortaya çıkıyorsa düşük benlik saygısı söz konusudur (Çeçen ve Koçak, 2007). Benlik saygısı, sağlıklı bir kişilik gelişiminin önemli göstergesidir (Kandemir ve Özbay, 2009). Yüksek düzeyde benlik saygısı aile ile olumlu iletişim ve kişinin kendi yaşamı üzerinde kontrole sahip olduğu duygusunun sonucudur. Kişi, yaşam içinde risk almak ister ve etkili bir kişi olduğunu hisseder. Düşük benlik saygısı ise anksiyete, kızgınlık, depresyon, yabancılaşma ve mutsuzluk duygularına yol açar (Smead Morgannett, 2005).

1.1.3. Kendi Kaderini Tayin

Benlik, kişinin yaşamda var oluşu ilgili bir durumken, benlik saygısı yaşamda sergilediği bir duruştur. Kendine güvenen, kendisini önemseyen bir kişi yaşamdaki unsurları doğru bir şekilde algılayıp, yaşadığı toplumun bir parçası ve tümleyeni olarak yaşamını sürdürürken hem kendi gelişimine hem de çevresinin gelişime katkı sağlar. İşte bu katkı gerçekleşirken, sağlam geliştirilmiş bir benlik ve bu benliğin sağlamlığını kanıtlayan benlik saygısı ile kişi önemli bir beceri kazanır, yaşamı üzerinde söz sahibi olur ve kendi kaderini tayin edebilir.

Yaşayan organizmanın temel özelliklerinden biri canlının özerklik kapasitesidir. Canlı organizma pasif bir unsur değildir. Kendi yaşamı işlevselliğinin esas nedenidir. Her organizma dışsal güçlerin baskısı altında olmadan kendi içsel yasasına göre hareket etme özgürlüğüne sahiptir (Zavolloni, 1962). Birey doğan, büyüyen, belirli bir ailede yaşayan bir kişi olarak sosyal ve kültürel alanı içinde bölünmez bir bütündür. Böylece bireyler bir amaç için hareket ederken aynı zamanda sosyal, yaratıcı ve karar verme yeteneğine sahip varlıklardır (Corey, 2008). Biyolojik ve sosyal tanımlamanın ardından kendi kaderini tayin davranışını ayrıntılı bir şekilde incelemek gerekirse;

Kendi kaderini tayin, istemli eylemleri belirtir. *İstem* bilinçli seçim yapma ya da bilinçli seçim yapma gücü ve isteği anlamına gelmektedir. *Bilinç*; bilerek kavrama, yapma ya da düşünme olarak tanımlanır. *İstemli davranış*; bilinçli, istekli ve amaçlı eylemlere işaret eder. *Amaçlı hareket*; eylemin düşünülerek ve kasıtlılıkla yapıldığını belirtir. Kendi kaderini tayin eden davranış istemli ve amaçlı olup, rastgele ya da kasıtsız değildir (Wehmeyer ve ark., 2007a).

Wehmeyer, 1992’de bireylerin bazı davranışlarına atıfta bulunarak “tutum ve yeteneklerin, yaşamda birincil etmen olarak rol oynamaları ve eylemleri ile ilgili aşırı dış etkilerden bağımsız tercihler yapılması gerektiği” görüşü ile kendi kaderini tayin davranışının tanımını öne sürmüştür. Bu tanımın odağı *etmen* kavramıdır. *Nedensel* sıfatı, nedeni açıklama ya da işaret etme; neden ve etkinin etkileşimini gösterme olarak tanımlanır. *Etmen* kavramı, otoritede rol oynayan ya da otoriteye sahip kişidir. Başka bir deyişle kişinin bizzat kendisinin değişime yol açan güç olduğu anlamına gelmektedir. Kendi kaderini tayin eden kişiler yaşamlarında söz sahibi olurlar, yaşamlarında bir şeyler yapmak ya da bir şeylere neden olmak için otoriteye uygun hareket ederler. Nedensel faktör, neden eyleminden daha çok yaşamında belirli bir sonu başaran ya da değişimi yaratmaya yönelik bakış açısıyla bir şeyler yapan bireylere işaret eder. Bu durumda bireyler, iradeli ve amaçlı hareket ederler (Wehmeyer ve Field, 2007b).

Wehmeyer bu tanımları 1996’da “yaşamdaki birincil etmenleri ortaya koyma ve *kaliteli yaşama yönelik* aşırı dış etkilerden bağımsız tercihte bulunma ve karar verme” olarak

geliştirmiştir. Daha sonraki yıllarda ise “kendi kaderini tayin davranışı, yaşamdaki birincil etmenleri ortaya koyan iradeli eylemleri ve kaliteli yaşamı sürdürmeyi ifade eder.” diyerek tanımı daha da açık hale getirmiştir (Wehmeyer ve Field, 2007b).

Son yıllarda psikolojik olarak yaygın bir şekilde kendi kaderini tayin için merkezi rolü kapsayan içsel motivasyon teorisini öneren psikologlar Edward Deci ve Richard Ryan kendi kaderini tayini, psikoloji alanı içinde görmektedirler. Deci ve Ryan kişinin içsel bir şekilde kendi kaderini tayin olma ihtiyaçları olduğunu belirtmektedirler. Bu nedenle kendi kaderini tayin teorilerinde “özgür hareket eden ya da yaptıkları için baskı gören kişinin aktivitesinin altında yatan motivasyonel dinamikler arasında ayırım olduğunu öne sürmektedirler. Kendi kaderini tayin edebilmek bir aktivitede isteme, seçme ve kişisel onay duygularının tamamıyla birbirine geçmesi anlamına gelmektedir. Ancak bireyler kendi kaderini tayin edebildiklerinde, kendilerini ifade ederler. Kendi Kaderini Tayin Teorisi içinde kendi kaderini tayinin seçim kapasitesi anlamına gelmediği, aksine davranışın belirleyici olması için seçimlere sahip olma anlamına geldiği ve bunun kapasiteden öte bir ihtiyaç niteliğine sahip olduğu, her canlının ise kendi kaderini tayin etmeye doğal bir şekilde yatkın olduğu ifade edilmektedir (Deci ve Ryan, 1985; akt. Wehmeyer ve ark., 2007a).

Kendi Kaderini Tayin Teorisine göre kendi kaderini tayin, kontrol altında tutulma ya da baskı altında olmanın karşıtı olarak bireylerin eylemlerinde ya da davranışlarında sergiledikleri özerkliğin ya da sahip oldukları seçimin derecesidir (Decourcey ve ark., 2002).

1.2. Gençlik Dönemi: Öz-Saygı ve Kendi Kaderini Tayin

Gençlik, çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan, kişinin yetişkin olmaya hazırlandığı biyolojik, ruhsal ve toplumsal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Ergenlikle başlayan hızlı büyüme sürecinin ardından bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlaşmanın tamamlanmasıyla gençlik çağı sona erer. Bu çağ 12-21 yaşları arasını kapsamaktadır. 12 ile 15 yaş arası ergenlik gelişmesini içine alan ilk gençlik dönemi olup, 15-21 yaş arası asıl gençlik dönemidir (Yörükoğlu, 2000). Birleşmiş Milletler’e göre ise gençlik

dönemi 15-24 yaşları arasını kapsamaktadır (UNDP, 2008). Bu çalışmada gençlik dönemi 13-18 yaşları ile sınırlandırılmıştır.

1.2.1. Gençlik Dönemi ve Öz-Saygı

Gençlik çağında yaşanan gerek fiziksel ve cinsel gerekse ruhsal hızlı değişim süreci beraberinde yeni duruma uyum sağlamayı da zorunlu kılmaktadır. Yaşamdaki en çalkantılı dönem olarak adlandırılan gençlik çağı bunalımlar, öfkeler, çatışmalar, kaygılar, yanılgılar, bencillik ve başkaldırma, bocalama, çelişkiler ve kararsızlıklar dönemidir. Aynı zamanda bu dönem hayaller, tutkular, idealler, sıkı arkadaşlıklar, karşı cinsle sevgili olma, kendini kanıtlama ve kimlik oluşturmayı içerir (Yörükoğlu, 2000). Genç, kendisi olmaya çabalar ve bunu yaparken de kendi kaderini tayin etmeye yönelik duygu, düşünce ve davranış örüntüsü geliştirir.

Erikson sekiz gelişim dönemine ayırdığı insan yaşamının; beşinci gelişim dönemi olan erinlik ve ergenlik döneminde ergen ve ergenin kimlik oluşumundan bahseder. Ergen kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışırken, bu dönemde dış görünümü önem kazanmaya başlar. Görünümüne gösterdiği ilgi ise benliğinin oluşmasına yardımcı olur. Ayrıca, kimliğini arayış çabası içindeki ergen kahramanlara, öğretilere, karşı cinsten kişilere tutulur. Ergenler yaşamış oldukları kararsızlık ve şaşkınlık duyguları nedeniyle kendilerine yaşayış ve düşünce olarak yakın hissettikleri kişilerle dayanışma grupları oluştururlar ki bu da kişilik gelişiminde önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Geçtan, 2002). Kendiliğini geliştirirken ergen, çevresindeki birçok kendiliği gözlemleyerek, bunu kendisinde sentezler, bütünleştirir ve kendisine ait bir kendilik oluşturur. Bu bağlamda ergenlik kendiliğin gelişimi için önemli ve kritik bir dönemdir (Masterson, 2010). Kendiliğin oluşumu ise kendi kaderini tayin etmede önemli bir unsurdur.

Erikson'a göre ergenler aile, arkadaş gruplarından kazanmış oldukları bazı davranış ve inançların artık kendilerine uygun olmadığını keşfeder ve kendini kimliğini oluşturma çabası içine girer. Bu durumda ergen için olası dört ergenlik statüsü belirlenir: *Başarılı kimlik* statüsünde ergen, kimlik krizinden geçmiş, inandığı, hedeflediği tercihleri yapmayı başarmış, kararından memnun ve davranışlarını diğer insanların kabul

edeceklerine dair güveni tamdır. *Erken bağlanmış kimlikte*, ergen kimlik krizinden geçmiş ve diğer insanlar kendisinden ne olmasını istiyorsa kararlarını o yönde almaktadır. *Kararsız kimlik* statüsünde ergen önemli kararlarını ertelemekle birlikte, aynı zamanda çeşitli seçenekleri ve fırsatları da keşfetmektedir. *Kargaşalı kimlikte* ergen kaçma davranışı gösterir ama var olan durumdan da memnun değildir. Ancak kendisine uygun bir kimlik de geliştirememiştir. Yoğun kaygı yaşayan bu kategorideki ergenler kaygılarını bastırmak için madde ve alkol kullanma eğiliminde olabilirler (Altuğ, 2005).

Ergenler biyolojik, entelektüel ve duygusal olarak gelişirken, dünyaları da hızlı bir şekilde değişmektedir. Bilişsel değişimler, gençlerin değerler gibi soyut fikirlerle uğraşmalarına, duygularını geniş bir yelpazede yaşamalarına ve kendilerini keşfetmelerine olanak sağlar. Yetişkinler ve akranları ile olan ilişkilerinde içgörülerini artırır, böylelikle benlik kavramı gelişimi gence özgü bir şekle dönüşür. Gencin kim olduğuna dair bilinçliliği, benlik saygısı hisleri ile de güçlü bir şekilde ilişkilidir (Smead Morganett, 2005).

Ergenlik döneminde kimlik kazanma sürecini yaşayan genç kendisine uygun rolleri kazanır. Bu da benlik saygısıyla birlikte gelişmektedir. Benliğin geliştiği, olgunlaşma sürecine girdiği ve bu yönde bilinçliliğin artış gösterdiği bu dönemde benlik saygısının yüksek ya da düşük olması sağlıklı bir kimlik oluşumuna etki etmektedir (Çapar ve Yıldız, 2010).

Kimlik kavramı kişisel ve bireysel değil aynı zamanda toplumsal yöne de sahiptir. Ergenliğin ilk yıllarında benliğin cinsel ve fiziksel boyutları gelişirken, sonraki yıllarda toplumsal kimliğin unsurları niteliğindeki ideolojiler, ahlaki değerler vb. gelişir (Bilgin ve ark.,2009).

Rosenberg (1965)'e göre, ergenlik döneminde anlam kazanan bir kavram olan benlik saygısının sağlıklı gelişmesi, sosyal ve çevresel uyarıcıların kişi hakkındaki olumlu değerlendirmelerine bağlıdır. Ailede başlayıp okulda devam eden ve giderek sosyal çevrenin etkisiyle gelişen benlik saygısı yüksek olduğunda ergen sosyal ilişkilerinde daha girişimcidir. Düşük olduğunda ise ergen eleştirilme korkusu yaşar ve buna bağlı olarak sosyal fobi geliştirir, çevreye uyumda zorlanır ve sorunlu iletişim kurar.

Ergen kendisini özerk bir kimlik olarak kabul ettirme ve kendini gösterme çabası içindeyken (Bayramkaya ve ark., 2005) ait olma ve kabul edilme duygusu ile ihtiyaç duyulma ve yeterli biri olma hissiyle benlik saygısını görünür hale getirmektedir (Smead Morganett, 2005).

Ergenlikte akranlarla kurulan yakın arkadaşlık ilişkisinde kendini açma ve gizlilik ön plana çıkmaktadır. Bu ilişkilerde ergen sosyal ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncesini ifade etmeyi, başkalarının görüşlerine hoşgörü göstermeyi öğrenir (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006). Benlik değerini artırıcı beceriler kazanan ergen, anne babadan ve arkadaşlarından aldığı sosyal destek ile benlik saygısını geliştirirken, kimlik oluşumunu da gerçekleştirir (Atıcı ve Büyükşahin, 2009).

“ Havighurst’a göre, ergenlik döneminde tamamlanması gereken sekiz ana psikososyal gelişimsel görev vardır. Bunlar; (i) fiziksel yapıyı kabul etme ve vücudu etkili bir şekilde kullanabilme, (ii) ana-babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal olarak bağımsızlaşma, (iii) kadın ya da erkek cinsiyet rolünü kazanma, (iv) her iki cinsten yaşlılarla yeni ve uygun ilişkiler geliştirme, (v) toplumsal sorumluluklar isteme ve kazanma, (vi) davranışları yönlendirecek bir ahlak sistemine ve değerler grubuna sahip olma, (vii) bir mesleğe hazırlanma ve (viii) evlilik ve aile kurmaya hazırlanma.”dır (akt.Bilgin ve ark.,2009).

1.2.2. Gençlik Dönemi ve Kendi Kaderini Tayin

Bireyin eyleminin yönünü, gücünü ve öncelik sırasını belirleyen iç veya dış uyarıcının etkisiyle harekete geçmesine olanak sağlayan en önemli faktör motivasyondur (İnceoğlu, 2004). İki türlü motivasyon vardır: İçsel motivasyon, dışsal motivasyon. İçsel motivasyon sistemi erken çocukluk döneminde gelişir ve bilinçli bir şekilde ortaya çıkmaz. Bu nedenle doğrudan ölçülmez. İçsel motivasyon sistemini oluşturan ruhsal ihtiyaçlar tercihlere etki eder. Dışsal motivasyon sistemi geç ergenlik döneminde gelişir ve bilinçli bir şekilde ortaya çıkar, öz bildirimle ölçülür. Bu sistem hedefleri, değerleri ve kişinin kendisine yönelik planlarını içerir. Bu unsurlar verilen bir durumda

sergilenecek davranış üzerinde bireysel kararın alınmasında kullanılır (Bond ve ark., 2010).

Kendini gerçekleştirme Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Üçgeni'nin beşinci basamağında yer almaktadır (Altuğ, 2005). İyi bakılmış, güvenli ve sevgi saygı görmüş bireyler en üst düzey gereksinim ve yaşamın doruk noktası olan kendini gerçekleştirmeye yönelirler. Bu nedenle en temel insani eğilimin kendini gerçekleştirme olduğu belirtilmektedir. Bu da bireyin kendi karar ve sorumluluklarını değerlendirmesiyle gerçekleşir. Kendini gerçekleştiren birey ideal benliği ve gerçek benliği ile uyumlu kişidir (Bilgin ve ark., 2009).

Güdülerin temelinde insanların ihtiyaçları bulunmaktadır. Maslow insan ihtiyaçlarını sınıflandırırken; ihtiyaçların bir önem ve öncelik sırası olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre; fizyolojik ihtiyaçlar (yeme,içme,uyku vb.), güvenlik ihtiyacı (fiziksel, ekonomik ve sosyal güvenlik), ait olma ve sevgi ihtiyacı (gruba ait olma, sevme-sevilme), saygı ihtiyacı (toplumda saygı görmek, ün, itibar), başarı ihtiyacı (başarılı olma, kendini yeniden üretme, gerçekleştirme), bilme-anlama ihtiyacı, estetik ihtiyacı insanın doğasında yer alan ve giderilmesi gereken ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçların sıralı ve gerektiği gibi karşılanması halinde kişi kendisini mutlu, huzurlu ve rahat hisseder (İnceoğlu, 2004).

Deci ve Ryan (1985) üç genel motivasyon yönelimi tanımlar: kontrollü yönelim, özerk yönelim ve kişi dışı yönelim. Her bir yönelimin ölçümü kendi kaderini tayinin kavramsal olarak farklı bir bölümüdür. Kişi dışı yönelim motivasyon eksikliği ve çaresizliği öğrenmeyle bağlantılıdır. Kontrollü ve özerk yönelim kendi kaderini tayinin bağımsız yönlerini ölçer. Kontrollü yönelim davranış üzerindeki temel olumsuzlukları, baskıları ve çevrenin özelliklerini içerir ki kendi kaderini tayin için olumsuz bir göstergedir, buna karşın özerklik ise olumlu bir göstergedir ve seçim yapma, kişinin davranışları üzerindeki kişisel ilgileri ile bütünleştirdiği değerleri ile bağlantılıdır. Kontrollü yönelim tıpkı sağlık gibi temelde dışsal belirleyiciler üzerindeki kendilik değeri (McHoskey, 1999) ve meydan okuma ile çevreden gelen olumsuz geri bildirimde ego savunmalı tutumla bağlantılıdır.(Koestner ve Zuckerman, 1994; Neighbors, Vietor ve Knee, 2002).Özerk bireyler yararlı bilgileri geri bildirim olarak

alma eğilimindedirler (Deci ve Ryan, 1985,1987, 1991; Koestner ve Zuckerman, 1994; McHoskey, 1999; akt. Neighbors ve Larimer, 2004).

Birey çocukluk çağında anne ve babasını örnek alarak, onlarla özdeşim kurarak benlik geliştirir. Gençlik çağında ise ergen, özdeşim örneklerini yeni baştan değerlendirir. Kendine yeni özdeşim örnekleri bulur ve deneye yanıla kendi benliğini oluşturur. Erikson bunu “Kimlik oluşumu özdeşimlerin bittiği yerde başlar.” şeklinde ifade eder. Ergen kimliğini oluştururken kendisini hem eşsiz hem de çevresiyle anlamlı bağlar kurmuş biri olarak görür (Yörükoğlu, 2000).

Doğuştan var olan, çocukluk çağı ile birlikte gelişimini sürdüren ve ergenlik döneminde kimlik oluşumuyla birlikte belirginlik kazanan özerklik, yaşamda sorumluluk alma ve bağımsız hareket etme anlamına gelir. Bu süreçte ergen anne ve babasından bağımsız kendi kararlarını alma yönünde olup bunun mücadelesini verirken, zaman zaman hatta çoğunlukla anne ve babasıyla çatışma yaşar. Burada önemli olan nokta ergenin kendi başına kararlar alma ve bunları uygulayabilmesi konusunda teşvik edilmesidir (Bilgin ve ark., 2009).

Kendi başına kararlar alması ve bunları uygulayabilmesi, kısacası ergenin yaşamı üzerinde söz sahibi olması, kendi kaderini tayin etmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1.3. Kendi Kaderini Tayinin Özellikleri

İnsan davranışının sunumunda farklı iki faktör vardır. Bunlar dürtüsellik ve bilinçliliktir. Dürtüsellik özerklikle, bilinçlilik ise kendi kaderini tayin ile bağlantılıdır. Kendi kaderini tayin sürecinde yüksek derecede bilinçlilik vardır. İnsanlar özgürlükten hoşlandıkça kararlarında daha bilinçli olurlar. Ayrıca kendi kaderini tayin umursamama özgürlüğü ve seçim özgürlüğü şeklinde iki yönlü anlama da sahiptir (Zavolloni, 1962).

Kendi kaderini tayin eden kişi özerk hareket eder, davranışlarını kendi düzenler, psikolojik olarak güçlüdür ve kendini gerçekleştirir. Yaş, karşılaşılan fırsatlar, bireysel

kapasite ve yaşam dönemleri kişideki temel özelliklerin varlığını etkileyebilir. Wehmeyer (1999)' e göre kişi (i) tercihleri, ilgileri ve yeteneklerine göre hareket ederse ve (ii) dışsal etki ve müdahalelerden bağımsızsa *özerktir*. Özerklik derecesi bireyin çevresinin ve geçmişinin olabildiğince iyi etkileri ile aile üyeleri, arkadaşları ve diğer kişiler ile gerçekleştirdiği günlük etkileşimlerindeki bağımsızlığını yansıtır. *Kendini düzenleme* ile bireyler çevrelerini denetleme, sınaıma imkanına kavuşur. Kendini denetleyen kişi bir durum karşısında hangi becerileri kullanacağı hakkında karar verirken, bir taraftan da konuyu ve birikimlerini sınar, formüle eder, meşruiyet kazandırır ve gerektiği zaman gözden geçirerek eylem planını değerlendirir. Böylelikle kendi kaderini tayin eden kişi deneyimlerini kullanarak kendini gerçekleştirir (Wehmeyer ve Field, 2007b).

İnsanlar kendinden kaynaklı ya da kendinden kaynaklı olmadan bir piyon gibi davranışlarını deneyimlerler. Bireyler kendi kaderini tayin ederken, davranışlarının nedenlerinde bulunan odak dışsal değil içseldir ve bireyler eylemlerinin iradeli başlatıcıları olarak kendilerini deneyimlerler. Kendi kaderini tayin içsel bir şekilde motive olunmuş davranışı açıklar. İçsel motivasyonda ise kişi bir ödül ya da bir beklenti ile hareket etmez, kendisi için hareket eder. Bir ödül ya da beklenti ile gerçekleştirilen hareketler de vardır ki bunlar dışsal motivasyon olarak açıklanır. Dışsal motivasyona bağlı hareketlerin hepsi aynı değildir. Dışsal motivasyona bağlı davranış kategorisi içinde kendi kaderini tayin edici davranışların kapsamı farklıdır. İçsel motivasyonlu davranışlar kendi kaderini tayin ile doğrudan ilişkili olarak tanımlanırken, dışsal motivasyonlu davranışlar da kendi kaderinin tayinin etkisinin azaldığı bir başkalaşım söz konusudur. Kendi kaderini tayin süreci dışsal düzenleme ile sonuçlanır. Dışarıdan düzenleme olduğunda kişi, çevresindeki ödül ve ceza gibi olumlu ya da olumsuz duruma göre hareket eder. Bir çocuğun stiker kazanmak için ev ödevlerini yapması buna örnek olarak verilebilir. Çoğu zaman Rotter'un "kontrol odağı kavramı" ile kendi kaderini tayin davranışı birlikte düşünülür. Kontrol odağı, bireylerin sonuçlar ya da güçler üzerindeki kontrol deneyimidir. Böylelikle bireyler, içsel kontrol odağına sahip olduklarında, kendi davranışlarına bağlı başarıları ve başarısızlıkları (sonuçları) görürler. Süreçte başkaları tarafından belirlenen yükümlülüklerin gerçekleşmesi söz konusu olsa bile kişi, kadın ya da erkek, hatasız sonuçlar elde edebildiğine inanırlar. Aksine, bireyler dışsal kontrol odağına sahip olduklarında

başarılarını ya da başarısızlıklarını başkalarının anlaşılmayan ve tahmin edilemeyen kaprisleri ya da şanslarının bir işlevi olduğunu düşünürler. Böylece kişi, sonuçları güvenilebilir bir şekilde kontrol ettiğini düşünmez. Kontrol odağından farklı olarak kendi kaderini tayin sonuçlar üzerindeki kontrole ilgili değil, davranışın başlatılması ve düzenlenmesiyle ilgilidir (Decourcey ve ark., 2002).

Mithaug, Campeau ve Woman(1992) kendi kaderini tayin içinde kendini düzenlemenin dışsal etkilerden uzak, özel bir biçim olduğunu öne sürmüşlerdir. Mithaug, kendi kaderini tayini bireyin kendisini düzenleyerek problem çözmesi olarak tanımlamıştır. Buna göre, bireyler, sıklıkla var olan durumlar ve istekleri arasında gidip gelirler. Sahip olunan ve istenen arasında çelişki ortaya çıktığında kendini düzenlemek için bir motivasyon oluşur ve sonrasında eylem gerçekleşir. Problem ya da çelişki ortaya çıktığında birey, hedeflerini gerçekleştirmek için plan yapmaya başlar. Başarısızlık geçmişi, güçsüzlük duygusu ya da öğrenilmiş çaresizlik bazen engellenmiş bireylerin durumlarını değiştirmeleri için motivasyon kaynağı da olabilir. Mithaug ve arkadaşları kendi kaderini tayini, bir problemi çözmekten daha çok yaşamda neye ihtiyaç duyulduğu ve ne istendiği şeklinde açıklamaktadır. Kendi kaderini tayinin her zaman sosyal çevrede ortaya çıktığını, buna göre sosyal doğanın içeriğini gözden geçirmenin önemli olduğunu belirtmektedirler (akt. Wehmeyer ve ark., 2007a).

Kendi kaderini tayin bazen bağımsızlıkla karıştırılır. Kendi kaderini tayin bireyin eylem gerçekleştirirken hissettiği irade duygusunu kapsarken, bağımsızlık başkalarına bağlı olmaksızın bir başına gerçekleştirdiği davranışları kapsar (Decourcey ve ark., 2002).

1.4. Kendi Kaderini Tayin Teorileri

Bu bölümde kendi kaderini tayine yönelik üç kuramdan bahsedilecektir. Bunlar; Varoluşçu Teori, Kendi Kaderini Tayin Teorisi ve İşlevsel Kendi Kaderini Tayin Teorisi.

1.4.1. Varoluşçu Teori

Varoluşçu kuramın felsefi temelini Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger, Sartre, Buber, Binswanger ve Boss atmış olup temel kuramcıları Frankl, May, Bugental ve Yalom'dur. Varoluşçu yaklaşıma göre kişi kendini farkına varma kapasitesine sahiptir, özgürdür, sorumluluk alır, kendi kimliğini oluşturur ve diğerleri ile anlamlı ilişkiler kurar. İnsan olarak kendi farkına varan kişi kendisini ifade eder ve yaşamı ile ilgili tercihler yapar. Kişi ne kadar çok kendinin farkına varırsa o kadar çok özgürdür ve yaşam kapasitesi artmıştır. Kişiler seçenekler arasından kendine uygun olanı seçme özgürlüğüne buna göre de kendi kaderlerini tayin etmede büyük role sahiptirler. Yaşam biçimi ve bireyin mevcut statüsü kendi seçiminin bir sonucudur. Seçme özgürlüğüne sahip olan kişi yaşamını yönlendirme sorumluluğuna da sahiptir (Corey, 2008).

1.4.2. Kendi Kaderini Tayin Teorisi

Kendi Kaderini Tayin Teorisi Deci ve Ryan tarafından geliştirilmiştir. Teori; davranış, insanın gelişmesine, mantık çerçevesinde insanın deneyimlerini arttırmasına ve içselleştirmesine yönelik kişisel girişimleri destekleyen ya da engelleyen sosyal yapılar arasındaki diyalektiğe odaklanır. Kendi Kaderini Tayin Teorisi, organizmik-diyalektik metateorisi ve temel ihtiyaçların yapısını paylaşan dört mini-teoriyi formüle eder. İlk olarak *bilişsel değerlendirme teorisi* sosyal yapının içsel motivasyon üzerindeki etkilerini tespit eder; ikinci olarak *organizmik bütünleşme teorisi* özellikle saygının gelişmesi ile bütünleşen dışsal motivasyonun yapısını ortaya koyar, üçüncü olarak *nedensellik oryantasyon teorisi* kendi kaderini tayine yönelik kişinin eğilimlerindeki ve kendi kaderini tayin davranışlarını desteklemek için çevreye uyumlarındaki bireysel farklılıkları tanımlar, son olarak *temel ihtiyaç teorisi* ise temel ihtiyaçların içeriğini ve bu ihtiyaçların yaşam hedefleri, günlük davranışlar, psikolojik sağlık ve iyilik hali gibi ihtiyaçlar ile olan ilişkisini detaylandırır (Deci ve Ryan, 2004).

Kendi Kaderini Tayin Teorisi, kendi kaderini tayinin insanların doğuştan gelen bir ihtiyacı olduğunu ve bu konuda gerekli yeterliliğe doğuştan sahip olduklarını varsayar. Bu çürütülemeyecek türden bir varsayımdır (Decourcey ve ark., 2002). Kendi Kaderini

Tayin Teorisi, insanların gelişmek için doğuştan eğilimi olan aktif organizmalar olduğunu ancak bunun sosyal çevrenin desteğiyle ortaya çıktığını, bu noktada ise sosyal çevrenin bazen zorlaştırıcı bazen de kolaylaştırıcı etkisinin olduğunu belirtir. Buna göre doğuştan gelen psikolojik ihtiyaçlar; özerklik (otonomy) ihtiyacı, yetkinlik (competence) ihtiyacı ve başkalarıyla sosyal ilişki (relatedness) ihtiyacıdır. Özerklik ihtiyacı kişinin eylemlerinde, kendi kendine karar verebilmesidir. Yetkinlik ihtiyacı, kişinin çevresiyle başa çıkabilmek için kendini yeterli hissetmesidir. Başkalarıyla sosyal ilişki gereksinimi de kişinin tatmin edici ve destekleyici sosyal ilişkilere sahip olduğunu hissetmesidir (Deci ve ark., 1994; Gagne ve Deci, 2005; Ingledew ve ark., 2004; Kowal ve Fortier, 1999; akt. Ersoy Kart ve Güldü, 2008).

Kendi Kaderini Tayin Teorisi, kendi kaderini tayin edici davranışların bir seçimin ve istekliliğin dışarı vurumu olduğunu, kişilerin hedeflerini gerçekleştirmesine olanak sağladığını ve kişilerin değerleri ile yaşam biçimlerine ilişkin özellikleri içinde barındırdığını savunur. Bir seçimin sonucu olmayan daha çok içsel (suç-işsel düzenleme) ya da dışsal (ödülleri, cezalar-dışsal düzenlemeler) baskılar sonucu dışarı vurulan davranışların kendi kaderini tayin ile ilgili olmadığını vurgular (Amiot ve ark., 2008).

Kendi Kaderini Tayin Teorisi, davranışın kişilerin içsel düzenlemeleri ve kendileri dışındaki faktörlerin sonucu olarak ortaya çıkan bir süreç olduğunu belirtmektedir. Böylece motivasyonu; (i) motivasyonsuzluk, (ii) dışsal motivasyon ve (iii) içsel motivasyon olarak sınıflandırmıştır. Motivasyonun türüne bağlı olarak ortaya çıkan davranışlarda; motivasyonsuzluk halinde her hangi bir davranışın ortaya çıkmadığını; bununla birlikte dışsal motivasyonla gerçekleşen davranışların dıştan, içe yansıtılmalı, tanımlanmış ve kişiyle bütünleşmiş olarak ortaya çıktığını açıklamaktadır. İçsel motivasyon sonucunda ortaya çıkan davranış yine içseldir. Dışsal motivasyon sonucu ortaya çıkan davranışlar ise kendi kaderini tayini yansıtmamaktadır. Yalnızca dışsal motivasyonla ilgili bütünleşmiş davranış kendi kaderini tayin davranışı ile daha çok ilgilidir (Darnier, 2009).

Şekil 1.1. Motivasyon, düzenleme ve davranış türlerinin kendi kaderini tayin süreci (2002 yılında Deci ve Ryan tarafından değiştirilmiştir. Darner, 2009).

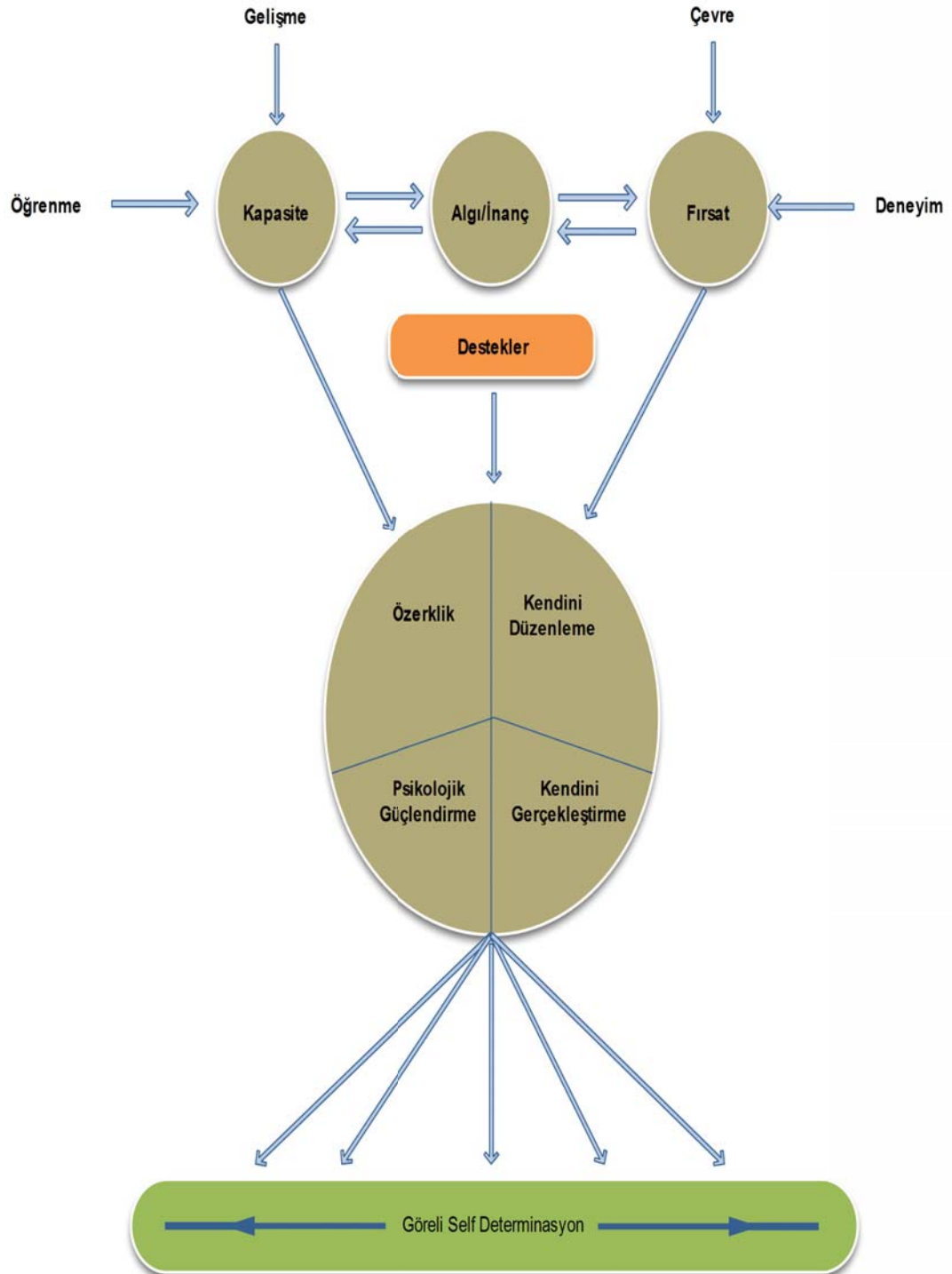
<i>Motivasyon Türü</i>	Motivasyonsuzluk	Dışsal				İçsel
<i>Düzenleme Türü</i>		Dıştan	İçe Yansıtılmalı	Tanımlanmış	Bütünleşmiş	İçsel
<i>Davranışın Niteliği</i>	Kendi Kaderini Tayin Edici Olmayan				Kendi Kaderini Tayin	

1.4.3. İşlevsel Kendi Kaderini Tayin Teorisi

Wehmeyer ve arkadaşları (2007a) işlevsel kendi kaderini tayin modelinde, kendi kaderini tayinin ve sürecinin bireylerin kendileri için hizmet etme işlevi bakımından tanımlanması gerektiğini belirtmektedirler. Buna göre kendi kaderini tayin insan yaşamının ve kalitesinin sürdürülmesi ve geliştirilmesinde birincil rol oynamakta ve istemli hareketleri vurgulamaktadır. Kendi kaderini tayini tanımlayan istemli hareketlerin dört temel özelliği bulunmaktadır: (i) özerktir, (ii) kendini düzenleyicidir, (iii) psikolojik tutumların güçlendirilmesiyle tepki vericidir ve (iv) kişinin kendisini gerçekleştirme özelliğine sahiptir.

Davranışın işlevini tanımlayan bu dört temel özellik, bireyin kendi kaderini tayin edip edemediğini ortaya koymaktadır. Kendi kaderini tayin davranışını benimseyen birey, davranışlarına ait bu belirgin özellikleri kendi kaderini tayin etme olarak tanımlayabilir. Kendi kaderini tayin davranışına ait bu belirgin özellikler, farklı durumlar karşısında bireyin tutumunun benzer fakat aynı olmadığı örüntüsüne sahiptir. Böylece Wehmeyer kendi kaderini tayin davranışının işlevsel modelini ortaya koyarak şemalaştırmıştır (Şekil 1.2). Seçim yapma, karar verme, problem çözme, hedef belirleme ve hedefe ulaşma, kendini düzenleme/kendini yönetme, kendini savunma ve liderlik becerileri ile olumlu kontrol algıları, etkililik ve sonuç beklentileri ve öz-farkındalık kendi kaderini

tain davranışının tamamlayıcı unsurları olarak ortaya çıkmaktadır (Wehmeyer ve Field, 2007b).

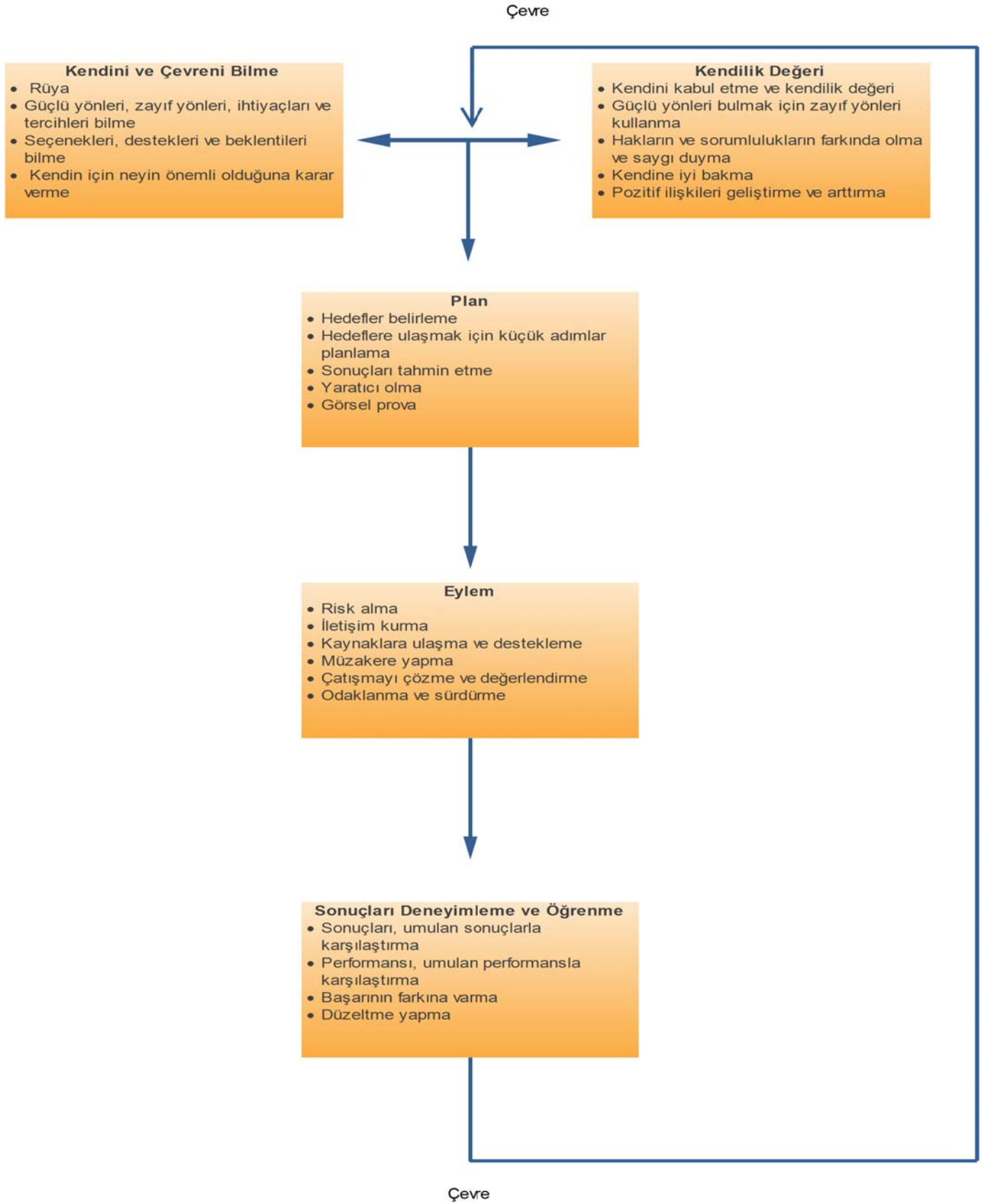

Şekil 1.2. Wehmeyer (2007b)'in İşlevsel Kendi Kaderini Tayin Modeli.

Hoffman ve Field'in geliştirdiği beş aşamalı modelde ise (şekil 1.3) kendi kaderini tayinin, bireyin içindeki kontrol faktörleri (değerler, bilgi, beceriler v.b) ile doğal çevredeki çeşitli faktörlerin (seçim yapmak için fırsatlar, başkalarının tutumları v.b) etkisi ile geliştiği ya da azaldığı açıklanmaktadır. Yani içsel faktörler ve bunu tamamlayan beceriler kendi kaderini tayinin gelişimini sağlayan unsurlardır. Modelin beş önemli tamamlayıcısı vardır. Bunlar; bireyin kendisini ve çevresini tanıma, sahip olduğu değerler, plan, eylem, sınanmış çıktıları ve öğrenme olarak sıralanmaktadır. İlk iki tamamlayıcı kendi kaderini tayine ilişkin tutumları ortaya koymada temel sağlayan içsel faktörleri tanımlar. Sonraki iki tamamlayıcı olan plan ve eylem birey tarafından gerçekleştirilmesi gereken tanımlayıcı becerilerdir. Kendi kaderini tayin sürecinde bireyin güçlerinin ve yeteneklerinin içsel farkındalığına sahip olması gerekmektedir. İçsel bilgi ve kendilik inancı olmadan sadece becerilerin olması kendi kaderini tayin için yetersizdir. Kendi kaderini tayin modelinde son tamamlayıcı deneyimlenmiş çıktıları ve öğrenmedir. Bu da bireyin kendi kaderini tayine dönüşen bilgi ve becerilerini kullanma başarısı ve çabalarını gözden geçirmeyi içermektedir (Wehmeyer ve Field, 2007b).

1.4.4. Kendi Kaderini Tayin Davranışı Teori Modeli

Bazı teorilerde kendi kaderini tayin belirli bir yaş aralığında ortaya çıkan bir aşama olarak kabul edilmektedir. Erikson kuramında, kendiliği utanma ve çekinmeye karşı olarak yaşamın ikinci yılında gelişen bir aşama olarak tanımlar. Diğerleri ise kendiliğin adölesan dönemi boyunca geliştiğini söylerler. Decourcey ve arkadaşlarına (2002) göre ise kendi kaderini tayin yaşam boyu sürmektedir. Doğuştan gelen bir ihtiyaç olan kendi kaderini tayin ihtiyacı, bireylerin yaşam döngüsü boyunca devam etmektedir. Kendi kaderini tayinin gelişimini anlamak için belirli bir yaşa ve döneme odaklanmadan sürece odaklanmak gerekir. Bazı hareketler kişi (aktif organizma) ve dinamik çevre arasındaki diyalektiğin sonucudur. Çevre tek başına bireyin davranışları üzerinde etkili değildir, bireyin kendisi de davranışları üzerinde etkilidir.

Şekil 1. 3. Hoffman ve Field (2006)'in Beş Aşamalı Kendi Kaderini Tayin Modeli

Kendi kaderini tayin sürecinde özgür seçim gerçekleşirken, bu seçimin *ne zaman ve nasıl* olduğuna ilişkin yanıtlanması gereken iki soru vardır; *ne zaman* sorusu özgür seçimin gerçekleştiği an olarak yanıtlanır. *Nasıl* sorusunun yanıtı ise özgür eylemin ortaya çıktığı ve gerçekleştiği süreçtir. İnsan *ne zaman* özgürdür? Seçimini yaptığı *anda* ya da o *andan önce* mi özgürdür? *Bugüncülük* teorisine göre insan seçimini yaptığı çoğu anlarda özgürdür. *Gelecekçilik* teorisine göre ise insan, seçim yapılan anda değil ama ondan öncesinde özgürdür. Bugüncülük teorisi için özgür olmak tercihtir, gelecekçilik teorisi için ise özgürlüğün anlamı henüz seçim yapmamış olmaktır. Kendi kaderini tayin sürecinde özgürlüğün tanımını *bugüncülük* teorisinde belirtildiği gibi kabul edilmektedir (Zavalloni, 1962).

Yaşam döngüsündeki değişimler özellikle ergenlik, gençlik gibi hassas dönemlerde benliğe etki edici rol oynarlar. Dışarıdaki durum ve benlik arasındaki akışı engelleyebilir ve yeni davranışsal tepkilerin geliştirilmesine neden olabilir. Bazı değişimler bireylerin kişisel özelliklerine bağlı olarak farklı değerlendirilir ve yönetilir. Öyle ki bu değişimler benliğin esnek yönlerinde değişimlere neden olabilmektedir (Amiot ve ark., 2008). Bu noktada kendi kaderini tayinin değişim zamanlarında önemli bir yeri vardır. Çünkü kendi kaderini tayin problem çözme ve yeni durumlara uyumda esneklik gösterilmesinde kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir (Decourcey ve ark., 2002).

Kendi kaderini tayin kavramsal ve ilişkisel olarak bireyin yaşam kalitesi ile olumlu olarak bağlantılıdır. Bireysel (bilgi, beceri, inanç) ve çevresel faktörlerin kendi kaderini tayin ve yaşam kalitesi üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuşlardır (Wehmeyer ve ark., 2007; akt. Nota ve ark., 2007). Duygusal iyilik hali, bireyler arası ilişkiler, maddi iyilik hali, kişisel gelişim, fiziksel iyilik hali, kendi kaderini tayin etme, sosyal katılım ve haklar kaliteli yaşamın esas boyutlarıdır. Kendi kaderini tayin sürecinde bireyin temel ihtiyaçları karşılanır, yeni durumlara uyum sağlayarak, yaşamları konusunda söz sahibi olmaları gerçekleşir (Wehmeyer ve Field, 2007b).

1.5. Sosyal Hizmet ve Kendi Kaderini Tayin

Sosyal hizmet, toplumsal yaşam içinde bireyin etkililiğini sağlamak üzere sosyal işlevselliğini geliştirmeyi amaçlayan bir meslektir. Kişinin kendi kararını kendisinin

vermesine olanak sağlayarak yaşamı üzerinde söz sahibi olmasına, kendi gücünün farkına varmasına ve böylelikle kendi değişimini başlatmasına yardımcı olur (Cılga, 2004). Sosyal hizmet mikro, mezzo ve makro düzeydeki müracaatçı sistemleri ile gerçekleştirdiği müdahalelerinde, kendi kaderini tayini temel değer olarak kabul eder (Şahin, 2009).

Biestek (1961)'e göre, kendi kaderini tayin “uygulamada müracaatçının seçim yaparken ve karar verirken özgür olma hakkı ve ihtiyacını tanımadır. Sosyal hizmet uzmanları hakka saygı duyma, ihtiyaçları gözetme, öz-yönelim için kişinin kendisinin farkına varmasına yardım etme, eylem potansiyelini güdüleme, toplumdaki ve kişinin sahip olduğu kullanılabilir uygun kaynakları kullanma sorumluluğuna sahiptir. Kendi kaderini tayin hakkı, toplumsal ve ahlaki kurallar ile kurum işlevi tarafından sınırlanır.” (akt.Higham, 2006).

Kendi kaderini tayin ilkesinin sosyal hizmette uzun bir geçmişi vardır. Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) Etik Kodları Sosyal Hizmet Uzmanlarının Müracaatçılara Karşı Etik Sorumlulukları bölümünde; “sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların kendi kaderini tayin hakkına saygı duyar ve bunu geliştirir, müracaatçıların kendi çabaları ile amaçlarını tanımlamalarına ve sınıflamalarına yardımcı olur.” (NASW, 1999, bölüm 1.02) açıklaması yer almaktadır.

Sosyal hizmet disiplini içinde kendi kaderini tayini ayrıntılı olarak tanımlamak gerekirse; bireylerin yaşamları üzerinde tam güce sahip olma hakkıdır. Bu hak, demokratik toplumlarda varlığın merkezi olan seçim özgürlüğünü, sivil hakları, bağımsızlık ve öz-yönelim kavramlarını kapsamaktadır. Kendi kaderini tayinin daha çağdaş tanımı ise bireysel ve kolektif düzeydeki faaliyetleri yansıtır. Bütün vatandaşların sahip oldukları kendi yaşamlarını kontrol etme hakkını kapsayan bir kavramdır. Vatandaşlar kararlarının başkalarını etkilediği ve başkalarının kararlarının da kendilerini etkilediği topluluk içinde (aileler, komşular, şehirler, bölgeler ve ülkeler) var olurlar (Compton ve ark., 2005).

Biestek'in vaka çalışması prensiplerinde temel unsur kişinin bireyselliğine saygı duymaktır. Uzman, her müracaatçının kişisel farklılıklarıyla bir birey olarak, insan olması nedeniyle eşsiz niteliğe sahip olduğunun farkına varmalıdır. Diğer önemli ilke

ise müracaatçının kendi kaderini tayin hakkıdır. Uzman müracaatçının kararlarını verirken ve seçim yaparken özgür olduğunun farkına varmalıdır hem de bunu gerçekleştirebilmesi için bireyi cesaretlendirmelidir. Kendi kaderini tayin insanlar için yaşamdaki her şey anlamına gelir. Her birey ne isterse istesin yaptıklarında tamamen özgür olmalıdır (Banks, 2006).

Biestek (1961), kişinin kendi kaderini tayinine yardım ederken sosyal hizmet uzmanının yapması gerekenleri tanımlamıştır. Sosyal hizmet uzmanının kendi kaderini tayin açısından destekleyici ve engelleyici davranışları Çizelge 1.1’de açıklanmıştır:

Çizelge 1.1. Biestek’in kendi kaderini tayin ve sosyal hizmet uzmanının destekleyici ya da engelleyici davranışlarını gösteren şeması (1961)

Kendi Kaderini Tayin-Sosyal Hizmet Uzmanının Destekleyici ve Engelleyici Davranışları (Biestek,1961)	
Kendi kaderini tayini desteklerken sosyal hizmet uzmanının davranışları	Kendi kaderini tayini engellerken sosyal hizmet uzmanının davranışları
1- Kişiyi problemine ya da ihtiyacına yönelik anlaşılır bir perspektif kazandırmaya yardım etme	1- Sorumluluk üstlenmeme ve hizmet alan kişiyi bağımlı rolde bırakma
2- İlgili kaynaklar hakkında kişiyi bilgilendirme	2- Mütevazı yardım talebinde bulunan kişilerin bile yaşamlarını her ayrıntısına kadar irdeleme
3- Kişilerin sahip oldukları kaynakları güdülemek için stratejiler kullanma	3- Doğrudan ya da dolaylı bir şekilde durumları ve kişiyi çıkarları doğrultusunda yönlendirme
4- Kişilerin problemlerini kendi kendilerine çözümleyebilmeleri için çevre yaratma	4- Kontrol edici bir şekilde başkalarını ikna etme

Müracaatçılar kendilerinin ve toplumun iyilik hali ile ilgili tutarlı kararlar vermekle sorumlulardır. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanları onları hareketlerinin muhtemel sonuçlarını düşünmeleri için teşvik etmelidir. Bu noktada Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği etik kodu “Sosyal hizmet uzmanları profesyonel yargılarını kullanarak müracaatçıların kendi kaderini tayin haklarını, onların eylemlerinin kendilerine ya da başkalarına yönelik ciddi ve yakın risk arz etmesi durumunda sınırlandırabilir.” demektedir (NASW, 1999, bölüm 1.02). Bazı durumlarda insan

yaşamını koruyabilecek bu yükümlülük uzmanın, müracaatçı – uzman ilişkisine bakışında etik açıdan karışıklık yaratabilir (Compton ve ark., 2005).

Kendi kaderini tayin seçim yapmayı gerektirir, bu nedenle seçenekler olmaksızın kendi kaderini tayin olamaz. Seçeneklerin doğası ve sayısına bağlı olarak, kendi kaderini tayinin sonucu çeşitli faktörler tarafından sınırlandırılmış olabilir. Örneğin zaman kısıtlaması alternatifler için yeterli araştırmayı engelleyebilir; müracaatçılar, kurumlar ya da diğer sosyal kurumlar arasında yetersiz bağlar olması, iç ve dış kaynaklara ilişkin seçenekleri sınırlandırır. Dogmatik düşünce ve sabit kurumsal uygulamalarda başlıca kısıtlayıcı faktörlerdir (Compton ve ark., 2005).

Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarla birlikte çevre içinde yeni alternatifler ve kaynaklar oluşturmak, çevresel isteklere cevap vermek için işbirliği yaparlar. Çevredeki fırsatların artması, kendi kaderini tayinin doğasını ve kapsamını zenginleştirir. Sosyal hizmet uzmanları sosyal ve fiziksel engelleri ortadan kaldırmak için çalışır, kaynakları ve kapasiteleri geliştirir ve insanlara çevresel fırsatları en üst seviyede kullanmaları için becerilerini geliştirmelerine yardım eder. Eğer insanlar olayları etkilemek için yapabilecekleri bir şey olmadığına inanırlarsa; seçenekler için araştırma yapma, seçim ve kendi kaderini tayin için fırsat yaratmaları güçleşir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanı müracaatçılarının kötümser inanışlarını değiştirmek ve sonuçları hakkında yeniden düşünmeleri için onlara yardım eder (Compton ve ark., 2005).

İnsan onuru ve kendi kaderini tayin kavramları müracaatçı değer sistemlerine saygıyı ifade eder. Ancak bazı ilkeler uygulama anlamında zor olabilir. Sosyal hizmet uzmanları, yardım için planlanmış değişim sürecinde bazen müracaatçıları ile değer çatışması yaşayabilmektedirler. Uzmanın insan onuru ve müracaatçının kendi kaderini tayin hakkı, müracaatçıların kültürel ve dini değerleri ile tutarsızlık gösterebilir. Bu noktada farklılık yaratan konu ya da konuların neler olduğu sınıflandırılıp, müdahaleye başlamadan önce çözümlenmesi gereklidir. Yaşanan bu çatışma değişim için en uygun hedeftir. Yaşanan çatışmayı çözmek için dikkat edilmesi gereken hususlar ise şunlardır: Üzerinde uzlaşmış hedeflerin gerçekleştirmesinde kişisel ya da kültürel değerlerin sınırlandırıcı etkisinin ne olduğu, olası seçenek ve çözümler ile bu seçeneklerin uygulanmasının potansiyel sonuçları ve diğerlerinin hakları ile iyilik halleri (Compton ve ark., 2005).

Kendi kaderini tayin ilkesi, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki ilişkide başkalarının haklarına yönelik pasif ya da çekimser bir role sahip olduğu anlamına gelmez. Müracaatçılar başkalarının hakları, onuru ve iyilik hallerine yönelik şiddet gösteren inanışlar ve davranışlar sergilediğinde, uzman sessiz kalarak kişisel ve profesyonel sorumluluklarından kaçamaz. Uzman seçenekleri tanımlar ve fikirlerini ortaya koyar. Müracaatçılarıyla ilgili düşüncelerini de ortaya koymak zorundadır (Compton ve ark., 2005).

Bazı sosyal hizmet uzmanları müracaatçının kendi kaderini tayin hakkı ile uzmanın kendi kaderini tayin hakkını karıştırırlar. Sosyal hizmet uzmanları ve diğer yardım veren uzmanlar mesleki sorumluluklar aldıklarında kendi haklarını sınırlamayı gönüllü olarak kabul ederler. Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) ve Kanada Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (CASW) gibi kurumların belirlediği sosyal hizmet etik kuralları kendi kaderini tayin dâhil olmak üzere sosyal hizmet uzmanlarının seçim ve eylem özgürlüklerini sınırlar. Bir sosyal hizmet uzmanı mesleğin bilgi ve becerileri çerçevesinde hareket etmek zorundadır. Hizmet vermek, kendi çıkarından daha önceliklidir ve kendi seçeneklerini başkalarına profesyonel kalitede hizmet verebilmek üzere isteyerek sınırlamaktır (Compton ve ark., 2005).

Sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçıların kendi kaderini tayin hakkına saygı göstermeleri gereklidir. Ancak bazı vakalarda ikilemler yaşamak mümkündür. Bazı durumlarda sosyal hizmet uzmanlarının kişinin davranışlarını değiştirmeye zorlama, değiştirmedikleri takdirde de ceza uygulama gibi yasal otoriteleri olabilir. Bu tür yasal otorite genelde çocuk, yaşlı ve gelişme engelliler gibi bakıma muhtaç ve savunmasız insanların korunması ve toplumsal normları çiğnemiş kişileri rehabilitasyon hizmeti almaya zorlamak için geçerli olabilir. Örneğin, çocuk ve yetişkin suç işleyenler, madde bağımlılığı olan insanlar ve bazı psikolojik hastalıkları olan insanların tedavi, rehabilitasyon, ıslah ya da eğitime tabi tutulması gerekebilir (Compton ve ark., 2005).

Sosyal hizmet uzmanlarının hem yardım hem koruma görevleri vardır. Koruma görevi yardım görevinden oldukça farklıdır. Aslında bu iki görev bazen birbirleriyle çatışır. Müracaatçıların asıl istedikleri koruma değil yardım olsa bile, bu iki görev konusunda bilgi alma hakkına sahiptirler. Uzmanın otoritesi müracaatçının yanı sıra diğer insanların korunmasını ve kişilerin kendilerine zarar vermelerine karşı korunmalarını da

kapsar. Birisinin korunmasını sağlamak için güç kullanılması gerektiğinde otoritenin kullanılmasını haklı kılan bilginin, kaynağının ve kapsamının net olarak ortaya koyulması gerekmektedir. Bunların ilgili kişiye de açıkça anlatılması önemlidir. Bazen otorite sosyal hizmet uzmanlarınca gücün istismarına yol açabilir, özellikle de uzman davranışlarının olası etkileri konusunda duyarlı değilse bu durum gerçekleşebilir. Sosyal hizmet uzmanları olarak zorlayıcı otorite kullanımının kişilerin güvenliğini sağlamak için gerçekten gerekli olup olmadığı sürekli sorgulanmalıdır. Böyle bir güç, riskte olan insanların güvenliği için değil de uzmanın kendi tercih ettiği davranışları benimsetmek amacıyla kolaylıkla kötüye kullanılabilir (Compton ve ark., 2005).

Otoritenin kişileri rehabilitasyon hizmeti almaları için zorlamak üzere kullanılması sosyal hizmet uzmanları için ciddi bir ikilem yaratır. Bu ikilemi çözenin iki farklı yolu vardır: Otorite ve hizmet rollerinin birleştirilmesi; var olan sınırlar çerçevesinde hür irade imkanlarının genişletilmesi ve rehabilitasyon hizmeti almaya mecbur etmek üzere zorlama yolunun kullanılmamaya çalışılmasıdır. Sosyal hizmet uzmanları genelde birinci stratejiyi uygularlar (Compton ve ark., 2005). Yasal otoriteyi kullanırken uzman, çoğu zaman bazı konularda müracaatçının hür iradesini kullanmasını teşvik etme imkanına sahip olur. Kişilerin sosyal hizmet uzmanlarıyla işbirliği içinde çalışıp müracaatçı durumuna gelmeleri, sunulan hizmetin çeşidine ve nasıl sunulduğuna bağlıdır. Onların önüne belirlenmiş olarak sunulan rehabilitasyon programlarını uygulamak istemeyen birçok kişi, kendi tespit ettikleri kişisel sorunlarını sosyal hizmet uzmanlarıyla birlikte çalışarak çözmeye açık olabilir. Bu çocuklar ve ciddi zihinsel hastalıkları olan kişiler için de geçerlidir (Compton ve ark., 2005).

Müracaatçılar problemleri hakkında araştırma yapma, olası çözüm önerilerini değerlendirme, kendi hedeflerini belirleme, hedefe yönelik sürecin ne zaman başlayıp ne zaman sonlanacağına, hizmetleri ne kadar süre kullanacaklarına karar verme hakkına sahiptir. Müracaatçının sahip olduğu bu hak ise uzmanın müracaatçının sorunları ile daha detaylı ilgilenme mecburiyeti ortaya çıkardığı için problem olabilmektedir (Summers, 2000).

Özetle, kendi kaderini tayin sosyal hizmetin amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığı teknik bir ilke değil, değişmez bir müracaatçı hakkıdır. Müracaatçının gelişimine, terapötik sürece ve yardım ilişkine katkı sağlar. Müracaatçının bireysel kararlarını ön

planda tutar (Şahin, 2009). Kendi kaderini tayin müracaatçının sadece sorununu çözümlemesine değil, aynı zamanda kişinin güçlenmesine de katkı sağlar. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının var olan güçlerine ve olumlu özelliklerine vurgu yaparak, bunları arttırmasına ve geliştirmesine destek olurken, kendi kararlarını kendisinin vermesine ve yaşamı üzerinde söz sahibi olmasına da yardımcı olur (Duyan, 2010).

1.6. Kendi Kaderini Tayinin Yetiştirme Yurdunda Kalan Genç Müracaatçılar İçin Anlamı

Bireylerin ruhsal yönden, sağlıklı ya da olumsuz bir kişilik geliştirmeleri anne baba tutumlarına dolayısıyla anne-baba-çocuk arasındaki ilişkinin niteliğine bağlıdır. Ancak bazı çocuklar boşanma, ölüm, terk edilme gibi nedenlerle benlik gelişimi için önemli olan aile ortamından yoksun kalabilmekte, bu ortamdan uzak olan bazı çocuklar, devletin oluşturduğu çeşitli kurumlarda koruma altına alınabilmektedir. Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin benlik düzeylerinin daha düşük olduğu ve yetiştirme yurdunda kalmanın benliği olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Uğurlu,1994;Aral ve ark., 2005).

Ülkemizde yetiştirme yurtlarının kışla gibi yapılandırıldıkları göz önüne alındığında; yurtların kalabalık oluşu, gençlerin ihtiyacı olan duygusal desteği yeterince alamamalarına neden olmaktadır. Doyurucu bir sevgi ilişkisinin olmaması gençlerin iyi duygular hissetmeyi öğrenmelerine engel olmaktadır. Kurum bakımı günlük yaşama ilişkin gençlerin tek başlarına yaşamlarını idame ettirici (yemek yapma, çamaşır katlama, evin idaresi gibi) becerileri kazanmalarına engel olmaktadır.

Yetiştirme yurtlarında kalan gençler, yurt ortamında bazı sosyal hizmet yönetimine ilişkin uygulama ve müdahalede çalışmalarının yetersizliği nedeniyle yaşam becerileri kazanmada yetersizliklerle karşılaşmaktadırlar. Bu yetersizlik özellikle duygusal ve psikolojik yönden olabilmektedir. Böylece gençler kendi yaşamları ile ilgili karar verme ve yaşamlarını yönetme yetilerine sahip olamamaktadırlar. Bulut (1995) sağlıksız bir çevreden gelen gençleri barındıran yetiştirme yurtlarının, çoğu zaman

gençlerin ruh sağlığı açısından riskli bir psiko-sosyal çevre oluşturduğunu belirtmektedir.

Kurumlar gençlerin maddi ihtiyaçlarını (beslenme, barınma, harçlık vb.) karşılarken ailenin onlara kazandıracağı sevgi, şefkat ve değer yargılarını verememektedir. Kurumdaki çalışanların sık sık değişmesi gençlerin güvenli ilişkiler kurmalarına engel olmaktadır. Kurumların geniş binaları, gürültülü ve ürkütücü bir ortam olarak şekillenmekte, gençlerin kendilerini huzursuz hissetmelerine neden olmaktadır (Şenocak,2005www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/view/347/318,23.05.2012). Kendilerine ait bir ortamın olmaması mahremiyete ilişkin algılarını da farklılaştırmaktadır.

Yurt çalışanlarının birebir gençlerle ilgilenememeleri ya da niteliği düşük ilişkiler, gençlerin sosyal destek mahrumiyetini arttırmaktadır. Bu da onların sorun çözme kapasitesine etki eden bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Örselenmiş bir müracaatçı grubu olan yetiştirme yurdunda kalan ergenler ruh sağlığı açısından riskli bir ortamda kalmaları, duygusal uyaranların azlığı gibi nedenlerle sağlıklı bir kimlik gelişme sürecini yaşayamamaktadırlar. Bu nedenle kendi kaderini tayin edici kararlar alma ve davranış sergilemede, normal süreç için gerekli becerileri tam anlamıyla edinemezler. Bu noktada sosyal hizmet uzmanına büyük sorumluluklar düşmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, ergenin kendi seçimini yapması üzerinde odaklanmasını cesaretlendirerek; kaynaklarını kullanmasına ve becerilerini geliştirmesine yardımcı olur (Segal ve ark., 2007).

Denney (1998), yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin kendi haklarını savunamayacak durumda olduklarını; sosyal hizmet uzmanlarının bunu onlar adına yaptıklarını; ancak buna rağmen ergenlerin bağımsızlıklarına yönelik uzmanlarca cesaretlendirilerek, kendi kaderini tayin haklarına yönelik farkındalıklarının geliştirilmeye devam edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı ergenlerin kendi kaderini tayin davranışlarını geliştirmeyi, güçlendirme süreci içinde gerçekleştirir. Sürece başlamadan önce uzmanın yerine getirmesi gereken görevler vardır. Bunlar; uzmanın kendisinin yetiştirme yurdunda kalan gençlere yönelik olumlu bir bakış açısı geliştirerek bu gençler için olumsuz

etiketletlenmelerini ortadan kaldırması, kurumda ve toplumda var olan kaynaklara yönelik gencin farkındalığının arttırılması, gencin kendisini güçlü ve değişimi gerçekleştirebilir biri olarak görmesini sağlayıcı zihin yapısını oluşturmada yardımcı olunması, gencin güçlerine, kaynaklarına, becerilerine ve hayallerine inanma, gencin kendi güçlerini görmesini engelleyecek korumacı görüşleri reddetme olarak sıralanmaktadır. Yetiştirme yurdunda yaşayan birçok genç değersizlik, yetersizlik, başarısızlık duygusu ve düşük kendine saygı duygularını yaşamaktadır. Uzman, gencin güçlerini öne çıkarmaya yardımcı olarak, onun benlik saygısının yükselmesini sağlar (Duyan, 2010). Genç, kendisini yetkin bir birey olarak görmesiyle birlikte yaşamı üzerinde kontrol sahibi olmaya başlar, kararlarını bu doğrultuda verir ve kararlarının sorumluluğunu üstlenir.

1.7. Kaynak Özetleri

Kendi kaderini tayin hakkı, sosyal hizmet müdahale sürecinde önemli bir ilkedir. Ancak sosyal hizmet disiplini içinde bu konuda yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Deci ve Ryan (2004) 1980'lerden itibaren psikoloji disiplini içinde kendi kaderini tayin sürecini derinlemesine inceleyerek, bu alandaki çalışmaları başlatan isim olmuşlardır. Daha sonra eğitim alanında kendi kaderini tayin sürecine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiş, Wehmeyer ve arkadaşları (2007a,b,c) eğitimin içinde engelli bireylerin kendi kaderini tayin süreçlerini belirlemek üzere önemli araştırmalar yapmışlardır. Zamanla kendi kaderini tayin diğer disiplinler tarafından da inceleme konusu haline gelerek, özellikle 2000'li yıllardan sonra bu konuya yönelik çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Yapılan literatür çalışması sonucunda Türkiye'de çok sınırlı sayıda araştırmaya ulaşılabilmektedir. Kendi kaderini tayin konusunda yapılan bazı araştırma ve derlemelerin uluslar arası ilişkiler, hukuk, siyaset bilimi ve politika ağırlıklı oldukları gözlenmiştir. Bu nedenle bu yayınlar kaynak özetlerine dahil edilmemiştir. Araştırma kapsamında ulaşılabilen ve kendi kaderini tayin konusunun irdelenmesine zemin oluşturacağı düşünülen yurt içindeki ve yurt dışındaki araştırmalar yayın yılı dikkate alınarak sıralanmış ve özetlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalarda kendi kaderini tayin kavramı

ile eş anlamlı olarak; öz-belirleme, öz-belirleyicilik, özerk benlik yönetimi, kendini belirleme ve özdenetim gibi kavramlar kullanılmıştır.

Ünver (2004), 2003-2004 akademik yılında Anadolu Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda çalışan İngilizce öğretmenlerinin öz-belirleyicilik ve öz- yeterlilik bağlamında kendilerini nasıl algıladıklarına ilişkin 49 İngilizce öğretmeni ile yaptığı araştırmada, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun, çalıştıkları ortamı öz-belirleyiciliklerini (otonom) ve öz-yeterliliklerini destekler durumda algıladıklarını, ders kitabı seçimi, ders kitabı harici materyal kullanımı ve sınav hazırlığı konularında kendilerini otonom olarak algıladıklarını, motivasyonu düşük öğrencilerin ve ağır iş yükünün motivasyonlarını olumsuz yönde etkilediğini, yöneticiler ile aralarındaki ilişkinin niteliğinin otonomlarını etkilediğini, öz- yeterlilik konusunda büyük bir çoğunluğun kişisel ve genel öğretmenlik öz-yeterliliklerinin çok yüksek olduğu saptanmıştır.

Cihangir Çankaya (2005) tarafından "öz-belirleme modeline" göre ihtiyaç doyumunu etkileyen özerklik desteği faktörünün ve ihtiyaç doyumundan etkilenen iyi olma faktörünün bireyler üzerinde etkili olup olmadığının test edildiği araştırmada 414 lisans öğrencisiyle çalışılmıştır. Öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu, Deci ve Ryan (1991) tarafından geliştirilen, Bacanlı ve Cihangir-Çankaya (2003) tarafından, Türkçeye uyarlanan "İhtiyaç Doyumu Ölçeği" ile ölçülmüştür. Öğrencilerin öz-saygı düzeyleri Benlik Saygısı Ölçeğiyle (Ancak, 1999); kaygı düzeyleri Sürekli- Durumluk Kaygı Envanteriyle (Spielberger, Gorsuch ve Lushene, 1970); yaşam doyumunu düzeyleri Yaşam Doyumu Ölçeğiyle (Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1983); özerklik desteği ise Sosyal Destek Ölçeğiyle (Yıldırım, 1997) ölçülmüştür. Sonuç olarak, bireylerin aile ve arkadaş çevresinden aldıkları özerklik desteğinin, onların temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu etkilediği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun da öznel iyi olmayı olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmış olup, öz-belirleme modelinin Türk kültüründeki geçerliliği ortaya konulmuştur.

Lachapelle ve arkadaşları (2005) Kanada, ABD, Belçika ve Fransa'da yaşayan, hafif derecede zihinsel engeli bulunan 182 kişi ile yaşam kalitesi ve kendi kaderini tayin arasındaki ilişkiyi değerlendirmek üzere yaptıkları araştırmada, yaşam kalitesi ve kendi kaderini tayin arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca yaşam

kalitesinin iyileştirilmesi için bireylerin kendi kaderini tayin haklarının geliştirilmesinin önemine dikkati çekmişlerdir.

Wehmeyer ve ark. (2007c), zihinsel engelli ve gelişim geriliği olan 180 öğrenci ile yaptıkları araştırmada, eğitim müfredatı içindeki bilgi ve becerinin planlı olarak gelişmesinde kendi kaderini tayinin katkısını incelemişlerdir. Dünya genelinde kendi kaderini tayinin tüm bilgi ve becerinin planlı gelişmesi açısından, belirgin bir yordayıcı olduğunu kanıtlamışlardır. Öğrencinin yalnızca eğitim planına dahil olmasını değil ayrıca kendi kaderini tayini de geliştirilerek, süreç içinde daha etkili yer almasının sağlanabileceğini ortaya koymuşlardır.

Nota ve arkadaşları (2007) zihinsel engelli bireylerin kendi kaderini tayinleri, sosyal yeterlilikleri ve yaşam kalitelerini değerlendirmek üzere İtalya’da yaşayan 141 engelli birey ile araştırma yapmışlardır. Ağır zihinsel engeli olan katılımcıların kendi kaderini tayin, yaşam kalitesi ve sosyal yeterlilik düzeylerinin daha düşük olduğunu, günlük bakım merkezine gelen engellilerin ise sürekli kurum bakımında kalan bireylerden ayrılarak, günlük yaşamlarında daha özerk ve kendi kaderini tayin açısından daha başarılı olduklarını, erkeklerin kadınlara göre kendi kaderini tayin davranışı gösterme düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Chua ve Koestner (2008) 108 katılımcıyla yaptıkları araştırmada, insanların yalnızlığı ile Kendi kaderini Tayin Teorisi içinde kendi kaderini tayinin bileşeni olarak sunulan özerklik arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemişlerdir. Buna göre diğer insanlarla iletişim ve sosyalleşmek için bir motivasyon olmadığında; bireyin yalnızlığı çoğu zaman tercih ettiği ve yalnız kaldığını, özerkliğin bireyin eyleme geçme ya da geçememe durumuna bakılmaksızın önemli olduğunu; özerkliğin sosyal davranış açısından bireyin iletişim kurma ya da kurmama tercihini belirlediğini ortaya koymuşlardır. Bireyler isteyerek ve özerk bir tutumla yalnız zaman geçirdiklerinde, genel kabulden farklı olarak yalnızlık düzeyinin düştüğünü ve iyi olma hali düzeyinin arttığını bildirmişlerdir.

Cherney ve Shing (2008) Malezya, ABD ve İsviçre’de 11-13 yaşları arasındaki 100 çocukla yaptıkları iki aşamalı araştırmada, kültür ve dinin farklı toplumlardaki çocukların kendi kaderlerini tayin hakları üzerindeki algılarını incelemişlerdir. İlk

çalışmada ABD’li ve İsviçreli çocukların Çinli-Malezyalı çocuklara göre, daha fazla kendi kaderini tayin haklarını savunduklarını; ABD’li ve Çinli-Malezyalı çocukların ise İsviçreli çocuklara göre daha çok beslenme haklarını savunduklarını belirlemişlerdir. Çinli-Malezyalı örneği içinde Budist çocukların Hristiyan çocuklara kıyasla daha çok kendi kaderini tayin haklarını savundukları bulunmuştur. Gözden geçirilmiş Çocuk Hakları Görüşmesi/ Children’s Rights Interview (rCRI)’nin kullanıldığı ikinci çalışmada ise ABD’li ve Çinli-Malezyalı çocukların beslenme hakkından çok kendi kaderini tayin haklarını savundukları görülmüştür.

Ersoy Kart ve Güldü (2008)’nün, Sheldon ve Deci (1996) tarafından geliştirilen “Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği”ni Türkçe’ye uyarladıkları çalışmada özgün ölçek Türkçeye çevrilmiş ve uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemi, Ankara Üniversitesinin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören ve seçkisiz olarak atanan 232 üniversite öğrencisidir. On maddelik “Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği”nin yapı geçerliğinin incelenmesi için yapılan açımlayıcı faktör analizi işleminde faktörleştirme tekniği olarak ağırlıklandırılmamış en az kareler (unweighted least squares) yönteminin kullanıldığı, faktör analizi neticesinde iki faktörlü bir çözümün ortaya çıktığı, buna göre beş maddenin birinci faktöre (bireysel farkındalık), dört maddenin ise ikinci faktöre (seçim hakkı) yerleştiği, ölçeğin her iki faktörü için de iç tutarlılık katsayısının .70 olarak saptandığı, bireysel farkındalık faktörü ile seçim hakkı faktörü için iki yarı güvenirlik katsayılarının sırasıyla. 67 ve. 71 olarak bulunduğu ortaya konmuştur. “Empati Eğilim Ölçeği” ile Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği ve iki alt ölçeği arasında pozitif korelasyon hesaplamasının yapıldığı ancak otonomi ile Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği ve alt ölçekleri arasındaki korelasyonların anlamsız bulunduğu, buna göre ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin sınırlı ancak iki alt ölçekten elde edilen puanların empati eğilimini yordadığı, sonuç olarak ölçeğin yeterli düzeyde yordama geçerliğine sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Yeşilyurt (2008) İngilizce öğretmenleri adaylarının yazma dersindeki motivasyon türlerinin öz-belirleme teorisine göre incelediği çalışmada motivasyon türlerinin cinsiyet, sınıf, bölüm, birinci veya ikinci öğretimde olma, mezun olunan lise türü gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğine, ayrıca motivasyon türleri ile öğrencilerin algılanan yazma yeterliği, algılanan özerklik desteği, üç temel psikolojik

ihtiyaçlarının giderilme düzeyleri ve yazma notları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Lisans hazırlık sınıfına ve birinci sınıfa devam eden 275 öğrencinin katılımıyla gerçekleşen çalışmada hem nicel hem de nitel veriler toplanmıştır. Buna göre; öğrencilerin motivasyonsuzluk seviyelerinin düşük olduğu, içsel motivasyonlarının dışsal motivasyonlarından belirgin bir biçimde yüksek olduğu, dışsal motivasyon türleri arasında, daha fazla öz-belirleme düzeyine sahip olanların daha az öz-belirleme düzeyindeki motivasyon türlerine sahip olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Motivasyon türleri arasında yer alan motivasyonsuzluk, dışsal motivasyon (dışsal düzenleme hariç) ve içsel motivasyon türlerinin, algılanan yazma yeterliliği, algılanan özerklik desteği, temel ihtiyaçların karşılanma düzeyleri ve yazma notları ile ilişkili olmadığı, bununla birlikte dışsal ve içsel motivasyon türleri algılanan yazma yeterliliği, algılanan özerklik desteği, temel ihtiyaçların karşılanma düzeyleri ve yazma notları ile olumlu ilişki bulunmuştur. Öz-belirleme düzeyi daha yüksek dışsal motivasyon türleri ile içsel motivasyon türlerinin sözü edilen değişkenler ile daha güçlü şekilde olumlu ilişkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Levesque-Bristol ve Stanek (2009) 36 kişi üzerinde yürüttükleri çalışmada, araştırma kursuna katılan öğrencilerin öğrenme ortamlarına ilişkin algıları ile motivasyonlarının arttırılması ve beceri gelişimini sınamışlardır. Araştırmanın çıkış noktası ise Kendi kaderini tayin Teorisinin (Ryan&Deci, 1985) uygun öğrenme ortamlarının öğrencilerin motivasyon ve öğrenim düzeylerine ilişkin olumlu sonuçları arttırdığı görüşüne dayanmaktadır. Araştırmada öğrencilerin öğrenme ortamlarını olumlu olarak algıladıkları, içsel motivasyon düzeylerinin dönem içinde arttığı, öğrencilerin bilgi ve beceriye yönelik önemli kazanımlar elde ettikleri, özerkliği destekleyici öğretim hizmetinin sınıf ortamını zenginleştirici ve öğrencilerin katılımını arttırıcı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boutelle ve Parker (2009) öğrenme güçlüğü ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan 54 yüksekokul öğrencisiyle yaptıkları çalışmada, yaşam koçlarının kendi kaderini tayini geliştirmeye yönelik bir etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Öğrenciler çalışma süresince yaşam koçları ile birlikte olmuşlardır. Akademik hedeflerin öğrenciler tarafından gerçekleştirilmesinin beklendiği bölümlerde ise yaşam koçlarının yardım edici etkisi azaltılmıştır. Bu yöntem öğrencilerin yaşam koçlarının

tutumlarına yönelik bakış açılarını en iyi şekilde anlamak için uygulanmıştır. Yapılan görüşme sonrasında, öğrenciler yüksek kendi kaderini tayin yaklaşımı içinde koçla işbirliği yaparak hedefe ulaşmada iyi olduklarını, koçların özerkliklerini ortaya çıkarmaya, yaratıcı işlev becerilerini geliştirmeye ve yönetmeye yardımcı olduklarını, gelecekte başarıya yönelik öz-yeterliliklerini ve güven duygularını geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Özer (2009), öz-belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel motivasyon ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına olan etkilerini incelediği çalışmada 638 lisans öğrencisine “İhtiyaç Doyumu Ölçeği”, “Motivasyon Kaynakları ve Sorunları Ölçeği”, “İlişki Anketi” ve “Öznel iyi Oluş Ölçeği”ni uygulamıştır. Buna göre; ihtiyaç doyumu alt boyutları olan özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ile öznel iyi oluş arasında olumlu yönde ve anlamlı ilişki olduğu, ihtiyaç doyumunun öznel iyi oluşu açıklamada büyük önem taşıdığı, motivasyonun alt boyutları olan içsel motivasyon, dışsal motivasyon ve motivasyonsuzluk ile öznel iyi oluş arasında olumlu yönde ve anlamlı ilişki olduğu, içsel motivasyon ve motivasyonsuzluğun öznel iyi oluşu açıklamada önem taşıdığı, bağlanma stillerinin alt boyutları olan güvenli bağlanma ile öznel iyi oluş arasında olumlu; kayıtsız, korkulu ve saplantılı bağlanma ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, yalnızca güvenli bağlanmanın öznel iyi oluşu açıklamada önem taşıdığı ortaya konulmuştur.

Neyrinck ve arkadaşları (2010) Kendi Kaderini Tayin Teorisi ile Wulff’un sosyal-bilişsel modeli odağında Allport’un içsel-dışsal yönelim modeli ile Batson’un dini yönelim arayışı modelini teorik ve ampirik açıdan değerlendirdikleri araştırmada, Allport’un içsel-dışsal ikili yapısının, Kendi Kaderini Tayin Teorisi içinde yer alan içsel ve dışsal motivasyon arasındaki farklılıkla benzeşmediğini, bununla birlikte Allport’un içsel dini yöneliminin, içselleşmiş dışsal motivasyonla pozitif olarak ilişkili olduğunu, kişisel ve sosyal olarak ikiye ayırdığı dışsal dini yönelimin ise Kendi Kaderini Tayin Teorisi içinde yer alan motivasyonlarla her hangi bir ilişkisinin olmadığını ortaya koymuşlardır. Dahası, Batson’un dini yönelim arayışının Kendi Kaderini Tayin Teorisi ile ilişkili olmadığını ancak simgesel inançsızlıkla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Oliver ve arkadaşları (2010) Kendi Kaderini Tayin Teorisi ışığında öğrencilerin bilgileri ve kendi kendine yaptıkları yorumlar ile ders sonrası duygusal durumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada yüksek öğrenim gören 146 lisans öğrencisi ile çalışmışlardır. Buna göre bilgi amaçlı kendi kendine konuşmanın öğrencinin deneyimine ya da dersin anlaşılmasına bağlı kalmaksızın olumlu etki gösterdiğini, kendi kendine konuşma kontrolünün deneyim ve anlama ile ilişkili olduğunu, olumsuz deneyim ve kavrama güçlüğüünün anksiyete düzeyini artırarak öğrencileri olumsuz yönde etkilediğini, kendi kendine konuşmanın geliştirilmesinin öğrencilerin özerklik ve yetkinliklerine olumlu katkı sağladığı bulunmuştur.

Hui ve arkadaşları (2011) 2010 yılında yürüttükleri, Çinli öğrencilerin akademik motivasyonlarının açıklanması: ebeveyne saygı ve kendi kaderini tayin konulu çalışmada; ebeveyne saygı ve kendi kaderini tayinin üç bileşeni olan yetkinlik, özerklik ve sosyal ilişkinin Hong Kong'da yaşayan, 12-20 yaşları arasındaki yedinci sınıf ile on üçüncü sınıf öğrencilerinin, akademik motivasyonları üzerindeki ilişkisini araştırmışlardır. Toplam 461 öğrenciye ebeveyne saygı tutum ölçeği, eğitsel yetkinlik algısı, aileler tarafından desteklenen özerklik algısı, ailelerle sosyal ilişki ve akademik motivasyonun yer aldığı beş ölçekten oluşan soru formunu uygulamışlardır. Sonuç olarak akademik motivasyonda yetkinliğin çok güçlü rol oynadığını, sosyal ilişki ve ebeveyne saygının bunu izlediğini, cinsiyet ve yaşın akademik motivasyonu etkilediğini ortaya koymuşlardır. Buna göre kızların ve yaşı büyük olan öğrencilerin akademik motivasyonlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kendi kaderini tayin teorisinin üç bileşeninin ve ebeveyne saygının Çinli öğrencilerin akademik motivasyonlarına önemli katkı sağladığı bulunmuştur.

Katz ve arkadaşları (2011) ebeveyn rolünün öğrencilerin ev ödevi yapma motivasyonları üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 135 Yahudi-İsraili dördüncü sınıf öğrencisi ve aileleriyle birlikte çalışma yürütmüşlerdir. Çocukların psikolojik ihtiyaçlarını destekleyici ebeveyn tutumunun, ev ödevi yaparken çocukların özerklik motivasyonlarına katkı sağladığı, ayrıca destekleyici ebeveyn davranışı, ailenin sosyal yetkinlik düzeyleri ve ödev konularına yönelik tutumlarının da özerklik motivasyonu ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Levin ve Rotheram-Fuller (2011) görme engelli adölesanlar için eğitim müfredatının güçlendirilmesinde kendi kaderini tayin müdahalesinin kullanımını değerlendirdikleri çalışmalarında, ABD de yaşayan sekizinci ve on ikinci sınıf öğrencisi görme engelli öğrenciler ile ebeveynleri ve öğretmenleri ile birlikte çalışarak, kendi kaderini tayine yönelik algılarını AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği ile değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin eğitim müfredatının geliştirilmesinden hoşnut oldukları ve yararlı buldukları ortaya konulmuştur.

Kındap (2011) Kendini Belirleme Kuramı bağlamında, ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarını destekleyici ebeveynlik ile psiko-sosyal uyum problemleri arasındaki ilişkide ergenin kendini belirleme eğiliminin aracı rolü ve destekleyici ebeveynlik ile ergenin akademik, arkadaşlık ilişkileri ve olumlu sosyal davranışlar gibi farklı gelişme alanlardaki işlevselliğinde alana özel özerk motivasyonun aracı rolünü boylamsal olarak incelemiştir. Bu amaçla yaşları 13–15 arasında değişen, lise birinci sınıfta okuyan 527 öğrenci ile çalışmıştır. Buna göre; anne ve babanın destekleyici ebeveynliğinin ergenlerin kendini belirleme eğilimlerini artırdığı, erkek ergenin kendini belirleme eğilimindeki artışın içselleştirme ve dışsallaştırma problem belirtilerini azalttığı; kız ergenin ise sadece içselleştirme problem belirtilerini azalttığı, ailedeki destekleyici iklimin ergenlerin özerkliğini etkileyerek olumsuz gelişimsel sonuçlara karşı ergeni koruduğu, destekleyici ebeveynliğin ergenlerin okulla ilgili faaliyetlerinde özerk motivasyonla hareket etmeleriyle ilişkili olduğu, ergenlerin akademik konulardaki özerk motivasyonlarının sayısal başarılarını ve bu alandaki yeterlik algılarını arttırdığı, destekleyici ebeveynliğin erkek ergenlerin arkadaşlık alanına özel özerk motivasyonlarını artırarak olumsuz nitelikte arkadaşlara sahip olmayı azalttığı; olumlu özellikle arkadaşlarla birlikteliği ise artırdığı, kız ergenlerde yalnızca babanın destekleyici ebeveynliğinin kızların özerk motivasyonla hareketini artırarak olumsuz arkadaşlığını azalttığını ve olumlu arkadaşlığını artırdığı, böylelikle ergenin arkadaşlık ilişkilerinde ve seçimlerinde özerk ve iradeli bir şekilde hareket etmesinin olumlu ve olumsuz arkadaşlık ilişkilerini anlamada önemli bir role sahip olduğu, olumlu sosyal davranışlar açısından erkekler için babaların, kızlar için annelerin destekleyici ebeveynlik uygulamalarının ergenin davranışlarını özdeşim yoluyla düzenlemesini artırdığı, olumlu sosyal davranışlarını özerk motivasyonla düzenleyen kız ve erkek ergenlerin, diğeri yönelimli olumlu sosyal davranışlarının arttığı; buna karşı, sadece

erkeklerde kendi yönelimli olumlu sosyal davranışların azaldığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Ulaşan Özgüle (2011) duygusal aile ortamı, ergenlerin özdenetim becerileri ve psiko-sosyal gelişimlerini incelemek üzere lise birinci ve ikinci sınıf öğrencileri (N = 426), öğretmenleri (N = 353), anne (N = 187) ve babaları (N = 175) ile yaptığı araştırmada evlilik içi çatışma yaklaşımları, bağlanma ve Kendini Belirleme Kuramları odağında çalışmasını gerçekleştirmiştir. Buna göre; duygusal aile içi ortamın ergenin özdenetim becerilerini, sosyal uyumunu ve arkadaşlık ilişkilerinin kalitesini doğrudan etkilediği, olumlu duygusal aile içi ortamın sağlıklı ergen gelişimine yol açtığı, ebeveynlere güvenli bağlanmanın ve arkadaşla bağlanmanın özdenetim süreçleri ile olumlu yönde ilgili olduğu, evlilik içi çatışma ile ilişkili olarak ergenin dışsallaştırma sorunlarının uzun dönemde olumsuz ebeveynlik davranışlarını yordadığını, buna ek olarak ebeveynlere güvenli bağlanmanın uzun dönemde olumlu ebeveynlik davranışlarını pozitif, olumsuz olanları ise negatif yönde yordadığı, olumlu ebeveyn davranışlarının ergenin işlevsel özdenetim becerilerini olumlu olarak etkilediği, olumsuz ebeveyn davranışlarının ise olumsuz özdenetim becerileri ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Araştırmada 13-18 yaşları arasında olan ve yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin hakkı ile öz-saygı düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümü “Araştırma Evreninin Saptanması ve Örnek Seçimi”, “Veri Toplama Yöntem ve Araçları” ile “Verilerin Değerlendirilmesi” başlıkları altında verilmiştir.

2.1. Araştırma Evrenin Saptanması ve Örnek Seçimi

Araştırma evrenini 13- 18 yaşları arasında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na (Mülga) bağlı yetiştirme yurtlarında kalan gençler oluşturmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü tarihte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olan yetiştirme yurtları 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması ile birlikte 31/12/2011 tarihinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. Öncelikle bu araştırmada Ankara’da kalan yetiştirme yurtlarında kalan gençlerle çalışmak için izin istenmiş ancak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (Mülga) tarafından Ankara ilinde uygulama yapılmasına izin verilmemiştir. Bunun üzerine Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun uygun görmesi üzerine Edirne, İstanbul, Kırşehir, Kocaeli ve Sakarya illerindeki yetiştirme yurtlarında kalan gençlerle araştırmak yapmak üzere gerekli izin alınarak, bu kurumlarda kalan gençlerin araştırma kapsamına alınması ve araştırma örneklemini oluşturması planlanmıştır. Edirne’de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna (Mülga) bağlı Erkek Yetiştirme Yurdu ve Edirne Çocuk Sitesi Müdürlüğü, İstanbul’da Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu, Kırşehir’de Erkek Yetiştirme Yurdu ve Kız Yetiştirme Yurdu, Kocaeli’nde 75.Yıl Cumhuriyet Erkek Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü ve Sakarya’da Erkek Yetiştirme Yurdu ve Kız Yetiştirme Yurdunda toplam olarak yaklaşık 362 gencin kaldığı belirlenmiştir. Bu kurumlarda kalan ve okula devam eden kızlar ve erkekler tam sayım ile araştırma kapsamına alınmıştır.

2.2. Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Araştırma kapsamına alınan gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile öz-saygı düzeylerini belirlemeye yönelik verilerin elde edilmesinde anket tekniğinden

yararlanılmıştır. Cinsiyet, yaş, okul, aile, gelir ve gelirin temin şekli bağımsız değişken, kendi kaderini tayin ve öz-saygı araştırmanın bağımlı değişkenini oluşturmaktadır.

2.2.1. Anket Formunun Hazırlanması

Araştırma verilerinin toplanmasında Ek 1’deki anket formu kullanılmıştır. Anket formu denekler tarafından anlaşılabilir şekilde, konu ile ilgili kaynaklardan yararlanılarak kapsamlı bir şekilde hazırlanmıştır. Anket formu üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırma kapsamına alınan yetiştirme yurtlarında kalan gençleri tanıtıcı bilgilere ve aileleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölüm; kendi kaderini tayin başlığı adı altında oluşturulmuştur. Bu bölümde yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin haklarını kullanma durumlarını değerlendirmek için Amerika Araştırma Enstitüsü (AIR; Wolman, Compeau, DuBois, Mithaug ve Stolarski, 1994) tarafından gençlerin kendi kaderini tayin hakkını belirlemek amacı ile geliştirilen AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği (AIR Self-Determination Scale) kullanılmıştır Ölçeğin alt formları bulunmaktadır. Bunlar: Öğrenci Formu, Ebeveyn Formu ve Eğitimci Formudur. Gençlere yönelik bütüncü bir değerlendirmeyi içermektedir. Her formda öğrencinin kendi kaderini tayin davranışına izin veren yetenekleri, bilgileri ve algıları (öğrencinin kapasitesi) ile okulda ve evdeki (bu çalışmada yurt olarak değiştirilmiştir) yaşantılarının boyutu, bazı davranışlara izin verilme (öğrenciye tanınan fırsatlar) durumları değerlendirilmektedir (Levin ve Rotheram-Fuller, 2011). Bu çalışmada yalnızca AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği - Öğrenci Formu kullanılmıştır.

Ayrıca gençlerin kendi kaderini tayin hakları ile ilgili genel bir değerlendirme yapabilmek için Sheldon ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve 10 likert tipi cümleden oluşan Müge ERSOY KART ve Özgür GÜLDÜ (2008) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği(Self- Determination Scale) de anket formunda yer almıştır.

Üçüncü bölümde ise gençlerin öz-saygı düzeyleri Rosenberg’in 1965 yılında ergenlere yönelik benlik saygısı ölçüm aracı olarak geliştirdiği 10 cümleden oluşan, 1985 yılında

Fusun ÇUHADAROĞLU tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Rosenberg Öz-saygı Ölçeği (Rosenberg Self-Esteem Scale) ölçeği kullanılmıştır.

Anket formunda yer alan bölümler ve sorular Çizelge 2.1 de özetlenmiştir.

Çizelge 2. 1. Ankette yer alan sorular.

Sorular	Soru Sayısı	Ölçek
Bireyleri ve Ailelerini Tanıtıcı Demografik Bilgiler	10	Nominal-Ordinal
AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği		
a. Yaptığım Şeyler	6	5’li Likert
b. Nasıl Hissederim	6	“
c. Okulda Neler Olur	6	“
d. Yurtta Neler Olur	6	“
Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği (SDS)	10	5’li Likert
Rosenberg Öz-Saygı Ölçeği	10	5’li Likert
Açık Uçlu Sorular	3	
a. Üzerinde çalıştığınız bir hedefe örnek veriniz.		
b. Bu hedefe ulaşmak için ne yapıyorsunuz?		
c. Bu hedefe ulaşmak için ne kadar iyisiniz?		

2.2.2. Anket Formunun Uygulanması

Hazırlanan anket formu, 24 Eylül- 30 Kasım 2011 tarihleri arasında yetiştirme yurtlarında kalan gençlere gönüllülük çevresinde, demografik verilerin dışında kimliği tanımlayıcı soruların yer almadığı bir formatta uygulanmıştır. İlk uygulama Sakarya Kız Yetiştirme Yurdunda araştırmacı tarafından yapılmıştır. Anketin akışıyla ilgili yaşanan bir sorun olup olmadığı tespit edilip, gerekli düzenleme yapıldıktan sonra diğer kurumlara anketler posta yoluyla gönderilmiştir. İlgili kurumlarda görev yapan profesyonel meslek elemanları (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, öğretmen gibi) tarafından gençlere anketler yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır.

Anketlerin uygulanmasında gönüllülük esas alınmıştır. Araştırmada uygulanan 260 anketten eksik ya da güvensiz bilgi içeren 73 tanesi çıkarılarak; 187 anket değerlendirilmiştir. Ankete ilişkin bilgiler Çizelge 2.2 de sunulmuştur.

Çizelge 2.2. Yetiştirme yurtlarına göre dağıtılan ve geriye dönen anket sayısı

Yetiştirme Yurdu	İllerden Bildirilen Çocuk Sayısı	İllerden Gelen Veri	İşleme Alınan Veri
Edirne Erkek Yetiştirme Yurdu	40	23	16
Edirne Çocuk Sitesi Müdürlüğü	30	27	25
İstanbul Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu	70	61	44
Kırşehir Erkek Yetiştirme Yurdu	50	48	24
Kırşehir Kız Yetiştirme Yurdu	30	9	9
Kocaeli 75. Yıl Cumhuriyet Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü	60	50	32
Sakarya Erkek Yetiştirme Yurdu	50	31	27
Sakarya Kız Yetiştirme Yurdu	30	11	10
Toplam	360	260	187

2.2.3. Anket Formuna Geçerlilik ve Güvenirlik Testinin Uygulanması

Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile öz-saygı düzeylerini değerlendirmek üzere yürütülen bu araştırmada (i) AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği (Öğrenci Formu), (ii) Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği (iii) Rosenberg Öz-Saygı Ölçeği olmak üzere üç ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeklerin geçerlilik ve güvenirlilik analizine ilişkin sonuçları değerlendirilerek, AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği (Öğrenci Formu)'nin Türkçeye uyarlama çalışmaları aşağıda açıklanmıştır.

Deneklere uygulanan anket formları değerlendirilerek ölçeklerin yapı geçerliliği ve güvenirlilik testi yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini kontrol etmek için bir faktör analizi tekniği olarak tanımlanabilen “ Döndürülmüş (varimax) Temel Bileşenler Analizi” uygulanmıştır.

Faktör analizinde yük değerinin 0.45 ve üstü olması önerilmekle birlikte pratikte 0.30 yük değerinin alt sınır olarak alınabildiğine de rastlanılmaktadır. Bu çalışmada bir maddenin faktör yük değerinin 0.30 ve üstünde olması yeterli kabul edilmiştir. Bu değer üstünde olan sorular seçilerek, bu değer altında kalanlar çalışmanın sonraki aşamalarında istatistiksel analizlere dahil edilmemiştir (Kerlinger 1973, Tabachnick ve Fidel 1989).

Anket formunun güvenilirliği için iç tutarlılık katsayısı olan “Cronbach Alpha” hesaplanmıştır. Ayrıca anket formunda yer alan soruların olumlu tutum ve olumsuz tutumları ayırt etme gücü madde analizi yapılarak incelenmiştir. Bu amaçla madde toplam puanları arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır.

1. Ölçek: AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği

Bu araştırmada Amerikan Araştırma Enstitüsü (AIR) tarafından lise öğretmenleri ve Columbia Üniversitesi’nin işbirliği, Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Departmanı ve Özel Eğitim Programları Ofisi (OSEP)’nin desteğiyle geliştirilen AIR Kendi Kaderini Tayin (AIR Self-Determination Scale) Ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği 24 maddenin yer aldığı, “Yaptığım şeyler”, “Nasıl hissedirim”, “Okulda neler olur” ve “Evde neler olur (bu çalışma için “yurtta neler olur” şeklinde düzenlenme yapılmıştır)” faktörlerinden oluşan 5’li likert bir ölçektir. Her faktörün içinde “düşünme, yapma, düzenleme” konuları yer almaktadır (Çizelge 2.3) . Buna göre; her konudan (düşünme, yapma, düzenleme) en düşük “0”, en yüksek “10” alınır. Kapasite kategorisi içindeki “Yaptığım şeyler” ve “Nasıl hissedirim” faktörleri kendi arasında, fırsat kategorisi içindeki “Okulda neler olur” ve “Evde neler olur” faktörleri de kendi arasında hesaplanır. Her iki bölümden elde edilen toplam puan, en düşük “0” en yüksek “120” dir. Bu doğrultuda, alınan puan aralığına göre öğrencinin kendi kaderini tayin düzeyi belirlenir.

Çizelge 2.3.AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeğinin bölümleri.

Faktör	Madde	Konu
Yaptığım şeyler	1-2. sorular	Düşünme
Nasıl hissederim	3-4.sorular	Yapma
Okulda neler olur	5-6.sorular	Düzenleme
Evde neler olur		

Dil Geçerliği:

Ölçek öncelikle araştırmacı tarafından daha sonra iki ayrı uzman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu çeviriler dikkate alınarak yeniden Türkçeye çevirileri yapılmış ve tek bir Türkçe ölçek oluşturulmuştur. Bu Türkçe ölçek yeniden dil uzmanınca İngilizceye çevrilip daha sonra tekrar Türkçeye çevrilmiş, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı akademisyenleri tarafından değerlendirilerek son şekli verilmiştir.

Yapı Geçerliği:

Yirmi dört puanlanabilen (5 düzeyli) madde ve üç bölüm açık uçlu sorudan oluşan özgün AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği, “Yaptığım şeyler”, “Nasıl hissederim”, “Okulda neler olur” ve “Evde neler olur” şeklinde dört faktöre sahiptir. Katılımcılardan ölçekte verilen ifadelerden kendilerine en uygun olanı seçmeleri ve hedefe yönelik açık uçlu soruları cevaplamaları istenmektedir.

Orijinal ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik sonuçları yüksek (,91-,98), bölünmüş ögeler testine göre iç tutarlılık sayısı ,95 ve retest sonucunda geçerlilik sonucu ,74 olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda “kapasite” ve “fırsat” kategorileri tanımlanmıştır (Levin ve Rotheram-Fuller, 2011). Bu araştırmada AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeğinin güvenilirlik ölçüm sonucu Cronbach Alpha modeline göre 0,910 olarak bulunmuştur. Bu değer literatüre göre “yüksek derecede güvenilir” olup; ölçeği oluşturan soruların, yapılan araştırmanın doğruluğunu ortaya çıkarabilecek nitelikte, birbirleriyle ilişkili, tutarlı, anlaşılır ve yeterli sayıda olduğunu göstermektedir. Araştırma, ilgilenilen sorunları büyük oranda yansıtmaktadır. Kullanılan ölçeğin,

geçerliliği açısından tekrarlanabilir ve güvenilirliği açısından genellenebilir özellikte olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada elde edilen sonuca göre; 23 sorudan oluşan ölçek ortalaması 86,01, varyans 253,930; standart sapma 15,935 olarak hesaplanmıştır. Soruların genel aritmetik ortalaması (Grand Mean) 3,739; ortalama varyans 1,477; ortalamaların değişim aralığı 0,866; varyansların değişim aralığı 0,997 olarak elde edilmiştir. Sorular arasındaki korelasyonların (inter item correlations) genel ortalaması 0,295 (ilişki zayıf) olarak hesaplanmıştır. Madde toplam korelasyon ya da faktör yük değeri diğerlerine göre düşük olan maddeler ölçekten çıkarıldıktan sonra da değerler arasında önemli bir farklılık gözlenmemiştir. Bu durum bütün soruların ölçekte yer alması gerektiğini ifade etmektedir çünkü güvenilirlik katsayısı 0,906-0,910 arasında değişim göstermektedir. Dört bölümden oluşan orijinal ölçekte, bölümlerin tek başına güvenilirlik düzeylerinin toplamdan daha düşük olduğu gözlenmektedir. Çünkü ölçekte her soru toplam skora katkı sağlamaktadır. Soru ortalamalarının eşitliğini test eden Hotelling T^2 testine göre $p=0,000$ olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç soru ortalamaları arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Faktör analizi, birbiriyle ilişkili olan çok sayıdaki değişkeni, aslında az sayıda ve aralarında anlamlı ortak bir yapı bulunan faktörler halinde sınıflandırmaya ve gruplandırmaya yarayan keşfedici bir istatistik tekniğidir. Anket soruları hâlihazırda dört bölümde öngörülüp sınıflandırılarak uygulanmıştır.

Faktör analizinin yapılabilmesi için yeterli sayıda örnekleme ulaşılması gerekmektedir. Örneklemin yeterliliğini değerlendirmek üzere Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri hesaplanmıştır. KMO değeri 0,890 olup, faktör analizi yapmak için oldukça uygun olduğu görülmüştür. Değişkenlerin birbiriyle korelasyon gösterip göstermediğini sınavan Bartlett's testi anlamlılığı da ($p=0,000$; $p<0,10$) faktör analizi yapmanın uygun olduğunu göstermiştir.

Metot olarak Temel Bileşenler (Principal Components) seçilmiş ve özdeğeri (Eigenvalues) 1'den büyük olan faktörler dikkate alınmıştır. Maddeler içindeki faktöriyel varyanslar 0,437-0,695 arasında değişmektedir. Zaten faktör ağırlığının 0,30 ve üzerinde olması beklenmektedir. Orijinal ölçekte dört faktör bulunmaktadır. Bu

araştırmada da özdeğeri 1'in üzerinde 4 tane faktör bulunmuş olup, orijinal ölçekle paralellik göstermektedir. Kümülatif toplamda bu ölçek, ölçülmeye çalışılan özelliğin % 54,939'unu açıklayabilmektedir. Zaten kümülatif varyansın %50'den aşağıya düşmemesi gerekmektedir. Tüm faktörlerin toplam varyansın açıklanmasına katkısı %5'in üzerindedir. Eğer % 54,939 oranında bir bilgi yeterli görülmeseydi, ölçeğe yeni sorular ve faktörler ekleyerek çalışmanın tekrarlanması düşünebilirdi. Ancak elde edilen bulgular AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeğinin 13-18 yaş grubunda, yetiştirme yurtlarında kalan gençler üzerinde yürütülen bu araştırma için geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Çizelge 2.4).

Bütün soruların Anti-image Correlation'u 0,50'nin üstünde bulunmuş ve bu durumda her bir sorunun (tek tek) faktör analizine uygun olduğu ispatlanmıştır. Bu nedenle faktör yükü 0,50'nin altında kalan “5-Hedeflerime ulaşmada ne kadar iyi olduğumu kontrol etmekten hoşlanırım.” ve “3. Hedeflerime ulaşmak için planlar yapmaktan hoşlanırım.” maddelerinin değerlendirilmesi uygun görülmüş ve temsil ettikleri faktörlerde kalmalarına karar verilmiştir. Araştırma öncesi belirlenen faktörlerden “Okulda neler olur” ve “Yurtta neler olur” bileşenleri arasındaki ortak yapı, faktör analizi ile aynen kanıtlanmıştır. “Yaptığım şeyler” ve “Nasıl hissederim” bileşenlerinin ise yeniden yapılandırılması gerektiği görülmüştür. Buna göre; “Nasıl hissederim”in bileşenlerinden “3. Hedeflerime ulaşmak için planlar yapmaktan hoşlanırım.” ile “4. Planlarım üzerinde bir an önce çalışmaya başlamaktan hoşlanırım.” maddeleri “Yaptığım şeyler”e yerleşmiştir. Bu doğrultuda “Yaptığım şeyler”in bileşenlerinden “1. Neye ihtiyacım olduğunu, neden hoşlandığımı ve nede iyi olduğumu bilirim” ile “5. Planım üzerinde çalışırken nasıl yaptığımı kontrol ederim. İhtiyaç duyarsam, başkalarına nasıl yaptığım konusunda ne düşündüklerini sorarım.” maddeleri “Nasıl hissederim”e yerleşmiştir.

Analiz sonucunda “Yaptığım şeyler”in “6. Planım işe yaramazsa, hedeflerime ulaşmak için başka bir plan denerim.” maddesi, her hangi bir faktöre yük vermediği için çıkarılması uygun görülmüş ve nihai ölçek 23 maddeden oluşturulmuştur.

Çizelge 2.4. AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçları.

Faktör Adı		Faktör Bileşenleri	Faktör Yüğü	Ortak Varyansa Katkısı (%)	Güvenirlik Katsayısı
1	Yurtta neler olur	5. Yurtta, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	0,780	15,519	0,851
		2. Yurttaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	0,770		
		4. Yurttaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	0,762		
		6. Yurttaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	0,729		
		1. Yurttaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	0,672		
		3. Yurtta, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	0,574		
2	Okulda neler olur	2. Okuldaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	0,754	15,010	0,833
		4. Okuldaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	0,733		
		5. Okulda, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	0,701		
		1. Okuldaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	0,661		
		6. Okuldaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	0,655		
		3. Okulda, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	0,536		

3	Yaptığım şeyler	4. Hedeflerime ulaşılacak planlarım üzerinde çalışmaya en kısa zamanda başlarım.	0,741	12,408	0,779
		3. Hedeflerime nasıl ulaşacağımı hesaplarım. Planlar oluşturur ve ne yapmam gerekeceğine karar veririm.	0,688		
		2.İhtiyacım olan ya da istediğim şeyleri elde etmek için hedefler belirlerim. Bunu yaparken nede iyi olduğumu düşünürüm.	0,655		
		4.Planlarım üzerinde bir an önce çalışmaya başlamaktan hoşlanırım.	0,599		
		3. Hedeflerime ulaşmak için planlar yapmaktan hoşlanırım..	0,471		
4	Nasıl hissederim	5. Planım üzerinde çalışırken nasıl yaptığımı kontrol ederim. İhtiyaç duyarsam, başkalarına nasıl yaptığım konusunda ne düşündüklerini sorarım.	0,670	10,758	0,726
		1.Neye ihtiyacım olduğunu, neden hoşlandığımı ve nede iyi olduğumu bilirim.	0,666		
		1. Hoşlandığım, istediğim ve yapmaya ihtiyaç duyduğum şeyler konusunda kendimi iyi hissederim.	0,659		
		6. Hedeflerime ulaşmada bana yardımcı olacaksa, başka bir yolu denemeye istekliyimdir.	0,579		
		2. İstedğim şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğime inanırım.	0,543		
		5. Hedeflerime ulaşmada ne kadar iyi olduğumu kontrol etmekten hoşlanırım.	0,404		
TOPLAM				54,939	0,910

Açımlayıcı faktör analizi sonucu 23 madde ve dört faktörden oluşan ölçeğe doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda uyum istatistiklerinden olan ki kare/serbestlik derecesi oranı 1,49 olarak hesaplanmıştır. Bu oranın iki veya altında olması, modelin iyi bir model olduğunu, beş veya daha altında bir değer olması ise modelin kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olduğunu gösterir. Yine uyum indekslerinden olan Goodness of Fit Index (GFI); 0,87, Comparative Fix Index (CFI); 0,97 ve Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA); 0,048 olarak hesaplanmıştır. İlk iki değer 0.90'dan büyük olması kabul edilebilir bir uyum iyiliği değerinin, 0.95'den büyük olması ise iyi bir uyum iyiliği değerinin göstergesi olarak kabul edilir. RMSEA değerinin ise 0.05'in altında olması iyi bir uyum değerini, 0,08'in altında olması ise kabul edilebilir bir uyum iyiliğini ifade eder. Sonuç olarak ölçeğin

iyi/kabul edilebilir uyum iyiliği sınırları içinde olduğu ve analiz sonuçlarına göre belirlenen dört faktörlü modelin kabul edilebileceği görülmektedir.

2. Ölçek: Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği

Gençlerin kendi kaderini tayin hakları ile ilgili genel bir değerlendirme yapabilmek için Sheldon ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve 10 likert tipi cümleden oluşan Müge ERSOY KART ve Özgür GÜLDÜ (2008) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Özerk Benlik Yönetimi Ölçeğinde anket formunda yer almıştır. Ancak bu araştırmada gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik çalışmasında ölçekteki maddelerin faktör yük değerlerinin düşük olması ve iç tutarlılık katsayısı olarak hesaplanan Cronbach Alpha değerinin de güvenilir düzeyde çıkmaması nedeniyle bu araştırmadan çıkarılarak istatistiksel analizlere ve bulgulara dahil edilmemiştir. Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği Cronbach Alpha değeri ,313 olarak hesaplanmış olup bu çalışma için güvenilir bulunmamış ve değerlendirmeye alınmamıştır. Türkçeye uyarlama çalışmasında Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği üniversite öğrencilerine uygulanmış olup Cronbach Alpha değeri ,70 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise ilköğretim öğrencileri ile lise öğrencilerine uygulanması nedeniyle soruların yetiştirme yurdunda kalan gençlerce tam anlamıyla algılanamadığı, bu nedenle soruları cevaplandırmakta güçlük yaşadıkları düşünülmektedir.

3. Ölçek: Rosenberg Öz-Saygı Ölçeği

Bu araştırmada Rosenberg'in 1965 yılında ergenlere yönelik benlik saygısı ölçüm aracı olarak geliştirdiği 10 cümleden oluşan, 1985 yılında Fusun ÇUHADAROĞLU tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan dörtlü likert Rosenberg Öz-saygı Ölçeği (Self-Esteem Scale)'nin Durak ve arkadaşları tarafından beşli likert olarak yapılandırılmış şekli kullanılmıştır. Rosenberg Öz-Saygı Ölçeği sorularından beş soru (3-5-8-9-10) ters yönlü (reverse) ölçeklendirilerek, hesaplanmaktadır. Ölçekten en düşük "0", en yüksek "50" puan alınmaktadır (Durak ve ark., 2010, 2011). "0-10" çok düşük, "11-20" düşük, "21-30" orta, "31-40" yüksek, "41-50" çok yüksek öz-saygı düzeyini ifade etmektedir. Analiz sonucunda Rosenberg Öz-Saygı Ölçeği'nin Cronbach Alpha değeri ,625 olarak hesaplanmış, bu çalışma için "Oldukça Güvenilir" bulunmuştur.

2.3. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler, “SPSS İstatistik 17.0” programında analiz edilerek değerlendirilmiştir. Her soruya ilişkin mutlak ve yüzde değerleri gösteren çizelgeler hazırlanarak gerekli aritmetik ortalamalar hesaplanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan gençleri ve ailelerini tanıtıcı bilgiler kapsamında; cinsiyet, yaş, öğrenim, kardeş sayısı, anne-baba ile ilgili bilgiler ve gelire ilişkin değişkenler ile kendi kaderini belirlemeye yönelik faktörlerin frekans dağılımları, ortalamaları, standart sapmaları ve varyansları incelenmiştir. Analizler % 5 anlamlılık düzeyine (p) göre (Güven Aralığı= %95’e göre) açıklanmıştır.

AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği ve Rosenberg Öz-Saygı Ölçeğine yönelik olarak, cinsiyete göre grup ortalamaları arasında farklılık olup olmadığının tespiti için Bağımsız Örneklem t-Testi yöntemi kullanılmıştır.

Rosenberg Öz-Saygı Ölçeği sorularından beş soru (3-5-8-9-10) ters yönlü (reverse) ölçeklendirilerek, hesaplanmıştır.

AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği ile Rosenberg Öz-Saygı Ölçeğinin faktörleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon analizi ile araştırılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular; “Yetiştirme Yurtlarından Kalan Gençler ile Ailelerini Tanıtıcı Bilgiler”, “Kendi Kaderini Tayin Hakkı”, “Hedef Belirleme ve Hedeflere Ulaşma”, “Öz-Saygı” “Kendi Kaderini Tayin Hakkı ile Öz-Saygı Arasındaki İlişki” başlıkları altında verilmiş ve tartışmaları yapılmıştır.

3.1. Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençleri ve Ailelerini Tanıtıcı Bilgiler

Bu bölümde araştırma kapsamına alınan yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin cinsiyet, yaş, öğrenim durumu gibi demografik bilgileri ile kardeşleri, anne-babaları ile ilgili aile bilgileri açıklanmıştır.

3.1.1. Gençleri Tanıtıcı Bilgiler

Araştırma kapsamına alınan gençleri tanıtıcı bilgiler Çizelge 3.1 de verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan gençlerin yarısından fazlası (%52,9) erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kızların oranı ise %41,7’dir. Gençlerin yaş aralığı 12 ile 17 arasında değişmekte olup; ortalama yaş 14,6 olarak bulunmuştur. Çoğunlukla gençlerin 15-17 (%51,9) yaşlarında oldukları belirlenmiştir.

Gençlerin %58,3’ü lise öğrencisidir. Araştırma kapsamına alınan gençlerin çoğunlukla (%58,3) lisede öğrenimlerine devam ettikleri; yaklaşık üçte birinin (%38,5) ilköğretimde öğrenimlerini sürdürdükleri; yalnızca iki kişinin üniversiteye başladıkları anlaşılmaktadır.

Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin %56,1’inin harçlıklarını kurumdan temin ettikleri, %28,3’ünün hem kurumdan harçlık hem de burs aldıkları belirlenmiştir. Hem ailesinden hem de kurumdan harçlık alanların %4,3, hem aile, hem kurum hem burs alarak harçlıklarını temin edenlerin de %3,2 oranında oldukları bulunmuştur. Gençlerin yalnızca %10,2’si aylık olarak aldıkları harçlıkları çok yeterli olarak

değerlendirmişlerdir. Gençlerin yaklaşık dörtte biri (%25,1) harçlıklarını yeterli bulurlarken, yine dörtte biri (%25,1) idare eder yanıtını vermişlerdir. Harçlıklarını hiç yeterli bulmayanların oranı ise %18,7'dir.

Çizelge 3.1. Yetiştirme yurdunda kalan gençleri tanıtıcı bilgiler.

	Sayı	%
<u>Cinsiyet</u>		
Kadın	88	47,1
Erkek	99	52,9
TOPLAM	187	100,0
<u>Yaş</u>		
12-14	89	47,6
15-17	97	51,9
Cevaplanmayan	1	0,5
TOPLAM	187	100,0
<u>Öğrenim durumu</u>		
İlköğretim	72	38,5
Lise	109	58,3
Üniversite	2	1,1
Cevaplanmayan	4	2,1
TOPLAM	187	100,0
<u>Harçlığın temini</u>		
Aile	5	2,7
Kurum	105	56,1
Burs	4	2,1
Aile-kurum	8	4,3
Aile-burs	1	0,5
Kurum-burs	52	28,3
Aile-kurum-burs	6	3,2
Diğer	3	0,5
Cevaplanmayan	3	1,6
TOPLAM	187	100,0
<u>Aylık harçlık</u>		
Çok yeterli	19	10,2
Yeterli	47	25,1
İdare eder	47	25,1
Yeterli değil	38	20,3
Hiç yeterli değil	35	18,7
Cevaplanmayan	1	0,5
TOPLAM	187	100,0

3.1.2. Gençlerin Ailelerini Tanıtıcı Bilgiler

Araştırma kapsamına alınan gençlerin anne, baba ve kardeşlerini tanıtıcı bilgiler Çizelge 3.2 de açıklanan veriler ile değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan gençlerin %80,7'si "öz" anneye sahiptir. Üvey annesi olanların oranı %12,3, annesi olmayanların oranı ise %3,7'dir. Öz annesi yaşayanların oranı %74,9 olarak bulunmuştur. Gençlerin %13,9'unun öz annesinin öldüğü, %10,7'sinin ise nerede olduğunun bilinmediği saptanmıştır. Gençlerin %85,6'sının

babası “öz” olup; öz babaların %77,5’i yaşamaktadırlar. Gençlerin yalnızca %8,6’sı üvey babaya sahiptir. Gençlerin %13,4’ünün babasının öldüğü; %8,0’nın nerede olduklarının bilinmediği bulunmuştur.

Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin %42,2’si 2 ya da 3 kardeşe sahiptir. 4 ya da daha fazla kardeşi olanların oranı ise %34,7 olarak belirlenmiştir. Bir kardeşe sahip olanların oranı %15,0 olup, hiç kardeşi olmayanların %7,0 olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.2. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin ailelerini tanıttıcı bilgiler.

	Sayı	%
<u>Anne</u>		
Öz	151	80,7
Üvey	23	12,3
Yok	7	3,7
Öz-üvey	6	3,2
TOPLAM	187	100,0
<u>Öz anne</u>		
Yaşıyor	140	74,9
Öldü	26	13,9
Bilinmiyor	20	10,7
Cevaplanmayan	1	0,5
TOPLAM	187	100,0
<u>Baba</u>		
Öz	160	85,6
Üvey	16	8,6
Yok	7	3,7
Öz-üvey	3	1,6
Cevaplanmayan	1	0,5
TOPLAM	187	100,0
<u>Öz baba</u>		
Yaşıyor	145	77,5
Öldü	25	13,4
Bilinmiyor	15	8,0
Cevaplanmayan	2	1,1
TOPLAM	187	100,0
<u>Kardeş sayısı</u>		
Kardeş yok	13	7,0
1	28	15,0
2-3	79	42,2
4 ve üzeri	65	34,7
Cevaplanmayan	2	1,1
TOPLAM	187	100,0

3.2. Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Bu bölümde, yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin haklarını değerlendirme durumları; (i) yaptığım şeyler, (ii) nasıl hissedirim, (iii) okulda neler olur, (iv) yurttan neler olur başlıkları altında incelenmiştir.

3.2.1. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Yaptığım Şeyler”

Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakları açısından yaptıkları şeylere ilişkin eylem, düşünce ve davranışları düzenleme konusundaki değerlendirmeleri incelenmiştir (Çizelge 3.3). Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak en çok istedikleri şeyleri elde etmek için hedef belirledikleri, hedef belirlerken de hangi konularda iyi olduklarını düşündükleri; plan yapmaktan hoşlandıkları ($\bar{x}=3,87$); ancak planları üzerinde bir an önce çalışmaya başlamaktan daha az düzeyde hoşlandıkları görülmektedir ($\bar{x}=3,68$).

Çizelge 3.3. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “ yaptıkları şeyleri” değerlendirmeleri.

Yaptığım şeyler	Asla		Neredeyse hiç		Bazen		Neredeyse her zaman		Her zaman		Toplam		$\bar{x}$
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
2.İhtiyacım olan ya da istediğim şeyleri elde etmek için hedefler belirlerim. Bunu yaparken nede iyi olduğumu düşünürüm.	6	3,2	6	3,2	64	34,2	41	21,9	70	37,4	187	100,0	3,87
3.Hedeflerime nasıl ulaşacağımı hesaplarım. Planlar oluşturur ve ne yapmam gerektiğine karar veririm.	10	5,3	13	7,0	51	27,3	39	20,9	74	39,6	187	100,0	3,82
3.Hedeflerime ulaşmak için planlar yapmaktan hoşlanırım.	9	4,8	12	6,4	49	26,2	41	21,9	76	40,6	187	100,0	3,87
4.Hedeflerime ulaştıracak planlarım üzerinde çalışmaya en kısa zamanda başlarım.	8	4,3	11	5,9	67	35,8	45	24,1	56	29,9	187	100,0	3,70
4.Planlarım üzerinde bir an önce çalışmaya başlamaktan hoşlanırım.	11	5,9	19	10,2	50	26,7	45	24,1	62	33,2	187	100,0	3,68

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak “yaptıkları şeyler”in sayı ve yüzde değerleri incelendiğinde; %37,4’ünün ihtiyaç duydukları ya da istedikleri şeyleri elde etmek için hedef belirledikleri; bunu yaparken de ne de iyi olduklarını “her zaman” bildikleri belirlenmiştir. Gençlerin %34,2’si ise böyle bir düşünceye “bazen” sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Gençlerin %39,6’sının “her zaman” hedeflerine nasıl ulaşacaklarını hesapladıkları, plan oluşturdukları ve ne yapmaları gerektiğine karar verdikleri bulunmuştur. Gençlerin yaklaşık dörtte biri (%27,3) “bazen” bunları yaptıklarını söylemişlerdir.

Gençlerin %40,6'sı hedeflere ulaşmak için planlar yapmaktan “her zaman” hoşlandıklarını; %26,2'si ise plan yapmaktan “bazen” hoşlandıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra gençlerin %16,1'i hedefe ulaşmak için plan yapmaktan “asla” ve “neredeyse hiç” hoşlanmadıklarını söylemişlerdir.

Gençlerin hedeflerine ulaşmak için planlar üzerinde çalışmaya en kısa zamanda başlama konusunda daha çok “bazen” (%35,8) yanıtını verdikleri; “her zaman” yanıtını verenlerin %29,9 oranında olduğu saptanmıştır.

Hedeflere yönelik belirlenen planlar üzerinde bir an önce çalışmaya başlama konusunda gençlerin duyguları incelendiğinde; bir an önce çalışmaya başlamaktan “her zaman” hoşlananların oranı %33,2, “bazen” hoşlananların oranı ise %26,7 olarak tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra gençlerin %16,1'i planları üzerinde hemen çalışmaya başlamaktan “asla” ve “neredeyse hiç” hoşlanmadıklarını söylemişlerdir.

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak “yaptıkları şeyler”in yaş ve cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir (Çizelge 3.4).

Gençlerin “yaptıkları şeyler”e ilişkin olarak yaş değişkeninin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı görülmüştür. Bununla birlikte ortalamalardan 15-17 yaş grubundaki gençlerin hedefe nasıl ulaşılacaklarını daha fazla hesapladıkları, planları üzerinde bir an önce çalışmaya başladıkları ve bunu yapmaktan daha çok hoşlandıkları görülmekle birlikte her iki yaş grubundaki gençlerin plan yapmaktan eşit oranda hoşlandıkları görülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre kızların erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde istedikleri şeyleri elde ederken hedef belirledikleri ($P<0,05$), bunu yaparken de ne de iyi olduklarını hesaba kattıkları ($P<0,05$); hedefe ulaşmak için planlı hareket ettikleri, bu şekilde davranmaktan hoşlandıkları ($P<0,05$) ve planları üzerinde bir an önce çalışmaya başlamanın onları mutlu ettiği ($P<0,05$) bulunmuştur. Bu sonuçlar istatistiksel açıdan da anlamlıdır ($P<0,05$).

Kızların erkeklere oranla “yapılan şeyler” kapsamında değerlendirilen tüm davranışları daha yüksek düzeyde gerçekleştirdikleri; bu açıdan kendi kaderini tayin haklarına

Çizelge 3.4. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “yaptıkları şeyleri” değerlendirmelerinin yaş ve cinsiyete göre t-testi sonuçları.

Yaptığım şeyler	Yaş	N	$\bar{x}$	S	t	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	t
2.İhtiyacım olan ya da istediğim şeyleri elde etmek için hedefler belirlerim. Bunu yaparken nede iyi olduğumu düşünürüm.	12-14	89	3,88	1,03	,067	Kadın	88	4,07	1,03	2,422*
	15-17	97	3,87	1,09		Erkek	99	3,70	1,05	
3.Hedeflerime nasıl ulaşacağımı hesaplarım. Planlar oluşturur ve ne yapmam gerektiğine karar veririm.	12-14	89	3,79	1,13	-,396	Kadın	88	4,02	1,10	2,189*
	15-17	97	3,86	1,24		Erkek	99	3,65	1,23	
3.Hedeflerime ulaşmak için planlar yapmaktan hoşlanırım.	12-14	89	3,87	1,15	-,005	Kadın	88	4,11	1,13	2,732*
	15-17	97	3,87	1,17		Erkek	99	3,66	1,14	
4.Hedeflerime ulaştıracak planlarım üzerinde çalışmaya en kısa zamanda başlarım.	12-14	89	3,63	1,16	-,832	Kadın	88	3,78	1,16	1,050
	15-17	97	3,76	1,02		Erkek	99	3,62	1,01	
4.Planlarım üzerinde bir an önce çalışmaya başlamaktan hoşlanırım.	12-14	89	3,65	1,28	-,337	Kadın	88	3,88	1,22	2,063*
	15-17	97	3,71	1,13		Erkek	99	3,52	1,16	

*P< 0,05

ilişkin farkındalıklarının daha yüksek olduğu ve bu hakkı davranışlarına yansıttıkları anlaşılmaktadır.

3.2.2. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Nasıl Hissederim”

Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakları açısından hissettikleri şeylere ilişkin kendilerini değerlendirmeleri incelenmiştir (Çizelge 3.5). Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı açısından nasıl hissettikleri ile ilgili olarak en çok neye ihtiyaçları olduğunu, neyden hoşlandıklarını ve ne de iyi olduklarını belirttikleri; bu konu ile ilgili farkındalıklarının yüksek olduğu ($\bar{x}=4,28$) anlaşılmaktadır. Ancak gençlerin belirledikleri planlar üzerinde çalışırken nasıl yaptıklarını daha az düzeyde kontrol ettikleri; nasıl yaptıkları konusunda başkalarına ne düşündüklerini daha az düzeyde sordukları görülmektedir. Ayrıca gençlerin hoşlandıkları, istedikleri ve yapmaya ihtiyaç duydukları şeyler konusunda kendilerini iyi hissettikleri görülmektedir ($\bar{x}=3,53$).

Çizelge:3.5. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “nasıl hissettiklerini” değerlendirmeleri.

Nasıl hissederim	Asla		Neredeyse hiç		Bazen		Neredeyse her zaman		Her zaman		Toplam		$\bar{x}$
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
1.Neye ihtiyacım olduğunu, neden hoşlandığımı ve nede iyi olduğumu bilirim	3	1,6	2	1,1	40	21,4	36	19,3	106	56,7	187	100,0	4,28
1.Hoşlandığım, istediğim ve yapmaya ihtiyaç duyduğum şeyler konusunda kendimi iyi hissederim.	8	4,3	5	2,7	40	21,4	50	26,7	84	44,9	187	100,0	4,05
2.İstediğim şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğime inanırım.	6	3,2	10	5,3	55	29,4	40	21,4	76	40,6	187	100,0	3,91
5.Planım üzerinde çalışırken nasıl yaptığımı kontrol ederim. İhtiyaç duyarsam, başkalarına nasıl yaptığımı konusunda ne düşündüklerimi sorarım.	12	6,4	12	6,4	75	40,1	41	21,9	47	25,1	187	100,0	3,53
5.Hedeflerime ulaşmada ne kadar iyi olduğumu kontrol etmekten hoşlanırım.	13	7,0	16	8,6	53	28,3	47	25,1	58	31,0	187	100,0	3,65
6.Hedeflerime ulaşmada bana yardımcı olacaksa, başka bir yolu denemeye istekliyimdir.	9	4,8	12	6,4	53	28,3	45	24,1	68	36,4	187	100,0	3,81

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak “nasıl hissettikleri”ne yönelik sayı ve yüzde değerler incelendiğinde; yarısından fazlasının (%56,7) ihtiyaçları olan ve hoşlandıkları şeyler ile ilgili iyi oldukları konuları “her zaman” bildiklerini ifade ettikleri belirlenmiştir. Bunun yanı sıra gençlerin %21,4’ü bu konuda “bazen”, %19,3’ü ise “neredeyse her zaman” yanıtını vererek kendilerine yönelik farkındalıklarını ortaya koymuşlardır.

Gençlerin %44,9’unun hoşlandıkları, istedikleri ve yapmaya ihtiyaç duydukları şeyler konusunda kendilerini “her zaman” iyi hissettikleri, %26,7’sinin “neredeyse her zaman” iyi hissettikleri, %21,4’ünün ise “bazen” iyi hissettikleri belirlenmiştir. İstenilen şeyleri elde etme konusunda hedef belirlemede gençlerin %40,6’sı “her zaman” hedef belirlediklerine inandıklarını, %29,4’ü ise buna “bazen” inandıklarını söylemişlerdir.

Gençlerin planları üzerinde çalışırken nasıl yaptıklarını kontrol etme; ihtiyaç duyulursa başkalarına nasıl yapılacağı konusunda ne düşündüklerini sorma konusunda daha az istekli oldukları görülmektedir. Buna göre bu davranışı “bazen” gösteren gençlerin oranı %40,1 ve “asla” ya da “neredeyse hiç” göstermeyenlerin oranı ise %12,8 olarak bulunmuştur.

Gençler arasında hedeflere ulaşırken ne kadar iyi olduklarını kontrol etmekten “her zaman” hoşlananların oranı % 31,0 iken “bazen” hoşlananların oranı ise %28,3’dür. Gençlerin %15,6’sı “asla” ya da “neredeyse hiç” kendilerini kontrol etmekten hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Belirledikleri hedeflere ulaşırken kendilerine yardımcı olacağını düşündükleri başka bir yolu deneme konusunda gençlerin %36,4’ünün “her zaman” istekli oldukları görülmekle birlikte, bu davranışa yönelik net bir duyguya sahip olmayan ve “bazen” cevabını veren gençlerin oranı ise %28,3 olarak saptanmıştır.

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak yaptıkları şeylere ilişkin “nasıl hissettikleri” yönündeki değerlendirmelerinin yaş ve cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Buna göre 12-14 yaş grubundaki gençlerin plan yaparken daha fazla nasıl yaptıklarını kontrol ettikleri ve ihtiyaç duymaları halinde

nasıl yaptıklarına ilişkin olarak başkalarının görüşünü aldıkları ($P<0,05$), görülmüştür. Bu sonuç istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymaktadır. İstatistiksel açıdan anlamlı olmasa da ortalamalardan 12-14 yaş grubundaki gençlerin daha fazla ihtiyacı olan, hoşlandıkları ve iyi oldukları şeyleri bildikleri; hedeflere ulaşırken kendilerinin ne kadar iyi olduklarını kontrol etmekten daha çok hoşlandıkları; bununla birlikte 15-17 yaş grubundaki gençlerin hoşlandıkları, istedikleri ve yapmaya ihtiyaç duydukları şeyler konusunda kendilerini daha iyi hissettikleri, bu duyguyu memnuniyetle karşıladıkları; hedeflere ulaşmak için başka bir yolu deneme konusunda daha istekli oldukları anlaşılmaktadır.

Cinsiyet değişkenine göre ise kızların erkeklere göre hedeflerine ulaşmak için kendilerine yardımcı olacak başka bir yolu denemeye daha istekli oldukları görülmektedir ($P<0,05$). Bu sonuç istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir. Ayrıca istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da ortalamalardan kızların erkeklere göre ihtiyacı olan, hoşlandıkları ve iyi oldukları şeyleri daha çok bildikleri; bunu bilerek kendilerini daha iyi hissettikleri; istedikleri şeyleri elde etmek için hedefler belirlediklerine daha çok inandıkları ve plan yaparken nasıl yaptıklarını daha fazla kontrol ettikleri, hedeflere ulaşırken kendilerinin ne kadar iyi olduklarını kontrol etmekten daha çok hoşlandıkları ve gerektiğinde başkalarının fikirlerini daha fazla sordukları görülmektedir.

Buna göre kızların istedikleri şeylere ilişkin farkındalıkları yüksek olmakla birlikte, onlara ulaşmak için duygusal olarak da kendilerini hazır hissettikleri, böylelikle eyleme geçtikleri, planlarının düzgün gidip gitmediğini gerek kendi iç denetim sistemiyle gerekse dışarıdan denetim sistemiyle kontrol ettikleri ve hedefe ulaşmak için mevcut plan işe yarayıp yaramadığında başka bir yolu denemeye daha istekli oldukları bulunmuştur. Bu sonuç kızların davranışlarında kendi kaderini tayin düzeylerinin daha yüksek olduğu yorumunu getirmektedir.

Çizelge 3.6. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “nasıl hissettiklerini” değerlendirmelerinin yaşa ve cinsiyete göre t-testi sonuçları.

Nasıl hissederim	Yaş	N	$\bar{X}$	S	t	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t
1.Neye ihtiyacım olduğunu, neden hoşlandığımı ve nede iyi olduğumu bilirim	12-14	89	4,38	0,94	1,419	Kadın	88	4,33	0,86	,628
	15-17	97	4,19	0,93		Erkek	99	4,24	1,01	
1.Hoşlandığım, istediğim ve yapmaya ihtiyaç duyduğum şeyler konusunda kendimi iyi hissederim.	12-14	89	3,94	1,12	-1,334	Kadın	88	4,33	1,10	-,096
	15-17	97	4,15	1,03		Erkek	99	4,24	1,05	
2.İstediğim şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğime inanırım.	12-14	89	3,89	1,07	-,313	Kadın	88	4,07	1,09	1,747
	15-17	97	3,94	1,12		Erkek	99	3,70	1,08	
5.Planım üzerinde çalışırken nasıl yaptığımı kontrol ederim. İhtiyaç duyarsam, başkalarına nasıl yaptığım konusunda ne düşündüklerini sorarım.	12-14	89	3,70	1,10	1,977*	Kadın	88	3,57	1,20	,442
	15-17	97	3,37	1,13		Erkek	99	3,49	1,06	
5.Hedeflerime ulaşmada ne kadar iyi olduğumu kontrol etmekten hoşlanırım.	12-14	89	3,69	1,02	,495	Kadın	88	3,72	1,26	,738
	15-17	97	3,60	1,13		Erkek	99	3,59	1,14	
6.Hedeflerime ulaşmada bana yardımcı olacaksa, başka bir yolu denemeye istekliyimdir.	12-14	89	3,71	1,23	-1,117	Kadın	88	3,86	1,02	2,326*
	15-17	97	3,90	1,05		Erkek	99	3,69	1,21	

*P<0,05

3.2.3. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Okulda Neler Olur”

Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakları açısından okulda neler yaşadıklarına ilişkin eylem, düşünce ve davranışları düzenleme konusundaki değerlendirmeleri incelenmiştir (Çizelge 3.7). Kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak okuldaki insanların en çok gençleri istedikleri konular hakkında konuşurken dinleyerek onlara kendilerini ifade etme fırsatı verdikleri görülmektedir ($\bar{x}=3,76$). Ancak okuldaki insanların gençleri planları üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamaları konusunda daha az düzeyde destekledikleri anlaşılmaktadır ($\bar{x}=3,42$).

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak “okulda neler olduğuna”a ilişkin sayı ve yüzde değerleri incelendiğinde; %40,1’inin okuldaki insanların istedikleri konular hakkında konuşurken kendilerini “her zaman” dinlediklerini, %26,7’sinin ise “bazen” dinlediklerini belirttikleri saptanmıştır.

Gençlerin %33,7’si “her zaman” okulda hedeflerini gerçekleştirmek için nasıl plan yapmaları gerektiğini öğrendiklerini; hedef belirlemenin kendilerine iyi duygular hissettirdiğine yönelik bir öğreti geliştirdiğini, %24,6’sı ise bu fırsata “bazen” sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Kendi kaderini tayin hakkı açısından yaptıkları plan işe yaramadığında, mevcut planını değiştirmeye mecbur kaldıkları zaman gençlerin %31,6’sı okuldaki insanlar tarafından “her zaman” anlayışla karşılandıklarını, bu konuda tavsiyede bulunup, kendilerini cesaretlendirdiklerini söylemişlerdir. Ancak gençlerin %21,4’ü bu konuda “asla” ya da “neredeyse hiç” yanıtını vermişlerdir. Böylece yetiştirme yurdunda kalan gençlerin yaklaşık dörtte birinin bu konuda her hangi bir desteğe sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

Okulda, hedeflerini gerçekleştirip gerçekleştirmediği konusunda kendilerine yol gösterecek birilerine “her zaman” sahip olan gençlerin oranı %29,4; böyle bir geri bildirim sistemine sahip olmayan gençlerin oranı ise %20,8 olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 3.7. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “ okulda neler olduğuna” yönelik değerlendirmeleri.

Okulda neler olur	Asla		Neredeyse hiç		Bazen		Neredeyse her zaman		Her zaman		Cevap Yok		Toplam		— x
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
1.Okuldaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	17	9,1	9	4,8	50	26,7	34	18,2	75	40,1	2	1,1	187	100,0	3,76
2.Okuldaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	23	12,3	11	5,9	61	32,6	47	25,1	44	23,5	1	0,5	187	100,0	3,42
3.Okulda, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	13	7,0	17	9,1	46	24,6	48	25,7	63	33,7	-	-	187	100,0	3,70
4.Okuldaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	28	15,0	13	7,0	53	28,3	35	18,7	56	29,9	2	1,1	187	100,0	3,42
5.Okulda, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	24	12,8	15	8,0	48	25,7	45	24,1	55	29,4	-	-	187	100,0	3,49
6.Okuldaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	22	11,8	18	9,6	50	26,7	38	20,3	59	31,6	-	-	187	100,0	3,50

Gençler kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak okulda sahip oldukları fırsatlar açısından en az desteği, hedef belirlerken bunu iyi yapıp yapmadıkları konusunda kendilerine geribildirim sağlanması konusunda almaktadırlar.

Öyle ki gençlerin bu konuya %32,6’sı “bazen” yanıtını vererek her zaman böyle bir desteğe sahip olmadıklarını, %18,2’si ise “asla” ya da “neredeyse hiç” yanıtını vererek bu şekilde bir destek görmediklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte gençlerin

%29,9'u planları üzerinde en kısa sürede çalışmaya başlamaları konusunda okuldaki insanlar tarafından “her zaman” cesaretlendirildiklerini, %22,0 ise “asla” ve “neredeyse hiç” bu konuda destek görmediklerini belirtmişlerdir.

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı (kendi kaderini tayin) ile ilgili olarak “okulda neler olduğu”na yönelik yaşantılarının yaş ve cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir (Çizelge 3.8).

Gençler arasında okulda neler olduğuna ilişkin yaş değişkeninin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı görülmüştür. Bununla birlikte ortalamalardan 12-14 yaş grubundaki gençlerin istedikleri konular hakkında konuşurken okuldaki insanlar tarafından daha fazla dinlendikleri; okulda hedeflerini gerçekleştirip gerçekleştirmediklerini söyleyecek birilerine sahip olma konusundaki olumlu algılarının daha yüksek olduğu; bununla birlikte 15-17 yaş grubundaki gençlerin okulda nasıl plan yapıldığı ve hedef belirlemenin kişiye kattığı olumlu duygulara yönelik öğrenme gerçekleştirdikleri ve okuldaki insanların planları üzerinde bir an önce başlamaları konusunda onları cesaretlendikleri; plan değiştirmek zorunda kaldıklarında bunun okuldaki insanlar tarafından anlayışla karşılanıp, yeni planları üzerinde çalışmalarını için cesaretlendirildikleri konusunda daha fazla olumlu algılara sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı (kendi kaderini tayin) ile ilgili olarak “okulda neler olduğu” cinsiyet değişkenine göre incelenmiştir. Buna göre kızların erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde okuldaki insanlar tarafından istedikleri ve ihtiyacı olan şeyleri elde etmek için hedefler belirlediklerine yönelik geribildirim aldıkları bulunmuştur ($P<0,05$). Bu sonuçlar istatistiksel açıdan anlamlıdır. İstatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte ortalamalardan kızların erkeklere oranla “okulda neler olduğu”na yönelik algılarının kendi kaderini tayin açısından daha olumlu yönde olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge.3.8. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “okulda neler olduğuna” yönelik değerlendirmelerinin yaşa ve cinsiyete göre t- testi sonuçları.

Okulda neler olur	Yaş	N	$\bar{X}$	S	t	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t
1.Okuldaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	12-14	88	4,38	0,94	-1,704	Kadın	87	4,33	0,86	-,150
	15-17	96	4,19	0,93		Erkek	98	4,24	1,01	
2.Okuldaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	12-14	88	3,88	1,03	1,436	Kadın	87	4,07	1,03	-2,179*
	15-17	97	3,87	1,09		Erkek	99	3,70	1,05	
3.Okulda, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	12-14	89	3,79	1,13	-1,050	Kadın	88	4,02	1,10	,641
	15-17	97	3,86	1,24		Erkek	99	3,65	1,23	
4.Okuldaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	12-14	88	3,63	1,16	-,248	Kadın	87	3,78	1,16	-1,247
	15-17	96	3,76	1,02		Erkek	98	3,62	1,01	
5.Okulda, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	12-14	89	3,70	1,02	,103	Kadın	88	3,57	1,20	-,801
	15-17	97	3,37	1,13		Erkek	99	3,49	1,06	
6.Okuldaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	12-14	89	3,62	1,19	-1,261	Kadın	88	3,86	1,12	-,354
	15-17	97	3,91	1,06		Erkek	99	3,69	1,13	

*P<0,05

3.2.4. Kendi Kaderini Tayin Hakkı: “Yurtta Neler Olur”

Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakları açısından yurttaki yaşantılarına yönelik değerlendirmeleri incelenmiştir (Çizelge 3.9). Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak en çok yurtta hedeflerini gerçekleştirmek için nasıl plan yapılması gerektiğine yönelik bilgi kazanımı sağladıkları, hedef belirlemenin duygu olarak kendilerine iyi hisler kattığına yönelik algılarının daha yüksek olduğu ($\bar{x}=3,80$) anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yurttaki insanların gençlere istedikleri şeyleri elde etmeleri için hedefler belirlemeleri konusunda geribildirimini daha az düzeyde sağladıkları görülmektedir ($\bar{x}=3,70$).

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak “yurttaki yaşantıları” sayı ve yüzde değerler ile incelendiğinde; %38,5’inin “her zaman” yurtta nasıl plan yapıldığını ve hedef belirlemenin iyi bir hareket olduğuna yönelik olumlu hisler geliştirmeyi öğrendiklerini; %21,9’unun ise “bazen” bu fırsata sahip oldukları tespit edilmiştir.

Gençlerin %40,6’sının “her zaman” yurtta hedeflerini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini kendilerine söyleyecek birilerine sahip oldukları , %16,1’nin “asla” ve “neredeyse hiç” böyle birilerine sahip olmadıkları bulunmuştur.

Hedeflerine ulaşmak için plan değiştirmek zorunda kaldıklarında yurttaki insanlar tarafından “her zaman” anlayışla karşılandıklarını ve yeni planı üzerinde çalışmaya başlaması için destek gördüklerini ifade eden gençlerin oranı %42,8’dir. Bununla birlikte gençlerin %18,2’si böyle bir desteği “asla” ve “neredeyse hiç” görmediklerini belirtmişlerdir.

Gençlerin %41,2’si yurttaki insanların istedikleri ve ihtiyacı olan konular hakkında konuşurken kendilerini “her zaman” dinlediklerini; %26,7’si ise “bazen” böyle bir olanağa sahip olduklarını söylemişlerdir.

Planlar üzerinde en kısa sürede çalışmaya başlama konusunda yurttaki insanların “her zaman” kendilerini destelediklerini ifade eden gençlerin oranı %40,6 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte bu konuda “asla” ve “neredeyse hiç” destek görmeyen gençlerin oranı ise %17,1’dir.

Çizelge 3.9. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “ yurtta neler olduğuna”yönelik değerlendirmeleri.

Yurtta neler olur	Asla		Neredeyse hiç		Bazen		Neredeyse her zaman		Her zaman		Cevap Yok		Toplam		— x
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
1.Yurttaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	15	8,0	13	7,0	50	26,7	32	17,1	77	41,2	-	-	187	100,0	3,76
2.Yurttaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	18	9,6	11	5,9	46	24,6	44	23,5	66	35,3	2	1,1	187	100,0	3,70
3.Yurtta, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	14	7,5	13	7,0	41	21,9	47	25,1	72	38,5	-	-	187	100,0	3,80
4.Yurttaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	18	9,6	14	7,5	40	21,4	38	20,3	76	40,6	1	0,5	187	100,0	3,75
5.Yurtta, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	17	9,1	13	7,0	40	21,4	38	20,3	76	40,6	3	1,6	187	100,0	3,78
6.Yurttaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	19	10,2	15	8,0	35	18,7	38	20,3	80	42,8	-	-	187	100,0	3,78

Kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak yurttaki insanların gençlerin istedikleri ya da ihtiyaçları olan şeyleri elde etme konusunda hedefler belirlerken az destek oldukları anlaşılmaktadır.

Bununla ilgili olarak gençlerin %35,3’ü yurttaki insanlardan bu konuda “her zaman” destek aldıklarını, %24,6’sı “bazen” bu destekten yararlandıklarını, %15,5’i ise “asla” ve “neredeyse hiç” destek almadıklarını bildirmişlerdir.

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak “yurttaki yaşantıları”nın yaş ve cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Gençlerin yurttaki neler olduğuna ilişkin değerlendirmelerinin yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı belirlenmiştir. Ancak ortalamalardan 12-14 yaş grubundaki gençlerin istedikleri şeyler hakkında konuşurken yurttaki insanlar tarafından dilendikleri; yurttaki hedeflerini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini söyleyecek insanlara sahip olduklarına yönelik algılarının daha yüksek olduğu; 15-17 yaş grubundaki gençlerin ise yurttaki nasıl plan yapmaları gerektiğini öğrendiklerini, bunun kendilerine olumlu hisler yüklediğini belirttikleri; yurttaki insanların hedeflerine ulaşmak için plan değişikliği yapmaları gerektiğinde bunun anlayışla karşılanıp, destek olduğu konusunda daha fazla olumlu algıya sahip oldukları görülmektedir.

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili olarak “yurttaki yaşantıları” cinsiyete göre incelenmiştir. Buna göre kızların erkeklere oranla daha yüksek düzeyde hedefleri gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını yurttaki öğrendikleri, hedef belirlemenin iyi duygular kazandırdığına ilişkin öğreti geliştirme algısına sahip oldukları anlaşılmakta olup, bu sonuç istatistiksel açıdan anlamlıdır ($P<0,05$).

İstatistiksel açıdan anlamlı olmasa da; ortalamalardan kızların erkeklere oranla “yurttaki yaşantılar” açısından değerlendirilen tüm konularda daha yüksek düzeyde olumlu algıya sahip oldukları; bu açıdan kendi kaderini tayin (kendi kaderini tayin) haklarına ilişkin olarak çevredeki fırsatları daha etkin bir şekilde değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

3.2.5. Gençlerin Kendi Kaderini Tayin Hakkı Düzeyi

AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği öğrenci anket formu “düşünme”, “yapma” ve “düzenleme” çatısı altında gençlerin “yaptıkları şeyler”, “nasıl hissettikleri”, “okulda neler oldukları” ve “yurttaki neler oldukları” şeklindeki kategorilere ayrılmıştır. Faktör analizi sonucunda 23 madde olarak düzenlenen ölçek, araştırmacı tarafından kendi kaderini tayin düzeyinin hesaplanmasında 24 madde göz önünde bulundurularak hesaplanmıştır. Bundaki amaç ölçeğin soru yükü ve bütünlüğünün bozulmamasıdır.

Çizelge:3.10.Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından “yurtta neler olduğuna” yönelik değerlendirmelerinin yaşa ve cinsiyete göre t- testi sonuçları.

Yurtta neler olur	Yaş	N	$\bar{X}$	S	t	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t
1.Yurttaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	12-14	89	4,38	0,94	-1,722	Kadın	88	4,33	0,86	,653
	15-17	97	4,19	0,93		Erkek	99	4,24	1,01	
2.Yurttaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	12-14	89	3,88	1,03	-1,076	Kadın	86	4,07	1,03	,925
	15-17	95	3,87	1,09		Erkek	99	3,70	1,05	
3.Yurtta, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	12-14	89	3,79	1,13	-,508	Kadın	88	4,02	1,10	1,984*
	15-17	97	3,86	1,24		Erkek	99	3,65	1,23	
4.Yurttaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	12-14	89	3,63	1,16	-1,434	Kadın	87	3,78	1,16	,168
	15-17	96	3,76	1,02		Erkek	99	3,62	1,01	
5.Yurtta, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	12-14	88	3,70	1,02	-1,570	Kadın	86	3,57	1,20	1,266
	15-17	95	3,37	1,13		Erkek	98	3,49	1,06	
6.Yurttaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	12-14	89	3,62	1,19	-,750	Kadın	88	3,86	1,12	-,026
	15-17	97	3,91	1,06		Erkek	99	3,69	1,13	

*P<0,05

Gençlerin yaptıkları şeyler ve nasıl hissettikleri ile ilgili konular onların “kapasite”lerine yönelik değerlendirmeyi içermektedir. Bununla birlikte okulda ve yurttta neler olduğuna ilişkin konular ise onlara tanınan “fırsatlar”a yönelik değerlendirmeyi kapsamaktadır. Şekil 3.1 de görüldüğü gibi yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakkı düzeyleri ölçülmüştür. Bu yapılırken tek bir anket için geçerli olan öğrenci formunun değerlendirilme şekli araştırma kapsamına alınan 187 kişi üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle gençlerin “yaptıkları şeylere” yönelik verdikleri cevaplar doğrultusunda en yüksek puan olan 10’dan en düşük puan olan 0’a kadar her bir kişinin “düşünme”, “yapma” ve “düzenleme” kategorileri içerisinde aldıkları puanlar hesaplanmıştır. Buna göre ankette “yaptıkları şeyler” konusunda ilk iki açıklamanın yer aldığı “düşünme” kategorisinden en yüksek 10 puanı alan 52 genç şekildeki kutucuğa yerleştirilmiştir. Ardından üçüncü ve dördüncü açıklamaların yer aldığı “yapma” kategorisinden en yüksek 10 puanı alan 34 genç ikinci kutucuğa yerleştirilmiştir. Sonra beşinci ve altıncı açıklamaların yer aldığı “düzenleme” kategorisinden en yüksek 10 puanı alan 25 genç son kutucuğa eklenmiştir. Söz konusu bu hesaplama en düşük puan olan 0’a kadar yapılarak sıklıklar tamamlanmıştır. Tüm bu aşamalar diğer üç bölümde de aynı şekilde gerçekleştirilmiştir.

“Düşünme”, “yapma” ve “düzenleme” kategorilerinde alınan her bir bölümün toplam puanı hesaplanması şu şekilde yapılmıştır: “düşünme” kategorisinden en yüksek 10 puanı alan 52 gence yönelik hesaplama $10 \times 52 = 520$ puan, $9 \times 33 = 297$ puan gibi. 0’a kadar her bir puan ve o puana sahip gençlerin sayısı çarpılarak çıkan sonuçlar, “düşünme” kategorisinin altında yer alan “toplam” satırına yazılmıştır. “Yapma” ve “düzenleme” kategorileri için de aynı işleme devam edilmiştir. Böylelikle anketin tümü için aynı hesaplama yöntemi gerçekleştirilmiş, her bir kategorinin ayrı ayrı toplamaları bulunmuştur. Bu hesaplamanın ardından “yaptıkları şeyler”e ilişkin gençlerin toplam puanları 4296 olarak bulunmuştur. Aynı puan “nasıl hissederim” içinde hesaplanmıştır. “Okulda neler olur”a yönelik toplam puan 3947, “yurttta neler olur”a yönelik toplam puan ise 4180 olarak bulunmuştur.

Ankette yer alan “yaptığım şeyler” ile “nasıl hissederim” bölümleri gençlerin kapasitelerini yansıtmaktadır. Buna göre her iki bölümden alınan puan toplamı

8592'dir. Bu toplam puanın yüzde (%) hesabı, 187 kişi göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Böylelikle gençlerin sahip oldukları kapasite %76,58 olarak bulunmuştur. Yine ankette yer alan “okulda neler olur” ve “yurtta neler olur” bölümleri gençlerin sahip oldukları fırsatları içermektedir. Her iki bölümden alınan puanlar toplanarak fırsatlara yönelik toplam puan olan 8127 sayısı bulunmuştur. Aynı şekilde toplam puanın yüzde (%) hesabı, 187 kişi göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Buna göre gençlerin sahip oldukları fırsatlar %72,43 olarak bulunmuştur. Burada gençlerin kapasiteleri ile onlara tanınan ya da sahip oldukları fırsatlar arasındaki oran farklılığının istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmüştür. Gençlerin kapasiteleri ile sahip oldukları fırsatlardan aldıkları puanlar toplanarak tüm anket için 16,719 puanı hesaplanmıştır. Kapasite ve sahip olunan fırsatlara yönelik toplam yüzdeler hesaplandığında gençlerin kendi kaderini tayin hakkı düzeyleri %74,51 olarak bulunmuştur.

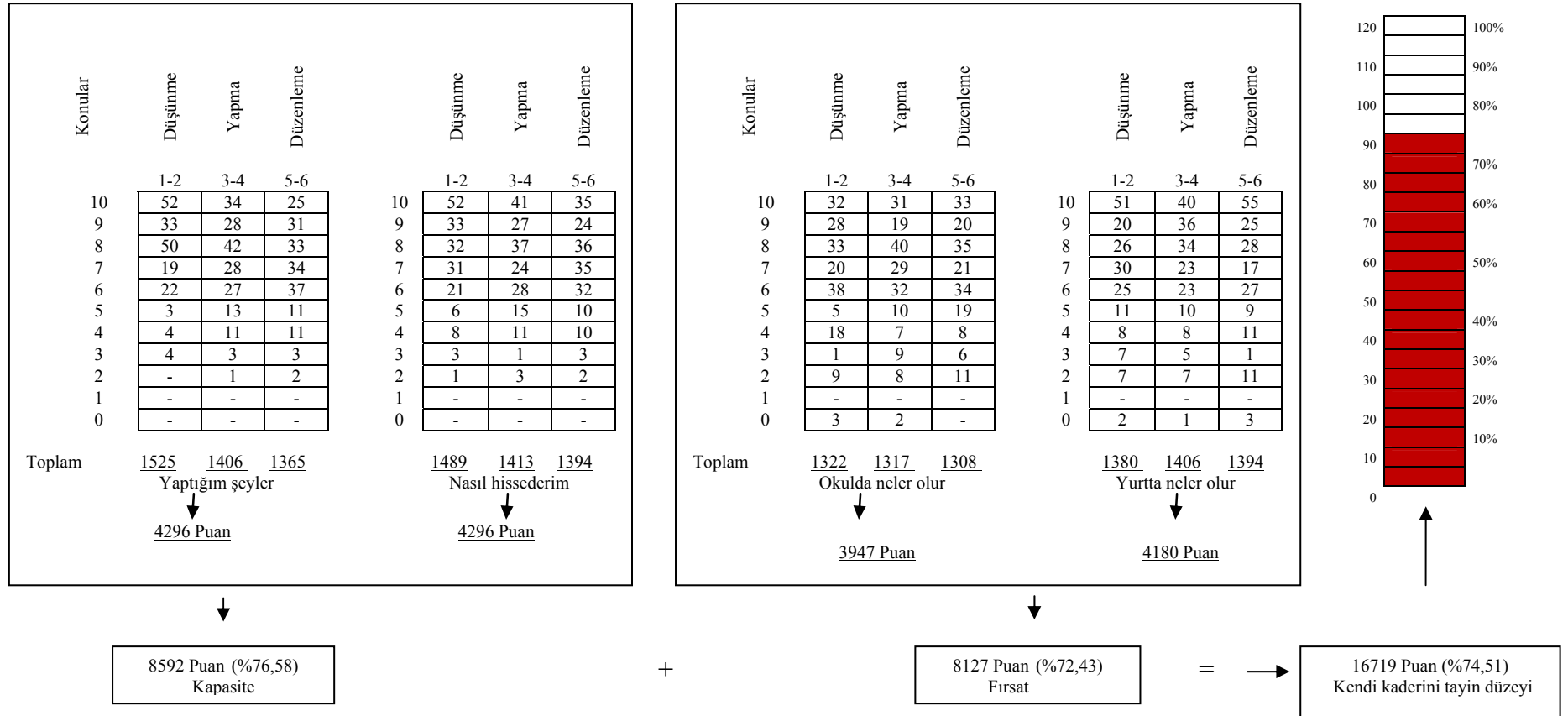
3.3. Hedef Belirleme ve Hedeflere Ulaşma

AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği öğrenci formunun son bölümünde gençlerden hedef belirlemeleri, hedefe ulaşmak için ne yaptıkları ve bunu yaparken ne kadar iyi olduklarını açık uçlu soruları yanıtlayarak belirtmeleri istenmektedir. Gençlerin belirledikleri hedefler Çizelge 3.11 de gösterilmiştir.

Gençlerin belirledikleri hedefler iki kategoride ele alınmıştır. İlk sütunda bir meslek sahibi olmaya yönelik uzun vadeli hedefler sıralanmıştır. İkinci sütunda ise kısa vadede gerçekleşecek hedefler ortaya konulmuştur.

Gençlerin çoğunluğu okullarını bitirip, bir meslek sahibi olmak istediklerini ifade etmişlerdir (N=40). Buna göre; gençlerin en çok asker ya da polis olmak (N=18), öğretmen olmak (N=17) ve doktor olmak (N=7) istedikleri bulunmuştur.

Kendi Kaderini Tayin Hakkı Profili Öğrenci Formu

Şekil 3.1. Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı düzeyleri.

Gençlerin önemli bir çoğunluğunun sanatla ilgili bir dalda (N=14) başarılı olmaya yönelik hedef belirledikleri; bununla birlikte sporla ilgili bir uğraşta başarılı olmak isteyenlerin de sayısının az olmadığı tespit edilmiştir (N=13).

Çizelge:3.11. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderlerini tayin açısından belirledikleri hedefler.

Hedef	N	Hedef	N
Öğretmen Olmak	12	Para kazanmak	1
Memur olmak	9	Okulu bitirmek	7
İyi bir iş sahibi olmak, düzenli hayat, seyahat	1	Üniversiteye gitmek	4
Polis olmak	12	Ödev yapmak	2
Okulu bitirip, adam olmak	1	Okulda başarılı olmak	2
Futbolcu olmak	8	Okumak	5
Futbolcu olmak, memur olmak	1	Takdir, Teşekkür almak	2
Elektrik elektronik mühendisi olmak	1	Anadolu öğretmen lisesine gitmek	1
Üniversiteyi bitirip, memur olmak	1	Sınıfımı geçmek	1
Okulu bitirip, meslek sahibi olmak	12	Başarısız olmak	1
Şef olmak	1	Ders çalışmak	1
Büyük bir iş adamı olmak	1	Satranç il birinciliği	1
Mimar olmak, futbolcu olmak, ailemi tanımak	1	Anadolu lisesine gitmek	2
Futbolcu olmak,patron olmak	1	İngilizce öğrenmek	1
Muhasebeci olmak	2	Dört yıllık üniversiteye geçiş yapmak	1
Polis olmak, doktor olmak	1	Okul birincisi olmak	1
Bilgisayar mühendisi olmak	1	Dış ticaret okumak	1
Oyuncu olmak	3	Üniversiteye gitmek, aile kurmak	1
Mimar ya da yazar olmak	1	Aile yakınımına para biriktirmek	1
Polis ya da hakim olmak	1	Yurttan çıkıp, işimi elime almak	1
Doktor olmak	7	Duymak ve konuşmak istiyorum	1
Üniversiteye gidip, astsubay olmak	1	İyi bir öğrenci olmak	1
Okulu bitirip, dişi olmak	1	Fen lisesine gitmek	1
Üniversiteye gidip, meslek sahibi olmak	2	Bilgisayar oyununda bir üst seviyeye geçmek	1
Savcı olmak	1	Yazılıya çalışmak	1
Sanatçı olmak	1	Okulu bitirip, işe girmek	2
Eczacı olmak	1	Takdir alıp, iyi bir liseye gitmek	1
Beden eğitimi öğretmeni olmak	5	Hukuk okumak	1
Hemşire olmak	1	Radio,Tv okumak	1
Hostes olmak	1	Annemle yaşamak	1
Tiyatrocu olmak	3	Turizm ve otelcilik okumak	1
Bisiklette milli sporcu olmak	1	Çalışmak, iyileşip aileme geri dönmek	1
Grafik ve fotoğrafçılıkta ilerlemek	1	Toplam	50
Stilist olmak	1		
Meslek YO gidip Grafik tasarımcı ya da iç mimar olmak	1		
Bisiklet yarışında birinci olmak, turizmcilik yapmak	1		
Atletizmcilik yapmak	1		
Çocuk gelişimcisi olmak ya da tekstille uğraşmak	1		
Subay olmak	1		
Jandarma olmak	1		
Oyuncu olmak, turizmcilik yapmak	1		
Üniversiteye gitmek, spikerlik okumak	1		
Kuaför olmak	1		
Fotoğrafçı olmak	1		
Askeriyede çalışmak ya da polis olmak	1		
Hedef yok	28		
Toplam	137		

Gençler arasında kısa süreli hedefler geliştirmede daha çok (N=28) okullarını bitirmek ya da sınıflarını geçmek üzere plan yaptıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra gençlerin önemli bir çoğunluğunun (N=9) üniversiteye gitmek istedikleri; anadolu ya da fen

lisesine gitme konusunda da (N=4) istekli oldukları görülmektedir. Gençler tarafından kısa sürede para kazanmaya başlamak ve yurttan ayrılarak ailelerinin yanlarına dönmek de (N=5) bir hedef olarak belirtilmiştir.

Bunların dışında gençler arasında satranç il birincisi olmak (N=1), bilgisayar oyununda bir üst seviyeye çıkmak (N=1), İngilizce öğrenmek (N=1), başarısız olmak (N=1), duymak ve konuşmak (N=1) bir hedef olarak tayin edilmiştir. Ayrıca hedef belirtmeyen gençlerin de önemli bir çoğunluğa sahip oldukları (N=28) çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Gençlerin belirlemiş oldukları bu hedeflere ulaşmak için yaptıkları şeyler Çizelge 3.12 de yer almaktadır. Buna göre gençler belirledikleri hedeflere ulaşmak için en çok ders çalışıp çaba sarf ettiklerini (N=97); sanat ya da sporla ilgili bir hedefe sahip olan gençler ise hedeflerine ulaşmak için antrenman ya da prova yaptıklarını, kurslara gittiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 3.12. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin belirledikleri hedeflere ulaşmak için yaptıkları şeyler.

Hedefe ulaşmak için ne yapıyorsunuz?	N
Şimdi yapıyorum	1
Ders Çalışıyorum	42
Okula gidiyorum	5
Okuyorum	11
Pek bir şey yapmıyorum	1
Kitap okuyorum	1
Planlama yaparım	3
Herkesin yaptığı gibi	1
Araştırma yapmak	4
Sabredip, ilaçlarımı içiyorum	1
Okumaya çalışmak	5
Çaba sarf etmek	20
Çaba sarf etmek, ders çalışmak	35
Ders çalışıyorum, kitap okuyorum	5
Başarısız olmak	1
Antrenman yapmak, kursa gitmek	1
Antrenman yapmak	7
Antrenman yapmak, ders çalışmak	3
Kulübe gitmeye çalışmak	1
Hiçbir şey yapmıyorum	1
Kursa gidip, prova yapıyorum	2
Okuyorum, ders çalışıyorum	6
Çok fazla çalışmıyorum	2
Ailemle beraber olmak	1
Hayal ediyorum	2
Kulaklık cihazı takıyorum	1
Yok	24
Toplam	187

Gençlerin belirledikleri hedeflere ulaşmak için kendilerini değerlendirmeleri Çizelge 3.13 de gösterilmiştir. Buna göre gençlerin çoğu (N=50) hedeflere ulaşmak için kendilerini “iyi” bulduklarını ifade ederlerken; bu konuda çok da iyi olmadıklarını belirtenler de vardır (N=35). Hedef belirleme, hedefe ulaşma ve bunda ne kadar iyi oldukları konusunda her hangi bir fikre sahip olunmadığı (N=8) da çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır

Çizelge 3.13. Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin hedeflerine ulaşmaya yönelik kendilerini değerlendirmeleri.

Değerlendirme	N
Bilmiyorum	8
İyiyim	50
Ortalama	31
Çok iyiyim	33
Çok iyi değilim	15
Sevdiklerimle beraber kalmak	1
Hiç iyi değilim	4
Biraz iyiyim	10
Çok iyi değilim gayret ediyorum	4
İyi değilim	2
İstekliyim	5
Yok	24
Toplam	187

3.4. Öz-Saygı

Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin öz-saygılarına yönelik değerlendirmeleri Çizelge 3.14 de incelenmiştir. Gençlerin öz-saygılarına yönelik olarak en fazla kendilerinde bazı olumlu özellikler olduğunu düşündükleri ($\bar{x}=4,02$) görülmektedir. Bununla birlikte gençlerin kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi istemedikleri çünkü kendilerine yeterince saygı duydukları anlaşılmaktadır ($\bar{x}=2,51$).

Gençlerin çoğunlukla (%54,0) kendilerini diğer insanlar kadar değerli buldukları, %16,6’sının ise bu düşüncede olmadıkları görülmektedir; kendilerinde olumlu özellikler olduğunu düşünenlerin oranı ise %42,8 olarak tespit edilmiştir.

Gençlerin yarısından fazlasının (%52,9) kendilerini başarısız bir kişi olarak gördükleri; ancak %72,8’inin de diğer insanların yapabildiği kadar kendilerinin de bir şeyler yaptıklarına inandıkları bulunmuştur.

Çizelge 3.14. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin öz-saygı düzeylerini değerlendirmeleri.

Öz-Saygı	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Biraz katılıyorum		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum		Cevap Yok		Toplam		X̄
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
1.Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	23	12,3	8	4,3	21	11,2	34	18,2	101	54,0	-	-	187	100,0	3,97
2.Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.	10	5,3	10	5,3	27	14,4	58	31,0	80	42,8	2	1,1	187	100,0	4,02
3.Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.	25	13,4	23	12,3	53	28,3	36	19,3	46	24,6	4	2,1	187	100,0	3,30
4.Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.	15	8,0	17	9,1	18	9,6	45	24,1	91	48,7	1	0,5	187	100,0	3,97
5.Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	35	18,7	22	11,8	33	17,6	47	25,1	49	26,2	1	0,5	187	100,0	3,28
6.Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.	14	7,5	17	9,1	37	19,8	50	26,7	66	35,3	3	1,6	187	100,0	3,74
7.Genel olarak kendimden memnunuz.	14	7,5	11	5,9	26	13,9	48	25,7	82	43,9	6	3,2	187	100,0	3,96
8.Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	65	34,8	34	18,2	35	18,7	21	11,2	27	14,4	5	2,7	187	100,0	2,51
9.Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.	43	23,0	28	15,0	18	9,6	38	20,3	60	32,1	-	-	187	100,0	3,24
10.Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.	44	23,5	21	11,2	21	11,2	33	17,6	68	36,4	-	-	187	100,0	3,32

Kendinde gurur duyacak fazla bir şey bulmadığını ifade eden gençlerin oranı %51,3 iken kendilerine yönelik olumlu bir tutum içinde olduğunu belirten gençlerin oranı % 62,0, kendilerine yönelik olumlu bir tutum içinde olmayanların oranı ise %16,6 olarak tespit edilmiştir.

Gençlerin büyük bir çoğunluğu (%69,6) kendilerinden memnun olduklarını bildirmiş olup, %53,0'ü de kendilerine saygı duyduklarını ifade etmişlerdir. Ancak gençlerin %44,3'ü kendilerine karşı ya hiç saygı duymadıklarını ya da çok az saygı duyduklarını belirtmişlerdir. Bu gençler açısından hiç de azımsanmayacak düzeyde bir orandır.

Gençlerin %52,4'ünün kendilerinin bazen işe yaramadıklarını düşündükleri, yine bu orana yakın olarak %54,0'ünün bazen kendilerinin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşündükleri görülmüştür.

Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin öz-saygı ölçeğinden toplam 35,31 puan aldıkları görülmektedir. Buna göre araştırma kapsamına alınan yetiştirme yurdunda kalan gençlerin öz-saygı düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Gençlerin öz-saygı düzeylerinin yaş ve cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği (Çizelge 3.15) incelenmiştir. Buna göre kendilerini başarısız bir kişi olarak görme eğiliminin 15-17 yaş grubundaki gençlerde yüksek olduğu, bu durumun ise istatistiksel açıdan anlamlı olduğu bulunmuştur ($P<0,05$). Ortalamalardan 15-17 yaşları arasındaki gençlerin daha yüksek düzeyde kendilerinde gurur duyacak bir şey bulamadıkları; kendilerinin bir işe yaramadıkları ve yeterli bir insan olmadıkları yönünde algıya sahip oldukları, buna rağmen kendilerine karşı olumlu bir tutum içinde oldukları, diğer insanların yapabildikleri kadar bir şeyler yaptıklarına inandıkları ve kendilerine karşı daha fazla saygı duyabilmeyi istedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra 12-14 yaşları arasındaki gençlerin daha fazla kendilerinden memnun oldukları anlaşılmaktadır.

Gençlerin öz-saygı düzeyleri cinsiyete göre incelediğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak ortalamalardan erkeklerin kızlara kıyasla kendilerini daha değerli buldukları; kendilerini başarılı olarak gördükleri; kendileriyle gurur duydukları; kendilerinden memnun oldukları görülmektedir. Ancak kızların erkeklere göre daha fazla kendilerinin olumlu özelliklerinin olduğunu düşündükleri; bir şeyler yapabildiklerine inandıkları; bunun yanı sıra kendilerini başarısız bir kişi olarak görme eğiliminde oldukları; kendilerinde gurur duyacak bir şeyler bulamadıkları da görülmüştür.

Çizelge 3.15. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin öz-saygı düzeylerinin yaş ve cinsiyete göre t- testi sonuçları.

Öz-Saygı	Yaş	N	$\bar{X}$	S	t	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t
1.Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	12-14 15-17	89 97	3,97 4,00	1,41 1,37	-,165	Kadın Erkek	88 99	3,85 4,08	1,39 1,39	-1,121
2.Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.	12-14 15-17	88 96	4,01 4,03	1,17 1,10	-,118	Kadın Erkek	86 99	4,14 3,91	0,99 1,23	1,381
3.Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.	12-14 15-17	85 97	3,07 3,53	1,37 1,26	-2,328*	Kadın Erkek	85 98	3,47 3,15	1,27 1,38	1,606
4.Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.	12-14 15-17	88 97	3,83 4,10	1,33 1,26	-1,434	Kadın Erkek	87 99	4,10 3,85	1,13 1,42	1,359
5.Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	12-14 15-17	88 97	3,14 3,40	1,53 1,36	-1,246	Kadın Erkek	87 99	3,43 3,16	1,33 1,54	1,238
6.Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.	12-14 15-17	86 97	3,67 3,82	1,31 1,18	-,815	Kadın Erkek	86 98	3,78 3,71	1,16 1,32	,350
7.Genel olarak kendimden memnunum.	12-14 15-17	86 94	4,00 3,91	1,17 1,30	,457	Kadın Erkek	85 96	3,87 4,03	1,26 1,22	-,868
8.Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	12-14 15-17	87 95	2,39 2,62	1,46 1,43	-1,072	Kadın Erkek	84 98	2,37 2,63	1,41 1,47	-1,226
9.Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.	12-14 15-17	89 97	3,06 3,42	1,56 1,58	-1,585	Kadın Erkek	88 99	3,15 3,31	1,58 1,59	-,711
10.Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.	12-14 15-17	89 97	3,10 3,53	1,64 1,56	-1,802	Kadın Erkek	88 99	3,27 3,36	1,50 1,70	-,387

*P<0,05

3.5. Kendi Kaderini Tayin Hakkı ile Öz-Saygı Arasındaki İlişki

Bu başlık altında ilk olarak kendi kaderini tayin (kendi kaderini tayin) ölçeğini oluşturan “yaptığım şeyler”, “nasıl hissederim”, “okulda neler olur”, “yurtta neler olur” ve yeni bir faktör olarak bulunan “kararlılık” faktörleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

İkinci olarak kendi kaderini tayin (kendi kaderini tayin) ölçeğini belirleyen faktörler ile öz-saygı ölçeği arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Bu ilişkilerin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı Pearson Korelasyon analizi ile test edilmiştir.

3.5.1. Kendi Kaderini Tayin Ölçeği Faktörleri Arasındaki İlişki

Gençlerin kendi kaderini tayin haklarına yönelik olarak yaptıkları, hissettikleri, okulda yaşadıkları ve yurtta yaşadıkları arasındaki ilişki Çizelge 3.16 da ele alınmıştır.

Çizelge 3.16. Kendi kaderini tayin ölçeğinin faktörleri arasındaki ilişki.

		Faktör-1: Yurtta neler olur	Faktör-2: Okulda neler olur	Faktör-3: Yaptığım şeyler	Faktör-4: Nasıl hissederim
Faktör-1: Yurtta neler olur	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1	,505** ,000 187	,410** ,000 187	,439** ,000 187
Faktör-2: Okulda neler olur	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N		1	,449** ,000 187	,586** ,000 187
Faktör-3: Yaptığım şeyler	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N			1	,711** ,000 187
Faktör-4: Nasıl hissederim	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N				1

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Gençlerin yaptıkları şeyler, buna yönelik geliştirdikleri hisler; okulda ve yurtta yaşadıkları şeyler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur

($P<0,01$). Buna göre her bir faktörde gelişen olumlu algı ve değerlendirmeler arttıkça diğer faktöre ilişkin olumlu algı ve değerlendirmelerin de arttığı anlaşılmaktadır.

3.5.2. Kendi Kaderini Tayin Ölçeği ile Öz-Saygı Ölçeği Arasındaki İlişki

Gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile öz –saygıları arasındaki ilişki Çizelge 3.17 de incelenmiştir. Kendi kaderini tayin ölçeği ile öz-saygı ölçeği arasında, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur ($P<0.01$, $P<0.05$).

Çizelge de görüldüğü gibi gençler kendilerini en az diğer insanlar kadar değerli bulduklarında, yaptıkları şeylerde başarılı oldukları ve kendilerini iyi hissettikleri ($P<0,05$), bunun da okuldaki ve yurttaki yaşantılarına olumlu yönde yandığı ($P<0,01$) görülmektedir. Ayrıca gençlerin bazı olumlu özelliklere sahip olduklarını düşünerek olumlu hisler geliştirdikleri, bunun da yaptıkları şeylere olumlu yönde yansıdığı ve okul yaşantılarında başarılarını arttırdığı ($P<0,01$); diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabildiğini düşünenlerin eyleme geçmede başarılı oldukları ($P<0,05$) ve kendilerini iyi hissettikleri ($P<0,01$), bunun da okul yaşamlarına etki ettiği ($P<0,01$) bulunmuştur. Bununla birlikte gençlerin kendilerine karşı olumlu bir tutum içinde olduklarında yaptıkları şeyler ve hissettikleri duygular açısından kendilerini iyi hissettikleri, bununda okullarında ve yurtlarında daha iyi şeyler olduğunu düşünmelerine yol açtığı görülmektedir ($P<0,01$). Kendilerinden memnun oldukça gençlerin bir şeyler yapmaya istekli oldukları ($P<0,05$) ve iyi duygular geliştirdikleri ($P<0,01$), en çok da okuldaki yaşantılarında bunu olumlu yönde hissettikleri ($P<0,01$), yurttan da aynı hisse sahip oldukları ($P<0,05$) saptanmıştır.

Çizelge 3.17. Kendi kaderini tayin ölçeği ile öz-saygı ölçeği arasındaki ilişki.

Öz-saygı		Yaptığım şeyler	Nasıl hissedirim	Okulda neler olur	Yurtta neler olur
1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	Pearson Correlation	,254(**)	,254(**)	,258(**)	,240(**)
	Sig. (2-tailed)	0	0	0	0,001
	Sum of Squares and Cross-products	48,2	51,947	64,054	60,797
	Covariance	0,259	0,279	0,344	0,327
	N	187	187	187	187
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.	Pearson Correlation	,278(**)	,344(**)	,224(**)	0,105
	Sig. (2-tailed)	0	0	0,002	0,151
	Sum of Squares and Cross-products	42,959	57,371	45,149	21,741
	Covariance	0,231	0,308	0,243	0,117
	N	187	187	187	187
3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.	Pearson Correlation	0,011	-0,081	-0,098	0,015
	Sig. (2-tailed)	0,882	0,27	0,181	0,833
	Sum of Squares and Cross-products	1,965	-15,818	-23,194	3,735
	Covariance	0,011	-0,085	-0,125	0,02
	N	187	187	187	187
4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabiliyim.	Pearson Correlation	,185(*)	,317(**)	,313(**)	0,143
	Sig. (2-tailed)	0,011	0	0	0,051
	Sum of Squares and Cross-products	32,684	60,406	72,256	33,716
	Covariance	0,176	0,325	0,388	0,181
	N	187	187	187	187
5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	Pearson Correlation	0,71	0,107	-0,01	0,037
	Sig. (2-tailed)	0,333	0,144	0,887	0,615
	Sum of Squares and Cross-products	14,046	22,841	-2,693	9,754
	Covariance	0,076	0,123	-0,014	0,052
	N	187	187	187	187
6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.	Pearson Correlation	,310(**)	,380(**)	,236(**)	,202(**)
	Sig. (2-tailed)	0	0	0,001	0,006
	Sum of Squares and Cross-products	52,432	69,371	52,04	45,668
	Covariance	0,282	0,373	0,28	0,246
	N	187	187	187	187
7. Genel olarak kendimden memnunum.	Pearson Correlation	,177(*)	,322(**)	,251(**)	,187(*)
	Sig. (2-tailed)	0,015	0	0,001	0,01
	Sum of Squares and Cross-products	29,769	58,412	55,111	41,931
	Covariance	0,16	0,314	0,296	0,225
	N	187	187	187	187
8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	Pearson Correlation	0,27	-0,066	-0,039	0,071
	Sig. (2-tailed)	0,716	0,366	0,598	0,334
	Sum of Squares and Cross-products	5,217	-13,982	-9,879	18,483
	Covariance	0,028	-0,075	-0,053	0,099
	N	187	187	187	187
9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.	Pearson Correlation	0,118	0,114	0,018	0,137
	Sig. (2-tailed)	0,109	0,121	0,811	0,061
	Sum of Squares and Cross-products	25,412	26,506	4,965	39,588
	Covariance	0,137	0,143	0,027	0,213
	N	187	187	187	187
10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.	Pearson Correlation	0,112	0,052	-0,03	0,027
	Sig. (2-tailed)	0,127	0,479	0,682	0,713
	Sum of Squares and Cross-products	24,561	12,335	-8,648	7,939
	Covariance	0,132	0,066	-0,046	0,043
	N	187	187	187	187

**P<0,01

* P<0,05

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile öz-saygı düzeylerine ilişkin değerlendirmeleri incelenmiştir. Buna göre;

Araştırmaya katılan gençlerin yarısından fazlası (%52,9) erkeklerden oluşmaktadır. Gençlerin yaş ortalamaları 14,6'dır. Gençlerin büyük bir çoğunluğu (%58,3) lise öğrencisidir. Harçlıklarını genellikle (%56,1) yurtlarından temin etmektedirler.

Gençlerin %80,7'sinin "öz" anneleri olup, bunların %74,9'unun hayatta olduğu; yine gençlerin %85,6'sının "öz" babasının olduğu ve %77,5'inin öz babasının yaşadığı; %42'sinin ise 2 ya da 3 kardeşinin olduğu görülmüştür.

Gençlerin kendi kaderini tayin haklarına ilişkin sonuçlara bakıldığında yaptıkları şeyler açısından; %37,4'ünün istedikleri şeyleri elde etme doğrultusunda her zaman hedef belirledikleri, %39,6'sının hedeflerine nasıl ulaşacaklarını her zaman hesapladıkları ve buna yönelik plan yaptıkları, %40,6'sının her zaman plan yapmaktan hoşlandıkları; %35,8'si bazen hedeflerine ulaştıracak planlar üzerinde çalışmaya en kısa zamanda başladıkları; %33,2'sinin ise planlarını bir an önce uygulamaktan her zaman hoşlandıkları görülmüştür.

Kızların erkeklere göre istedikleri şeyleri elde etmek için hedef belirledikleri ve bu hedefi belirlerken ne de iyi olduklarını, ne istediklerini bildikleri, hedefe ilişkin strateji belirledikleri ve ne yapmaya karar verdilerse bu doğrultuda plan yaptıkları, böyle hareket etmekten hoşlandıkları ve bunu yaparken kendilerini iyi hissettikleri ($P<0,05$) tespit edilmiştir.

Gençlerin yaptıkları şeylere ilişkin nasıl hissettikleri ile ilgili olarak; %56,7'sinin ne istediklerini her zaman bildikleri, %44,9'unun hoşlandıkları ve istedikleri şeyleri yapmak istediklerinde kendilerini her zaman iyi hissettikleri; %40,6'sının hedef belirleyebildiklerine dair bir inanca her zaman sahip oldukları; %40,1'inin planlarının nasıl yürüdüğünü her zaman kontrol etmedikleri; %31,0'inin hedeflere ulaşırken ne kadar iyi olup olmadıklarını kontrol etmekten her zaman hoşlandıkları; %36,4'ünün

hedefe ulaşmak için yaptıkları plan işe yaramadığında yeni bir plan yapma ve bu planı uygulamaya koyma konusunda her zaman istekli oldukları ortaya konmuştur.

Yaş gruplarına göre 12-14 yaşları arasındaki gençlerin plan yaparken gidişatı kontrol ettikleri ve başkalarından görüş aldıkları ($P<0,05$); kızların erkeklere kıyasla yaptıkları plan işe yaramadığında, hedeflerine ulaşmak için başka bir yolu denemeleri gerektiği takdirde bu konuda istekli oldukları bulunmuştur($P<0,05$).

Gençlerin okulda yaşadıklarıyla ilgili olarak; %40,1'inin istedikleri konular hakkında konuşurken okuldaki insanlar tarafından her zaman dinlenildikleri; %32,6'sının okuldaki insanlardan bazen hedef belirleme konusunda destek aldıkları; %33,7'sinin okulda nasıl plan yapıldığını öğrendikleri ve bunun kendilerinde iyi duygular yarattığını, okulun bu anlamda bir öğrenme aracı olduğunu bildirdikleri; %29,9'unun okuldaki insanlar tarafından planları üzerinde bir an önce çalışmaya başlamaları için teşvik edildikleri; %29,4'ünün okulda hedeflerine ulaşip ulaşmadıklarını söyleyecek birilerinin olduğu; %31,6'sının plan değiştirmeleri gerektiğinde okuldaki insanlar tarafından anlayışla karşılandıkları tespit edilmiştir.

Levesque-Bristol ve Stanek (2009) uygun öğrenme ortamlarının öğrencilerin motivasyon ve öğrenim düzeylerini arttırdığını; özerkliği destekleyici öğretim hizmetinin öğrencilerin kendi kaderini tayinlerini geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra Boutelle ve Parker (2009) okulda öğrencilere hedef belirleme ve hedefe ulaşmada yardımcı olunarak onların özerkliklerini ortaya çıkarıcı bir tutum ile öğrencilerin kendi kaderini tayin davranışlarının pekiştirilebileceğini belirtmektedirler. Araştırmadan elde edilen sonuçlar; gençlerin kendi kaderini tayin etmeye doğal bir şekilde yatkın olduklarını, okuldaki kendi kaderini tayini geliştirici tutumların ise onların kendi kararlarını verme, yaşamları üzerinde söz sahibi olmaya yönelik kapasitelerini arttırmada etkili olduğunu göstermiştir.

Yaşın, okuldaki yaşantılarına yönelik gençlerin algısında ve yorumlarında bir farklılık yaratmadığı ($P>0,05$); bununla birlikte kızların erkeklere göre istedikleri şeyleri elde etmek için hedef belirlerken okuldaki insanlar tarafından daha fazla desteklendikleri ($P<0,05$) tespit edilmiştir.

Gençlerin yurttaki yaşantıları ile ilgili olarak; %41,2'sinin yurttaki insanlar tarafından istedikleri konular hakkında konuşurken her zaman dinlenildikleri; %35,3'ünün yurttaki insanlar tarafından istediklerini elde etmede hedef belirleme konusunda kendilerine bilgi akışı sağlandığı görüşüne sahip oldukları; %38,5'inin yurttaki nasıl plan yapmaları gerektiğini öğrendikleri; %40,6'sının yurttaki insanlar tarafından her zaman planları üzerinde bir an önce çalışmalarını konusunda cesaretlendirildikleri; %40,6'sının hedeflere yönelik ne derece başarı elde ettikleri ile ilgili yurttaki insanlar tarafından bilgilendirildikleri; %42,8'sinin planlarını değiştirmek zorunda kaldıklarında yurttaki insanlar tarafından anlayışla karşılanıp, desteklendikleri bulunmuştur.

Kındap (2011) ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarını destekleyici ebeveynlik tutumlarının onların kendi kaderini tayin düzeylerini arttırdığını, bunun ergenin arkadaşlık ilişkilerine ve okuldaki akademik başarılarına olumlu yansıdığını ortaya koymuştur. Aile ortamında yaşayamayan yetiştirme yurdundaki gencin, yurttaki sahip olduğu destekleyici ortamın yetersizliği onun kendi kaderini tayininin yeterince gelişmesine katkı veremeyebilir.

Yine Ulaşan Özgüle (2011) duygusal aile içi ortamın ergenin özdenetim becerilerini, sosyal uyumunu ve arkadaşlık ilişkilerinin kalitesini doğrudan etkilediğini ifade etmiştir. Yurttaki yaşayan ve destekleyici aile ortamından yoksun olan gençlere, kendi kaderini tayin davranışlarını destekleyici koşulun yurttaki insanlar tarafından ne derece sağlandığı düşünüldüğünde, ailelerinin yanında büyüyen ergenlerle eşit şartları taşımadıkları görülmektedir.

Yurt ortamında sahip olunan yaşantılara yönelik gençlerin algılarının yaşa göre bir farklılık oluşturmadığı; ancak kızların erkeklere göre yurttaki nasıl plan yapıldığını öğrendiklerine ilişkin algılarının yüksek olduğu ($P<0,05$) tespit edilmiştir.

Gençlerin %35,8'inin planlarını uygulamak için her zaman harekete geçmedikleri; %32,6'sının ise yaptıkları plan işe yaramadığında yeni bir plan yapma konusunda kararlı oldukları bulunmuştur. Bu konuda yaş ve cinsiyete göre gençler arasında bir farklılık olmadığı ortaya konmuştur.

Araştırmaya katılan yetiştirme yurdunda kalan gençlerin sahip oldukları kapasite ve sahip oldukları fırsatlar neticesinde kendi kaderini tayin hakkı düzeylerinin toplamda %74,51 olduğu bulunmuştur. Gençlerin “yaptıkları şeyler” ve “nasıl hissettikleri”ne göre sahip oldukları kapasitelerinin (%76,58), “okulda neler olduğu” ve “yurtta neler olduğuna” yönelik sahip oldukları fırsatlara göre (72,43) daha yüksek olduğu, bunun da onlara sunulan fırsatların kapasitelerini geliştirmek için kullanmalarını engellediği; fırsatlar çoğaldıkça kendilerini daha etkin bir şekilde ortaya koyabilecekleri ve kendi kaderini tayin hakkı düzeylerinin artacağı görülmektedir.

Gençlerin en çok okulu bitirip, bir meslek sahibi olmak ve kendi yaşamlarını kurmak istedikleri; bu hedeflerine ulaşmak için de çok ders çalışıp, çaba sarf ettikleri, bunu yaparken de kendilerini iyi buldukları ortaya konmuştur.

Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin öz-saygıları yüksek düzeyde bulunmuştur. Erkeklerin kızlara göre kendilerini daha fazla değerli buldukları, kendilerini başarılı gördükleri ve kendileriyle gurur duydukları; kızların erkeklere göre kendilerinde olumlu bir özellik olduğunu düşündükleri, bir şeyler yapabildiklerine inandıkları ve saygı duydukları, bununla birlikte erkeklerin kızlara göre kendilerine saygı duymama, kendilerinin bir işe yaramadıklarını düşünme ve yeterli bir insan olarak görmeme, kızlarda ise kendilerini başarısız olarak görme, kendileriyle gurur duymama eğilimlerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 15-17 yaş grubundaki gençlerin kendilerini başarısız bir kişi olarak gördükleri ($P<0,05$) sonucuna ulaşılmıştır.

Kutlu (1992), gençlerin yetiştirme yurtlarına geliş yaşlarının, geliş nedenlerinin, yurtta kalış süresinin, aileleriyle görüşme sıklıklarının, yurt personelinin tutumunun gençlerin öz-saygı düzeylerinin artmasında ya da azalmasında önemli bir etkisinin olmadığı ancak yetiştirme yurdundaki arkadaşlık ilişkilerinden memnun olup olmamanın, gelecek beklentilerinde iyimser olup olmamalarına bağlı olarak gençlerin öz-saygılarının artmasına ve azalmasına önemli etki ettiği, bunun yanı sıra okul başarılarının öz-saygı düzeylerinin artması ya da azalmasında önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir

Şahin (1994), yetiştirme yurtlarındaki olanakları yeterli olarak değerlendiren gençlerin benlik saygıları, yetersiz olarak değerlendirenlere göre daha yüksektir. Arkadaş edinme

güçlüğü olmayan, yetiştirme yurdu dışında yakın arkadaşı olan gençlerin benlik saygıları diğerlerine göre daha yüksektir. Okulda kendini başarılı olarak algılayan gençlerin benlik saygıları kendini başarısız olarak algılayan gençlere göre daha yüksektir. Gelecek beklentisi olumlu olan gençlerin benlik saygıları, olumsuz olanlara göre daha yüksektir

Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin benlik saygılarının aileleri yanında kalan ergenlere göre daha düşük olduğu, bunun yanı sıra kızların erkeklere göre benlik saygılarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Uğurlu, 1994;Erim, 2001).

Bir şeyleri yaparken gençlerin kendilerini diğer insanlar kadar değerli buldukları; olumlu özelliklere sahip oldukları ve bunun yurttaki yaşantılarına olumlu yönde etki ettiği; bir şeyleri başarma hissinin onları motive ettiği; kendilerinde gururlandırıcı bir özellik bulmayanların yurttaki yaşantılarında sorun yaşadığı; kendilerine ilişkin memnuniyetleri arttıkça gençlerin okuldaki ve yurttaki yaşantılarına yönelik algılarının iyileştiği; kimi zaman yurttaki kendilerini yeterli biri olarak görmedikleri belirlenmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada yetiştirme yurdunda kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile öz-saygı düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Buna göre AIR Kendi Kaderini Tayin Ölçeği (Öğrenci Formu) yetiştirme yurtlarında kalan gençlere uygulanmış ve gençlerin kendi kaderlerini tayine yönelik kapasitelerinin, okulda ve yurttta kendilerine sağlanan fırsatlardan yüksek olduğu bulunmuştur.

Gençlerin kendi yaşantılarına ait olarak iyi oldukları ihtiyaçları olan, hoşlandıkları konuları bilmeleri; istediklerini elde etmek üzere hedef belirlemeleri; hedeflerine ilişkin olarak plan geliştirmeleri ve nasıl hareket edeceklerine karar vermeleri; bu kararlilikla bir an önce eyleme geçmeleri; planlarını uygularlarken nasıl gittiğini kontrol etmeleri ve gerektiğinde diğer insanların fikirlerini almaları; yaptıkları plan işe yaramazsa yeni bir plan denemeleri; tüm bunları yaparken de kendilerine yönelik bakış açısı geliştirerek öz değerlendirmelerini yapmaları, onların hedefe uygun hareket ederken kendilerini kontrol ettiklerini, kapasitelerini, yaptıklarını ve yapabileceklerine yönelik kendilerini tanıma fırsatını değerlendirdikleri görülmektedir.

Gençlerin kapasitelerinin sadece yaptıkları ile sınırlı olmaması, onlara tanınacak fırsatlarla; fırsatların değerlendirilmesi ise kapasitelerinin kullanımı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Gençlerin okuldaki ve yurttaki insanlar tarafından dinlenilmeleri; ihtiyaçlarına cevap verilmesi; onların kapasitelerini geliştirici her türlü davranışta bulunulması, onların kendi kaderini tayin haklarını etkin bir şekilde kullanmalarını sağlamaktadır. Ancak gençlerin hedefe ulaşmak için ne derecede kararlı oldukları, onları başarıya ulaştırıcı en önemli unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında; gençlerin ne istediklerini bildikleri ancak istedikleri şeylere ulaşmada planlı bir süreç geliştirmedikleri, planları üzerindeki kontrol mekanizmasını hem kendi içsel süreçleri açısından hem de dışarıdan destek alma noktasında işletemedikleri görülmüştür. Hedefe ulaşmanın ön koşulu olan plan yapma, uygulama ve planın nasıl işlediğini kontrol etme unsurlarının gençler tarafından etkinleştirilmemesi, hedeflerin gerçekleşmemesi olasılığını arttırmaktadır. Bu da

onların “istiyorum ama olmuyor” şeklindeki cümleleri sarf etmesine yol açmakta, başarısızlığı bir sonuç olarak muhtemelleştirmektedir.

Gençler arasında 12-14 yaş grubunda olanların plan yaparken başkalarından destek alma davranışını daha çok sergiledikleri görülmüştür. Bunda yaş döneminin etkili olduğu düşünülmektedir. Şöyle ki ergenliğin başlangıç yılları olup, son çocukluk çağının yaşandığı bu yaş aralığında tavsiye alma, başkaları tarafından yönlendirilme gibi durumların devam ettiği, bununla birlikte tam ergenlik olarak nitelenen 15-17 yaşlarının ergenin kimlik oluşturma, kendine başına hareket etme ve bunun sorumluluğunu alma, bağımlılığı azaltma çabaları ile eşgüdümlü olduğu, dolayısıyla bu sonuca yol açtığı düşünülmektedir.

Gençlerin bir şeyleri istemekten çoğunlukla hoşnut oldukları ancak istedikleri şeylere ulaşmak için çaba sarf etmekten çok fazla hoşlanmadıkları görülmüştür. Bu da gençlerin bir şeyleri çaba göstermeden elde etme davranışını geliştirmelerinin yolunu açmaktadır. Öyle ki yurt ortamının sağladığı kolaylıklar düşünüldüğünde gençlere istedikleri her şey hiç zahmetsiz sunulmaktadır. Bu da gençlerin yaşamlarında sorumluluk almasına engeldir.

Elde edilen sonuçlardan biri de gençlerin okuldaki insanlar tarafından dinlenilerek, kendilerini ifade ettiklerini düşündükleridir. Eyleme geçme konusunda ise benzer fırsatın gençlere aynı oranda verilmediği çıkan sonuçlar arasındadır. Gençlere okulda sağlanacak destekleyici tutum, onların bu tutumu içselleştirerek çevrelerinde de sergilemelerine , dolayısıyla olumlu tutumun olumlu davranışlara, olumsuz tutumların ise olumsuz davranışlara yol açacağı düşünülmektedir. Otoritenin sergilediği davranışlarda hassas ve dikkatli olması önemlidir.

Gençlerin okuldaki insanlar tarafından hedeflere ulaşma, kontrol etme, ne kadar iyi olup olmadığı konusunda değerlendirilme gibi eyleme yönelik davranışlarda çok fazla destek göremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Gençlerin okulda yaşadıklarına ilişkin bildirimlerden farklı olarak, yurtda nasıl plan yapmaları gerektiğine yönelik bilgi edindikleri ancak bunu nasıl yaptıkları konusunda yurttaki insanlar tarafından yeterince desteklenmedikleri görülmüştür. Gençlerde

istenen davranışın yerleşebilmesi için motive edilmeleri ve nasıl yaptıklarına dair dışarıdan bir göz tarafından değerlendirilmeleri önemlidir.

Uygulama neticesinde gençlerin kendi kaderini tayin düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gençlerin öz-saygı düzeyleri ise orta düzeyde bulunmuştur. Gençlerin öz-saygı düzeyinin kendilerini, okulu ve yurdu algılamadaki bilişsel ve duygusal süreçlerine etki ettiği çıkan sonuçlar arasındadır. Kendini değerli gören gencin, olumlu duygular geliştirdiği ve yurttaki yaşantısına bu olumluluğu yansıttığı, bir şeyleri başarma hissine sahip oldukları müddetçe öz güvenlerinin yükseldiği ve daha kolay eyleme geçtikleri görülmüştür.

Yine olumsuz duygu yüklemesi ve değersizlik hissinin gençlerin yurttaki yaşantılarına doğrudan etki ettiği, bu etkinin de olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Bunun görünür olduğu nokta ise gençlerin kendilerinde gurur duyacak pek bir şey bulamamaları ve kendilerini yeterli bir insan olarak görmemeleridir. Gençlerin kendilerinden duydukları memnuniyet düzeyi arttıkça okuldaki ve yurttaki yaşantılarını algılayış düzeyleri de olumlu yönde artmaktadır.

Gençlerin kendi kaderini tayin hakları ile öz-saygı düzeylerinin değerlendirildiği araştırmadan çıkan sonuçlar bu şekildedir. Buna göre;

Gençlerin sahip oldukları kapasitelerinin farkında oldukları ancak bu kapasitelerin etkin kullanımı konusunda okulda ve yurttaki onlara yeterince fırsat verilmediği görülmüştür. Eğitim sisteminin ve yurt ortamının öğrencilerin kendi kaderini tayinlerini geliştirici yönde yapılandırılması, gençlerin karar süreçlerine dahil edilmeleri, kendi yaşamları üzerinde karar almaları konusunda okuldaki insanlar ve yurttaki insanlar tarafından cesaretlendirilmeleri,

Yurttaki ve okulda gençlere planlı hareket etme öğretisinin yüklenmesiyle birlikte bunu nasıl yaptıklarına ilişkin kontrolün düzeyinin, gençlerin kendi kaderini tayinlerini sekteye uğratmayacak şekilde gerçekleştirilmesi,

Gençlerin olumlu yaşantılara sahip olması onların olumlu duyguları öğrenmeleri ve geliştirmeleriyle ilişkilidir. Dıştan verilecek motivasyonun içselleşen davranışlara dönüşebilmesi için, gençlere okulda ve yurttaki verilecek desteğin sağlıklı olması, onların

kişiliklerini ve öz-saygı düzeylerini geliştirici yönde destek sağlanması, bunun bilinçli bir şekilde ve profesyonellerce yapılması, özellikle yurtlarda profesyonel meslek elemanlarının (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk gelişimci) sayısının artırılması,

Okulda ve yurttaki değersizlik hissinin gençleri eyleme geçirme konusunda engelleyici olduğu görülmekle birlikte, otorite tarafından olumlu duygu transferlerinin sağlanarak kendi kaderini tayin edici davranış örüntülerinin gençler tarafından içselleştirilmesinin sağlanması,

Gençlere hedef belirlemeleri ve hedefe ulaşmaları konusunda plan yapma ve planı uygulamada kararlı olma farkındalığının eğitimcilerce ve yurt görevlilerince verilmesi, bunun davranış olarak geliştirilmesi için gerekli motivasyonların ve geribildirimlerin yine eğitimcilerce ve yurt görevlilerince öğrencilere sağlanması önemlidir.

Sosyal hizmet uzmanları gençlerin kendi kaderlerini tayin edici hareket etmelerini sağlarken, öncelikle onları güçlendirmeye yönelik müdahalelerde bulunmalıdır. Bunun için de sosyal hizmet uzmanı; gencin ihtiyacının ne olduğunu anlamasına yönelik bakış açısı geliştirmesine yardımcı olmalı, gencin ihtiyacını karşılamaya yönelik gerekli kaynaklar hakkında onu bilgilendirmeli, gencin sahip olduğu güç ve kaynaklar konusunda onun farkındalığını geliştirmeli, mevcut kaynakları kullanması için genci cesaretlendirmeli ve son gencin kendi kendine problem çözmesini sağlayacak çevresel koşulları düzenlemelidir.

Problem çözme, analitik düşünme, karar verme, başarılı yaşam yönetimi, finansal planlamayı gerçekleştirme ve kişiler arası ilişki kurma becerileri her bireyin yaşam içinde sahip olması gereken ve kendini gerçekleştirmesine olanak sağlayan becerileridir. Bu becerilerin kazanımı normal şartlarda aile içinde sağlanırken, aile ortamında büyüemeyen gençler için yurttaki ve okulda sağlanmaktadır. Yurtların kalabalık oluşu, profesyonel meslek elemanlarının ve yardımcı çalışan sayısının yeterli olmayışı gençlerin sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesine engel teşkil etmektedir. Aynı şekilde okulun gençlere tanıyacağı fırsatlar ise oldukça sınırlı olmaktadır. Yaşam becerileri gençlerin bağımsızlığını, özerkliğini ve kendi kaderini tayinlerini arttırırken, bunların kazanımının yurttaki ve okulda sağlanması aile içinde sağlandığı gibi olmamaktadır. Mevcut yurt şartlarının iyileştirilmesi ve yurtlarda sağlanan sosyal

hizmet uygulamalarının etkililiği için akademisyenlerin ve politika yapıcıların birlikte hareket etmeleri önemlidir. Yabancı ülkelerdeki iyi uygulamaların, toplumsal yapımız göz önünde bulundurularak ülkemize uyarlanması sağlanmalıdır.

Araştırma sonuçları göstermiştir ki yurttta iyi şeyler olduğunda gençler kendilerini daha iyi hissetmekte, okuldaki başarıları artmakta diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurmakta; duygu, düşünce ve davranışlarında daha kararlı olmaktadır. Burada ıkış noktası yurttur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yurt ortamlarında gençlerin kendi kaderini tayinlerini arttırıcı yönde uygulamaları yaygınlaştırması önemlidir. Yurtların kışla tipinde olmasından öte, daha az sayıda gencin olduğu, çalışan ve gençlerin etkileşiminin arttırıldığı bir şekilde yapılandırılmalıdır. Yurtlarda sosyal hizmet uzmanlarının genç ve gencin ilişkili olduğu diğer kurum ve sistemler arasındaki bağlantı kurucu rolü ağır basmakta, iş yükü ve yazışmalardan ötürü gençlerle istenilen düzeyde mesleki ilişki kurulamamakta, sosyal hizmet müdahalesi sınırlı kalmaktadır. Burada sosyal hizmet müdahalesinin etkinleştirilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının sayısının arttırılması ve yurtların yapısının küçültülmesi önerilebilir.

ÖZET

Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Kendi Kaderini Tayin Hakkı ile Öz-saygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Bu araştırma, yetiştirme yurtlarında kalan 13-18 yaşları arasındaki gençlerin kendi kaderlerini tayin (kendi kaderini tayin) hakkı ile öz-saygı düzeylerini belirlenmek amacı ile planlanmış ve yürütülmüştür. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (Mülga) bağlı Edirne, İstanbul, Kırşehir, Kocaeli ve Sakarya illerindeki yetiştirme yurtlarında kalan 360 gence dağıtılan anketlerden geriye dönen 260 anketin 187'si değerlendirmeye alınmıştır. Likert tipi cümlelere verilen yanıtlar puanlanmış, aracın yapı geçerliliğini kontrol etmek için bir faktör analizi tekniği olan "Döndürülmüş Temel Bileşenler Analizi" uygulanmış, faktör yükü 0,45'den düşük cümleler hesaplamalara dahil edilmemiştir. Araştırmada AIR Kendi Kaderini Tayin (Kendi kaderini tayin) Ölçeği öğrenci formunun Türkçeye uyarlaması yapılmış; "Cronbach Alpha" sayısı 0,910 olarak hesaplanmış ve ölçeğin Türkiye'de uygulanabilir olduğu görülmüştür. Rosenberg Öz-Saygı Ölçeğinin "Cronbach Alpha" sayısı 0,625 olarak bulunarak, bu araştırma için geçerli ve güvenilir bir sonuç elde edilmiştir. Araştırmada gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile öz-saygı düzeylerinin yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile t-testi uygulanmıştır. Kendi kaderini tayin ölçeğinin faktörleri arasındaki ilişki ile kendi kaderini tayin ölçeğinin öz-saygı ölçeği arasındaki ilişki Pearson Korelasyon katsayısı ile belirlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan gençlerin ortalama 14,6 yaşında oldukları, önemli bir çoğunluğunun liseye devam ettikleri, öz anne ve öz babalarının yaşadıkları bulunmuştur. Kızların erkeklere göre yaptıkları şeyler, hissettikleri şeyler ile okulda ve yurttaki yaşantılarına yönelik daha olumlu düzeyde algıya sahip oldukları, hedefe ulaşmada daha kararlı oldukları; 15-17 yaş grubundaki gençlerin öz-saygı düzeylerinin 12-14 yaş grubundaki gençlere göre daha düşük olduğu özellikle 15-17 yaş grubundaki gençlerin kendilerini başarısız görme eğilimlerinin 12-14 yaş grubundakilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin toplam kendi kaderini tayin kapasitelerinin %76,8, toplam kendi kaderlerini tayin için sahip oldukları fırsatların %72,43 oranında olduğu bulunmuştur. Buna göre toplamda kendi kaderini tayin düzeyleri %74,51 olarak tespit edilmiş ve yüksek bulunmuştur. Öz-saygı düzeyleri ise yüksek düzeyde ($\bar{x}=35,31$) belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genç, kendi kaderini tayin, öz-saygı, yetiştirme yurdu.

SUMMARY

Assessment of Self-Determination Right and Self-Esteem of Young who Live in Orphanages

This research was planned and conducted with a view to establishing the right of self-determination and the levels of self-esteem of youth aged between 13-18 dwelling in the state orphanages. Of 360 forms handed out to those inhabited in the orphanages of (defunct) Institution of Social Services and Child Protection in Edirne, İstanbul, Kırşehir, Kocaeli and Sakarya; 260 forms were returned to the researchers and 187 out of filled forms were taken into consideration for the research. In the course of the research, answers given to Likert-type sentences were scored; “Varimax Analysis Technique”, which is a technique of factor analysis, was employed in order to check structural validity of relevant mean; the sentences whose factor leading are below 0,45 were not included in calculations. In this research, AIR Self-Determination Scale Student Form was adapted in Turkish; the number of “Cronbach Alpha” was calculated 0,910 and accordingly this Scale seemed to be applicable in Turkey. It can be said this research produced valid and reliable result since the number of Rosenberg Self-Esteem Scale was calculated 0,625. In this research, t-test was employed to understand whether the right of self-determination and the levels of self-esteem of youth can vary in terms of age and gender. Correlation between the factors of criterion of self-determination and correlation between criteria of self-determination and self-esteem were established by the employment of Pearson Correlation parameter. It was found out that average age of the youth subjected to the research was 14,6; remarkable majority of them went on to attend high schools; their biological parents were alive. It was established that girls had more optimistic perceptions about what they did and felt and their lives in schools and the orphanages than boys had, as well as they were more determined than boys with regard to reaching their own goals; the levels of self-esteem of the youth aged 15-17 were lower than those of the youth aged 12-14, specifically inclinations of regarding themselves as unsuccessful amongst the youth aged 15-17 were higher than those of the youth aged 12-14. It was understood that total portion of capacities of self-determination of the youth dwelling in the orphanages was 76,8%; total portion of opportunities of self-determination was 72,43%. Based on those figures, total level of self-determination of the youth was calculated 74,51% and this figure was considered high. On the other hand, the level of self-esteem of the participants was found at high-level ($\bar{x}=35,31$).

Key words: Orphanages, self-determination, self-esteem, youth.

KAYNAKLAR

- ALTUĞ, D.(2005). Çocukluktan Yaşlılığa Kendilik Değeri. Ankara: Haberal EğitimVakfı.
- AMIOT, C. E., BLANCHARD, C.M., GAUDREAU, P. (2008). A Longitudinal Investigation of Coping and Self-Determination Processes. *Self and Identity*.**7**: 204 – 224.
- ARAL, N., GÜRSOY, F., YILDIZ BIÇAKÇI, M. (2005). Yetiştirme Yurdunda Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Tasarım Düzeylerinin İncelenmesi. *Eurasian Journal of Educational Research*. **21**:24 – 34.
- ATICI, M., BÜYÜKŞAHİN ÇEVİK, G. (2009). Lise Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin BenlikSaygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. **6(1)**: 339-352.
- BİLGİN, M., KILIÇ ATICI, M., YAZGAN İNANÇ, B. (2009). Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi. Beşinci Basım. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- BANKS, S. (2006). Ethics and Values in Social Work. Third Edition. New York: Palgrave Macmillan.
- BAYMUR, F. (1994). Genel Psikoloji. Onbirinci Basım. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- BAYRAMKAYA, E., ÖZGE, C., TOROS, F. (2005). Ergenlerde Sosyal Fobi ile Depresyon,Öz kavram, Sigara Alışkanlığı Arasındaki İlişki. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*.**15(4)**:165-173.
- BOND, M.H., BUSCH, H., HOFER, J., KARTNER, J., KIESSLING, F., LAW, R. (2010). Is Self-Determined Functioning a Universal Prerequisite for Motive–Goal Congruence? Examining the Domain of Achievement in Three Cultures *Journal of Personality*.**78(2)**: 747-779.
- BOUTELLE, K., PARKER, D. R. (2009). Executive Function Coaching for College Students with Learning Disabilities and ADHD: A New Approach for Fostering Self-Determination. *Learning Disabilities Research & Practice*. **24(4)**:204–215.
- BULUT, I. (1995). Korunmaya Muhtaç Genç Kızların Ruh Sağlığına Etki Eden PsikolojikFaktörler. *Kriz Dergisi*. **3(1-2)**:104-113.
- CHARRIER, J.P. (2000). Bilinçdışı ve İnsan (H. Portakal, Çeviren). Birinci Basım. İstanbul:Cem Yayınevi.
- CHERNEY, I. D., SHING Y.L. (2008). Children’s Nurturance and Self-Determination Rights: A Cross-Cultural Perspective. *Journal of Social Issues*. **64(4)**:835 856.
- CHUA, S. N., KOESTNER, R. (2008). A Self-Determination Theory Perspective on the Role of Autonomy in Solitary Behavior. *The Journal of Social Psychology*. **148(5)**:645–647.
- CILGA, İ. (2004). Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet. Ankara: H.Ü. Sosyal Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:16:32.
- CİHANGİR ÇANKAYA, Z.(2005). Öz-Belirleme Modeli: Özerklik Desteği, İhtiyaç Doyumu ve İyi Olma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- COMPTON, B.R., GALAWAY, B., COURNOYER, B.R. (2005). Social Work Processes.Seventh Edition. Canada: Thomson Brooks/Cole.
- COREY, G. (2008). Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları (T.Ergene, Çeviren). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- ÇAPAR, B., YILDIZ, M. (2010). Orta Öğretim Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*.**10 (1)**: 103-131.
- ÇEÇEN, A.R., KOÇAK, E. (2007). Deneysel Bir Çalışma: İlköğretim II. Kademe Öğrencilerine Uygulanan Benlik Saygısı Programının Öğrencilerin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research*. **27**: 59-68.

- DARNER, R. (2009). Self-Determination Theory as a Guide to Fostering Environmental Motivation. *The Journal Of Environmental Education*. **40(2)**:39-49.
- DECI, E.L., RYAN, R.M. (2004). Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective. *Handbook of Self-Determination Research*. Ed.: DECI, E.L., RYAN, R.M. Rochester: The University of Rochester Press.
- DECOURCEY, W., GROLNICK, W.S., GURLAND, S.T., JACOB K.F. (2002). The Development of Self-Determination in Middle Childhood and Adolescence: The Development of Achievement Motivation. Academic Press.
- DENNEY, D. (1998). *Social Policy and Social Work*. Oxford: Clarendon Press.
- DURAK, M., SENOL DURAK, E., GENCOZ, T. (2010). Psychometric Properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish University Students, Correctional Officers and Elderly Adults. *Soc Indic Res*. **99**:413-429.
- DURAK, M., SENOL DURAK, E., ELAGÖZ, F.Ö. (2011). Testing the Psychometric Properties of the Ways of Coping Questionnaire (WCQ) in Turkish University Students and Community Samples. *Clinical Psychology and Psychotherapy*. **18**:172-185.
- DURMUŞOĞLU, N., YILDIRIM DOĞRU, S.S. (2006). Çocukluk Örseleyici Yaşantılarının Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- DUYAN, V. (2010). Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları. No:16.
- ERİM, B. (2001). Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri İle Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- ERSOY KART, M., GÜLDÜ, Ö. (2008). Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği: Uyarlama Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. **41(2)**:187-207.
- GEÇTAN, E. (2002). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- HIGHAM, P. (2006). *Social Work (Introducing Professional Practice)*. London: Sage Publications.
- HUI, E. K.P., SUN, R. C.F., SAU-YAN CHOW, S., HO-TAT CHU, M. (2011). Explaining Chinese students' academic motivation: filial piety and self-determination. *Routledge Taylor&Francis Group Teaching of Psychology*. **31(3)**: 377-392.
- İNCEOĞLU, M. (2004). *Tutum, Algı, İletişim*. Ankara: Elips Kitap.
- JACOBI, J. (2002). C.G. Jung Psikolojisi (M.Arap, Çeviren). Ankara: İlhan Yayınevi.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. Onuncu Basım. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- KANDEMİR, M., ÖZBAY, Y. (2009). Sınıf İçinde Algılanan Empatik Atmosfer ile Benlik Saygısı Arasındaki Etkileşimin Zorbalıkla İlişkisi. *İlköğretim Online*. **8(2)**: 322-333.
- KATZ, I., KAPLAN, A., BUZUKASHVILY, T. (2011). The Role of Parents' Motivation in Students' Autonomous Motivation for Doing Homework. *Learning and Individual Differences*. **21**: 376-386.
- KERLINGER, F.N. (1973). *Foundation of Behavioral Research (Second Edition)*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- KINDAP, Y. (2011). Kendini Belirleme Kuramı Temelinde Ergenlikte Destekleyici Ebeveynlik, Akademik ve Sosyal Uyum ve Kendini Belirleme Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Boylamsal Olarak İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- KOÇ, M. (2010). Demografik Özellikler ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. **46**: 35-58.
- KOHUT, H. (2006). *Kendiliğin Yeniden Yapılanması*. İstanbul: Metis Yayınları.

- KUTLU, M. (1992). Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Özz-Saygı ve Düzeylerini Etkileyen Bazı Değişkenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- LACHAPELLE, Y., WEHMEYER M. L., HAELEWYCK, M.-C., COURBOIS, Y., KEITH, K. D., SCHALOCK, R., VERDUGO, M. A., WALSH, P. N. (2005). The Relationship Between Quality of Life and Self-Determination: *An International Study. Journal of Intellectual Disability Research*. **49(10)**:740–744.
- LEVESQUE-BRISTOL, C., STANEK, L. R. (2009). Examining Self-Determination in a Service Learning Course. *Routledge Taylor&Francis Group Teaching of Psychology*. **36**: 262–266.
- LEVIN, D.S., ROTHERAM FULLER, E. (2011). Evaluating the Empowered Curriculum for Adolescents with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*. 350-360.
- MASTERSON, J.F. (2010). Gerçek Kendilik. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- NEIGHBORS, C., LARIMER, M.E. (2004). Self-Determination and Problem Gambling Among College Students. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 23(4): 565-583.
- NEYRINCK, B., LENS, W., VANSTEENKISTE, M., SOENENS, B. (2010). Updating Allport's and Batson's Framework of Religious Orientations: A Reevaluation from The Perspective of Self-Determination Theory and Wulff's Social Cognitive Model. *Journal for the Scientific Study of Religion*. **49(3)**:425–438.
- NOTA, L., FERRARI, L., SORESI, S., WEHMEYER, M.L.(2007). Self-determination, Social Abilities and The Quality of Life of People with Intellectual Disability. *Journal of Intellectual Disability Research*. **51(11)**:850–865.
- OLIVER, E.J., MARKLAND, D., HARDY, J. (2010). Interpretation of Self-Talk and Post-Lecture Affective States of Higher Education Students: A Self-Determination Theory Perspective. *The British Psychological Society British Journal of Educational Psychology*. **80**: 307-323.
- ÖZER, G. (2009). Öz-Belirleme Kuramı Çerçevesinde İhtiyaç Doyumu, İçsel Motivasyon ve Bağlanma Stilllerinin Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarına Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- ÖZTÜRK, M. O. (1997). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 7. Basım.
- ROSENBERG, M. (1965). Society and The Adolescent Self-Image. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- SEGAL, E.A., GERDES, K.E., STEINER, S. (2007). An Introduction to the Profession of Social Work (Becoming a Change Agent). Second Edition. Canada: Thomson Brooks/Cole.
- SMEAD MORGANETT, R. (2005). Yaşam Becerileri: Ergenler İçin Grupla Psikolojik Danışma Uygulamaları (S.Güçray, A.Kaya ve M.Sağkes, Çevirenler). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- SOYTETİR, S., (2005). Benlik ve Kişilerarası İletişim (Öz-Kavrayış, Öz-Saygı, Öz-Farkındalık, Öz-Anlatım): İletişime Yeni Yaklaşımlar. Ed.: TEMEL, A., GÜRÜZ, D. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- SUMMERS, N. (2000). Fundamentals of Case Management Practice (Exercise and Readings). Canada: Thomson Brooks/Cole.
- ŞAHİN, F. (2009). Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*. **5(19)**:87-97.
- ŞAHİN, F. (1994). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Benlik Saygıları Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

- ŞENOCAK, H. (2005) Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. Erişim:www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/view/347/318. Erişim tarihi 23.05.2012.
- TABACHNICK, B.G., FIDELL, L.S. (1989). Using Multivariate Statistics. USA: Harper Collins Publications.
- ULAŞAN ÖZGÜLE, E.T. (2011). Mediating Role of Self-Regulation Between Parenting, Attachment, and Adjustment in Middle Adolescence. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- UĞURLU, U. (1994). Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenler ile Ailesiyle Birlikte Yaşayan Ergenlerin Öz-Saygı ve Atılganlık Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UNDP (2008). Türkiye’de Gençlik: Türkiye 2008 İnsani Gelişme Raporu.
- ÜNVER, M.M. (2004). An Exploration of Perceived Self-Determination and Self-Efficacy of Efl Instructors in a Turkish State University.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- WEHMEYER, M.L., AGRAN, M., HUGHES, C., MARTIN, J.E., MITHAUG D.E., PALMER, S.B. (2007a). Promoting Self-Determination in Students with Developmental Disabilities. Series Editors’ Note By Karen R. Haris and Steve Graham. New York, London: The Guilford Press.
- WEHMEYER, M.L., FIELD, S.L (2007b). Self-Determination (Instructional and Assessment Strategies.California: Corwin Press.
- WEHMEYER, M. L., PALMER, S.B., SOUKUP, J. H., GARNER, N.W., LAWRENCE M. (2007c). Self-Determination and Student Transition Planning Knowledge and Skills: *Predicting Involvement. Exceptionality*.**15(1)**:31–44.
- YEŞİLYURT, S. (2008). A Self-Determination Approach to Teaching Writing in Pre-service Efl Teacher Education (İngilizce Öğretmenliği Bölümünde Yazma Öğretimine Öz-belirlemeci Bir Yaklaşım). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2000). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. On Birinci Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.
- ZAVALLONİ O.F.M, R. (1962). Self-Determination (The Psychology of Personal Freedom). Translated by: V. Biasiol O.F.M. and C. Tageson O.F.M. Chicago Illinois: Forvm Books.

EKLER

EK-1

Sayın Katılımcı;

Bu anket Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Dilek TÜRKMEN tarafından uygulanacaktır. Anket, yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin kendi kaderini tayin hakkı ile öz-saygı düzeylerini değerlendirmek üzere yapılmakta olup, araştırma sonucunda elde edilen veriler tamamen bilimsel amaçla kullanılacak ve katılımcıların kimlik bilgileri kesinlikle açıklanmayacaktır. Bu nedenle sorulara rahatlık ve açık gönüllülükle cevap verebilirsiniz. Vereceğiniz cevapların doğruluğu çalışmanın gerçek sonuçlara ulaşması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

SOSYO- DEMOGRAFİK BİLGİ

1. Cinsiyet 1. Kadın 2. Erkek 2. Bitirdiğiniz yaş 3. Sınıf 4. Kardeş sayısı 1. Kardeş yok 2. 1 kardeş 3. 2 Kardeş 4. 3 Kardeş 5. 4 Kardeş ve üzeri 5. Anne 1. Öz 2. Üvey 3. Yok 6. Öz anne 1. Yaşıyor 2. Öldü 3. Bilmiyor	7. Baba 1. Öz 2. Üvey 3. Yok 8. Öz baba 1. Yaşıyor 2. Öldü 3. Bilmiyor 9. Aylık harçlık yeterli mi? 1. Çok Yeterli 2. Yeterli 3. İdare Eder 4. Yeterli Değil 5. Hiç Yeterli Değil 10. Harçlığı kimlerden temin ediyorsunuz?(Birden çok seçeneğe işaretleyebilirsiniz.) 1. Aile 2. Kurum 3. Burs 4. Diğer....
--	---

AIR KENDİ KADERİNİ TAYİN ÖLÇEĞİ

Öğrenci Formu

Öğrencinin
Adı.....Tarih.....
Okulu.....Sınıfınız...
Doğum
Tarihiniz...../...../.....
Gün Ay Yıl

BU FORMU NASIL DOLDURACAKSINIZ?

Lütfen, istediğiniz ya da ihtiyacınız olan şeylerle ilgilenirken nasıl olduğuna yönelik cevaplayınız. Bu belki okulda, okul sonrasında olabilir ya da arkadaşlarınızla, ailenizle ve hatta işiniz ya da hobilerinizle ilgili olabilir.

Bu bir Test değildir. Burada doğru ya da yanlış cevap yok. Sorular neyi iyi yaptığınız ve nerede yardıma ihtiyacınız olduğunu öğrenmenize yardımcı olacaktır.

Hedef sorunun içindeki bazı kelimelerden emin olamayabilirsiniz. Örneğin, **hedef** kelimesi çok kullanılmaktadır. **Hedef** şimdi, gelecek hafta ya da yetişkin olduğunuz zaman gelecekte **yapmak ya da başarmak istediğiniz şey anlamına gelmektedir**. Çok çeşitli hedeflere sahip olabilirsiniz. Okulla ilgili (bir testten iyi bir not almak ya da okuldan yüksek dereceyle mezun olmak gibi) bir hedefe sahip olabilirsiniz. Bir şeyler almak için (örneğin iPod ya da yeni bir kay kay) para biriktirme hedefiniz olabilir. Her kişinin hedefleri farklıdır çünkü her kişi farklı isteklere ve ihtiyaçlara sahiptir, iyi oldukları şeyler de farklıdır.

Plan Bazı sorularda kullanılan diğer bir kelime plandır. **Plan, hedeflerinizi gerçekleştirmek için karar verdiğiniz yol ya da istediğiniz ya da ihtiyaç duyduğunuz şeyi gerçekleştirmek için gerekli olan adımlardır.** Hedefler gibi çok çeşitli planlara sahip olabilirsiniz. Örneğin, bir basketbol takımının hedefini gerçekleştirmeye yönelik planı: okuldan sonra evde daha fazla atış çalışması yapmak, her hafta arkadaşlarla basketbol oynamak, takım çalışma yaparken koçu dinlemek ve TV de basketbol karşılaşmalarını izlemek olacaktır.

*AIR Kendi kaderini tayin Ölçeği Amerikan Araştırma Enstitüsü (AIR) tarafından lise öğretmenleri, Columbia Üniversitesi işbirliği, Birleşik Devletler Eğitim Departmanı, Özel Eğitim Programları Ofisi (OSEP) desteğiyle, HO23J200005 İşbirliği Anlaşması altında geliştirilmiştir.

SORULARI NASIL İŞARETLEYECEKSİNİZ?**ÖRNEK SORU:**

Projeyi tamamladıktan sonra hataları kontrol ederim.

ÖRNEK CEVAP:

Kendinize uygun olan cevap numarasını daire için alınız:
(Sadece bir numarayı daire içine alınız)

- 1 **Asla**..... öğrenci hataları **asla** kontrol etmez.
2 **Neredeyse hiç**..... öğrenci hataları **neredeyse hiç** kontrol etmez.
3 **Bazen**..... öğrenci hataları **bazen** kontrol eder.
4 **Neredeyse her zaman**..... öğrenci hataları **neredeyse her zaman** kontrol eder.
5 **Her Zaman**..... öğrenci hataları **her zaman** kontrol eder.

YAPTIĞIM ŞEYLER

1. Neye ihtiyacım olduğunu, neden hoşlandığımı ve nede iyi olduğumu bilirim.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
2. İhtiyacım olan ya da istediğim şeyleri elde etmek için hedefler belirlerim. Bunu yaparken nede iyi olduğumu düşünürüm.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Yaptığım şeyler-Toplam konular 1+2					
3. Hedeflerime nasıl ulaşacağımı hesaplarım. Planlar oluşturur ve ne yapmam gerekeceğine karar veririm.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
4. Hedeflerime ulaştıracak planlarım üzerinde çalışmaya en kısa zamanda başlarım.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Yaptığım şeyler-Toplam konular 3+4					
5. Planım üzerinde çalışırken nasıl yaptığımı kontrol ederim. İhtiyaç duyarsam, başkalarına nasıl yaptığım konusunda ne düşündüklerini sorarım.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
6. Planım işe yaramazsa, hedeflerime ulaşmak için başka bir plan denerim.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Yaptığım şeyler-Toplam konular 5+6					

NASIL HİSSEDERİM

1. Hoşlandığım, istediğim ve yapmaya ihtiyaç duyduğum şeyler konusunda kendimi iyi hissederim.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
2. İstediğim şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğime inanırım.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Nasıl hissederim-Toplam konular 1+2					
3. Hedeflerime ulaşmak için planlar yapmaktan hoşlanırım.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
4. Planlarım üzerinde bir an önce çalışmaya başlamaktan hoşlanırım.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Nasıl hissederim -Toplam konular 3+4					
5. Hedeflerime ulaşmada ne kadar iyi olduğumu kontrol etmekten hoşlanırım.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
6. Hedeflerime ulaşmada bana yardımcı olacaksa, başka bir yolu denemeye istekliyimdir.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Nasıl hissederim -Toplam konular 5+6					

AIR Kendi kaderini tayin Ölçeği

Lütfen bir sonraki sayfaya geçiniz.

OKULDA NELER OLUR

1. Okuldaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
2. Okuldaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Okulda neler olur-Toplam konular 1+2					
3. Okulda, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
4. Okuldaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Okulda neler olur -Toplam konular 3+4					
5. Okulda, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmedigimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
6. Okuldaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Okulda neler olur -Toplam konular 5+6					

YURTTA NELER OLUR

1. Yurttaki insanlar, istediğim, ihtiyacım olan ya da iyi olduğum şeyler hakkında konuşurken beni dinlerler.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
2. Yurttaki insanlar, istediğim ya da ihtiyacım olan şeyi elde etmek için hedefler belirleyebildiğimi bilmemi sağlarlar.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Yurttaki insanlar -Toplam konular 1+2					
3. Yurttaki insanlar, hedeflerimi gerçekleştirmek için nasıl plan yapıldığını ve hedefler için iyi duygular hissetmeyi öğrendim.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
4. Yurttaki insanlar planlarım üzerinde en kısa zamanda çalışmaya başlamam için beni cesaretlendirirler.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Yurttaki insanlar -Toplam konular 3+4					
5. Yurttaki insanlar, hedeflerimi gerçekleştirip gerçekleştirmediğimi bana söyleyebilecek birilerine sahibim.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
6. Yurttaki insanlar, hedeflerime ulaşmak için planımı değiştirmeye mecbur olduğumda bunu anlayışla karşılarlar. Bunu yaparken, bana tavsiyede bulunurlar ve beni cesaretlendirirler.	Asla ☐ 1	Neredeyse Hiç ☐ 2	Bazen ☐ 3	Neredeyse her zaman ☐ 4	Her zaman ☐ 5
Yurttaki insanlar -Toplam konular 5+6					

LÜTFEN AŞAĞIDAKİ SORULARI YAZARAK CEVAPLAYINIZ

Üzerinde çalıştığınız bir hedefe örnek veriniz.

[illegible]

Bu hedefe ulaşmak için ne yapıyorsunuz?

[illegible]

Bu hedefe ulaşmak için ne kadar iyisiniz?

[illegible]

KENDİ KADERİNİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ (SDS)

Lütfen ifade çiftlerini tek tek okuyunuz ve bu ifade çiftleri arasında şu an için size en doğru görüneni belirleyiniz. Sonra her ifade çiftlerinin üzerinde gösterilen 5 puanlık ölçeğe göre, A ve B ifadelerinin sizin için doğruluk derecelerini işaretleyerek belirtiniz.

Lütfen Her Maddeye Cevap Veriniz.

	A ifadesi Tamamen Doğru / <i>B ifadesi Tamamen Yanlış</i> (1)	A ifadesi Biraz Doğru / <i>B ifadesi Tamamen Yanlış</i> (2)	<i>A ve B İfadeleri Eşit Derecede Doğru</i> (3)	<i>B ifadesi Biraz Doğru</i> / A ifadesi Tamamen Yanlış (4)	<i>B ifadesi Tamamen Doğru</i> / A ifadesi Tamamen Yanlış (5)
1. A. Yaptığım şeyler her zaman kendi seçimimdir. . B. Bazen yaptığım şeylerin gerçekte kendi seçimim olmadığını düşünürüm.	1	2	3	4	5
2. A. Duygularım bazen bana yabancı gibi görünür. . B. Duygularımın daima bana ait olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
3. A. Yapmak zorunda olduklarımı ben seçerim. . B. Yapmak zorunda olduklarımı yaparım; fakat bunlar bana kendi seçimim gibi gelmez.	1	2	3	4	5
4. A. Kendimi nadiren "kendim" gibi hissedirim. . B. Her zaman kendimi "kendim" gibi hissedirim.	1	2	3	4	5
5. A. Her ne yapıyorsam sebebi benim ilgimi çekmesidir. . B. Her ne yapıyorsam sebebi bunu yapmaya mecbur olmamdır.	1	2	3	4	5
6. A. Bir şeyi başardığımda, çoğu zaman sanki bunu yapan ben değilmişim gibi hissedirim. . B. Bir şeyi başardığımda, daima bunu yapanın ben olduğuma inanırım.	1	2	3	4	5
7. A. Karar verdiğim her şeyi yapmakta özgürüm. . B. Yaptığım şey çoğunlukla yapmayı seçtiğim şey değildir.	1	2	3	4	5
8. A. Bedenim bazen bana yabancıymış gibi geliyor. . B. Daima bu beden benim diye düşünürüm.	1	2	3	4	5
9. A. Tercihlerimde kendimi oldukça özgür hissedirim. . B. Çoğu kez kendi seçimim olmayan şeyleri yapıyorum.	1	2	3	4	5
10. A. Bazen aynaya bakıyorum ve bir yabancı görüyorum. . B. Aynaya baktığımda kendimi görürüm.	1	2	3	4	5

ROSENBERG ÖZ-SAYGI ÖLÇEĞİ

Aşağıda genel yaşam yaklaşımı ve tutumlarıyla ilgili ifadeler verilmiştir. Her bir ifadede belirtilen görüşe ne denli katıldığınızı, sunulan 5 basamaklı ölçek üzerinde değerlendiriniz. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki kutucuklardan yalnız bir tanesini işaretleyiniz.

		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1.	Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum					
2.	Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum					
3.	Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim (*)					
4.	Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim					
5.	Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum (*)					
6.	Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim					
7.	Genel olarak kendimden memnunum					
8.	Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim (*)					
9.	Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum (*)					
10.	Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum (*)					

(*) Ters yönlü cümleler

EK 2

T.C.
BAŞBAKANLIK
Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

SAYI : B.02.1.SÇE.0.72.02.00/605.01- 427
KONU : Araştırma Talebi
(Dilek TÜRKMEN)

30 Mayıs 2011

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ
(Plevne Cad.Aktaş Kavşağı Dışkapı/ANKARA)

İlgi: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü'nün 12.05.2011 tarih ve 301-211 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile Öğretim Üyesi Doç.Dr.Emine ÖZMETE danışmanlığında Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Dilek TÜRKMEN tarafından yürütülen "Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı (Self-Determinasyon) ve Öz Saygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans Tezi çalışması kapsamında, ekteki anket formunun Kurumumuza bağlı Edirne Erkek Yetiştirme Yurdu ve Edirne Çocuk Sitesi Müdürlüğü, İstanbul Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu, Kırşehir Erkek Yetiştirme Yurdu ve Kız Yetiştirme Yurdu, Kocaeli 75.Yıl Cumhuriyet Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü ve Sakarya Erkek Yetiştirme Yurdu ve Kız Yetiştirme Yurdu'nda kalan 13-18 yaşları arasındaki gençlere posta yoluyla uygulayabilme talebi bildirilmiştir.

Makamın 30.05.2011 tarih ve 108 sayılı Onayı ile Onay tarihinden itibaren 6 ay süre ile İl Müdürlüklerinin koordinesinde, Kuruluş Müdürlüklerinin denetiminde, ses ve görüntü kaydı alınmaksızın anketlerin araştırmacı tarafından kuruluşlara gönderileceği ve kuruluş yetkililerinin gönüllülük esası çerçevesinde, kuruluş işleyişini aksatmayacak şekilde, uygulamaya katılmaya gönüllü çocuk ve gençlerimize iletmesi ve doldurulan anketlerin kuruluş tarafından ödemeli olarak araştırmacının adresine gönderilebilmesi (tüm posta masraflarının araştırmacı tarafından karşılanması koşulu ile) araştırma tamamlandığında araştırma sonuçlarının Kurumdan izin alınmadan yayınlanmaması ve bir örneğinin Eğitim Merkezi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilebilmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Yıldırım TEKTAŞ
Genel Müdür a.
Eğitim Merkezi Başkanı

Ek: Onay Sureti

DAĞITIM:

Gereği:

-Ankara Ün.
-Edirne, İstanbul, Kırşehir,
Kocaeli, Sakarya İl Sos.Hiz.Müd.

Bilgi:

-GHD Bşk.(Ek konmadı)

T.C.
BAŞBAKANLIK
Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Eğitme Kurumu Genel Müdürlüğü

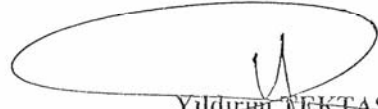
SAYI : B.02.1.SÇE.0.72.02.00/605.01- 108
KONU : Araştırma Talebi
(Dilek TÜRKMEN)

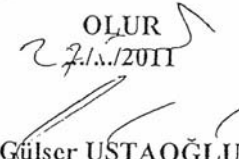
30-05-2011

GENEL MÜDÜRLÜK MAKAMINA

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü'nün 12.05.2011 tarih ve 301-211 sayılı yazısı ile Öğretim Üyesi Doç.Dr.Emine ÖZMETE danışmanlığında Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Dilek TÜRKMEN tarafından yürütülen "Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı (Self-Determinasyon) ve Öz Saygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans Tezi çalışması kapsamında, ekteki anket formunun Kurumumuza bağlı Edirne Erkek Yetiştirme Yurdu ve Edirne Çocuk Sitesi Müdürlüğü, İstanbul Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu, Kırşehir Erkek Yetiştirme Yurdu ve Kız Yetiştirme Yurdu, Kocaeli 75.Yıl Cumhuriyet Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü ve Sakarya Erkek Yetiştirme Yurdu ve Kız Yetiştirme Yurdu'da kalan 13-18 yaşları arasındaki gençlere posta yoluyla uygulayabilme talebi bildirilmiştir.

Uygun görüldüğü takdirde Onay tarihinden itibaren 6 ay süre ile İl Müdürlüklerinin koordinesinde, Kuruluş Müdürlüklerinin denetiminde, ses ve görüntü kaydı alınmaksızın anketlerin araştırmacı tarafından kuruluşlara gönderileceği ve kuruluş yetkililerinin gönüllülük esaslı çerçevesinde, kuruluş işleyişini aksatmayacak şekilde, uygulamaya katılmaya gönüllü çocuk ve gençlerimize iletmesi ve doldurulan anketlerin kuruluş tarafından ödemeli olarak araştırmacının adresine gönderilebilmesi (tüm posta masraflarının araştırmacı tarafından karşılanması koşulu ile) araştırma tamamlandığında araştırma sonuçlarının Kurumdan izin alınmadan yayınlanmaması ve bir örneğinin Eğitim Merkezi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilebilmesi hususunda Olurlarınızı arz ederim.

Yıldırım TEKTAŞ
Eğitim Merkezi Başkanı

OLUR
27.5.2011

Gülser USTAOĞLU
Genel Müdür a.
Genel Müdür Yardımcısı V.

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı: Dilek
Soyadı: TÜRKMEN
Doğum yeri ve tarihi: Giresun-10.10.1980
Uyruğu: T.C.
Medeni durumu: Bekar
İletişim adresi: turkmendilek@gmail.com

II- Eğitimi

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu- 2003
 Pro.Dr.Şevket Raşit Hatipoğlu Lisesi-1998
 Kent-Koop İlköğretim Okulu- 1995
 Batıkent İlkokulu- 1992
 23 Nisan İlkokulu - 1991
 Yabancı Dili: İngilizce

III- Mesleki Deneyimi

2003-2006 yıllarında özel sektörde (özürlülük ve yaşlılık alanında sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştı. 2006 - Sağlık Bakanlığı'na bağlı çeşitli sağlık kuruluşlarda sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmış olup, halen Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı'ndaki görevine devam etmektedir.

IV- Diğer Bilgiler

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Eğitimi, Çocuğun Psiko-sosyal Gelişimini Destekleme Programı, Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamaları Eğitimi, Kas Hastalıklarında Standart Uygulamalar Eğitimine katılmıştır.